

**ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ
ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ**

Merve YILDIRIM

**Yüksek Lisans Tezi
Arkeoloji Anabilim Dalı
Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU
2020
Her Hakkı Saklıdır**

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

Merve YILDIRIM

ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA
İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU

ERZURUM-2020

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[09/07/2020]

Aslı Islak İmzalıdır

[Merve Yıldırım]

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU danışmanlığında, Merve YILDIRIM tarafından hazırlanan bu çalışma 09 / 07 / 2020 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Arkeoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU

İmza Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKARSU

İmza Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Fevziye EKER

İmza Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1
I. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM.....	1
II. ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NİN TARİHÇESİ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞDA SİKKE

1.1. SİKKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	5
1.1.1. Sikkenin Tanımı	5
1.1.2. Sikkenin İcadından Önceki Ticaret Anlayışı	6
1.1.3. Sikke Darbı ve Teknikleri	7
1.2. ROMA CUMHURİYET DÖNEMİ SİKKELERİ	9
1.3. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ.....	10
1.4. GEÇ ROMA DÖNEMİ SİKKELERİ	12
1.5. ROMA DÖNEMİ ŞEHİR (EYALET) SİKKELERİ	13

İKİNCİ BÖLÜM

ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ

2.1. İMPARATORLARIN HAYATI.....	16
2.1.1. Augustus (MÖ 27-MS 14).....	16
2.1.2. Antoninus Pius (MS 138-161).....	17
2.1.3. Septimius Severus (MS 193-211)	17
2.1.4. III. Gordianus (MS 238-244)	18
2.1.5. Valerianus (MS 253-260).....	18
2.1.6. Gallienus (MS 253-268).....	18
2.1.7. Salonina (MS 267)	19
2.1.8. Claudius II Gothicus (MS 268-270).....	19

2.1.9. Aurelianus (MS 270-275).....	19
2.1.10. Probus (MS 276-282).....	20
2.1.11. Diocletianus (MS 284-305).....	20
2.1.12. Maximianus Hercules (MS 286-305, 306-308 ve 310).....	20
2.1.13. I. Constantius Chlorus (MS 305-306).....	20
2.1.14. Galerius Valerius Maximianus (MS 305-311).....	21
2.1.15. Maximinus II (MS 310-313).....	21
2.1.16. I.Constantinus (Büyük Constantinus MS 307-337).....	21
2.1.17. I.Licinius (MS 308-324).....	22
2.1.18. Crispus (MS 316-326).....	22
2.1.19. II. Constantinus (MS 337-340).....	22
2.1.20. Constans (MS 337-350).....	23
2.1.21. II. Constantius (MS 337-361).....	23
2.1.22. Constantius Gallus (MS 351-354).....	23
2.1.23. I. Valentinianus (MS 364-375).....	24
2.1.24. Valens (MS 364-378).....	24
2.1.25. Gratianus (MS 367-383).....	24
2.1.26. I. Theodosius (MS 379-395).....	24
2.1.27. Arcadius (MS 383-395).....	25
2.1.28. II. Theodosius (MS 402-450).....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİNDEKİ ROMA İMPARATORLUK

DÖNEMİ SİKKELERİ ÜZERİNDEKİ TİPLER

3.1. ÖN YÜZ TİPLERİ.....	26
3.1.1. Defne Çelenkli Baş.....	27
3.1.2. Defne Çelenkli Büst.....	27
3.1.3. Diademli Baş.....	27
3.1.4. Diademli Büst.....	28
3.1.5. Miğferli Büst.....	28
3.1.6. Örtülü Baş.....	29
3.1.7. Şua/Işın Taçlı Baş.....	29

3.1.8. Şua/Işın Taçlı Büst	29
3.1.9. Yalın Baş	30
3.2. ARKA YÜZ TİPLERİ	30
3.2.1. Tanrılar, Tanrıçalar ve Kahramanlar	30
3.2.2.1. Apollo / Apollon	30
3.2.2.2. Aesculapius/Asklepios	31
3.2.2.3. Ceres/Demeter	31
3.2.2.4. Hercules/Herakles	31
3.2.2.5. İsis Pharia	31
3.2.2.6. Juno/Hera	32
3.2.2.7. Jupiter/Zeus	32
3.2.2.8. Mercurius/Hermes	32
3.2.2.9. Minerva/Athena	33
3.2.2.10. Neptunus/Poseidon	33
3.2.2.11. Sol / Helios	33
3.2.2.12. Victoria / Nike	34
3.2.2.13. Roma	34
3.2.2. Personifikasyonlar	34
3.2.2.1. Aequitas	34
3.2.2.2. Constantinopolis	35
3.2.2.3. Felicitas	35
3.2.2.4. Fortuna/Tykhe	35
3.2.2.5. Genius	35
3.2.2.6. Laetitia	36
3.2.2.7. Salus	36
3.2.2.8. Securitas	36
3.2.2.9. Virtus	36
3.2.3. Mimari Öğeler	36
3.2.3.1. Kale/ Karargâh Kapısı	37
3.2.4. İmparator Portreleri	37
3.2.4.1. Başlı Örtülü İmparator	37
3.2.4.2. İmparator	37

3.2.5.3. Vabalathus	38
3.2.5. Gaius ve Lucius	38
3.2.6. Asker	38
3.2.7. Çelenk İçinde Yazıt	39
3.2.8. Diğer	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN ÜZERİNDEKİ LEJANDLAR

4.1. ÖN YÜZ LEJANDLARI	40
4.2. ARKA YÜZ LEJANDLARI	43

BEŞİNCİ BÖLÜM

ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN DARPHANELERİ VE İŞARETLERİ

5.1. ANTİOCHİA (ANTAKYA)	47
5.2. ALEXANDRİA (İSKENDERİYE)	48
5.3. CONSTANTİNOPOLİS	48
5.4. CYZİCUS	49
5.5. HERACLEA	49
5.6. LUGDUNUM (LYON)	50
5.7. NİCOMEDİA (İZMİT)	50
5.8. THESSALONİCA (SELANİK)	51
5.9. TRİPOLİS	51

DEĞERLENDİRME-SONUÇ	52
KAYNAKLAR	55
KATALOG	60
DİZİN	116
EKLER	120
ÖZGEÇMİŞ	124

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ
SİKKELERİ****Merve YILDIRIM****Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU****2020, 132 sayfa****Jüri: Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU****Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKARSU****Dr. Öğr. Üyesi Fevziye EKER**

Bu çalışmada Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve müzenin sikke koleksiyonunun bir kısmını oluşturan, 110 adet Roma Dönemi Sikkeleri incelenmiştir. İncelenen bu sikkelerin 27 İmparator ve 1 İmparatoriçe'ye ait olduğu görülmektedir. Bunların dışında 4 adet Constantinopolis kentine ait Tanrıça betimli anı sikkeleri ve 3 adet de korozyondan dolayı okunamayan sikke bulunmaktadır. Katalogumuzu oluşturan 110 sikke içerisinde en erken tarihli olanı İmparator Augustus (MÖ 27-MS 14) ve en geç tarihli olanı İmparator II. Theodosius (MS 402-450) dönemine aittir. Tüm sikkeler, ait olduğu imparatorunun tarihine göre kronolojik olarak sıralanmış ve her imparatorun biyografisi hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Katalogumuzda 16 adet sikke ile en fazla sayıya sahip olan imparator I.Constantinus (MS 307-337)'tur. 1 adet sikke ile grubun en az sayıda sikkesine sahip olan imparator ve imparatoriçeyi şu şekilde sıralayabiliriz: Antoninus Pius (MS 138-161), III. Gordianus (MS 238-244), Valerianus (MS 253-260), Salonina (MS 267), Probus (MS 276-282), Crispus (MS 316-326), Valentinianus (MS 364-375), Gratianus (MS 367-383), I. Theodosius (MS 379-395), II. Theodosius (MS 402-450).

Katalogumuzda yer alan sikkelerin ön yüzlerine bakıldığında 9 adet farklı tipe yer verildiği görülmektedir. Bunlardan; Şua taçlı büst 39 adet ile en kalabalık grubu oluşturmaktadır. 1 adet de Diademli İmparatoriçe büstüne yer verilmiştir. Sikkelerin arka yüzlerinde Tanrılar, Tanrıçalar, Kahramanlar, Personifikasyonlar, Mimari öğeler, İmparator portreleri ve diğer olarak adlandırdığımız farklı tipler kullanılmıştır. Jüpiter ve Victoria en çok kullanılan arka yüz tipleridir.

Lejantlar bölümünde sikkelerin ön ve arka yüzlerinde sikke yuvarlağı boyunca çevrelenen, kesim ya da aralardaki boşluklarda da olabilen Latince yazılara yer verilmiştir. Sikkelerin özellikle kesim kısımlarında Darphane isimleri yazılmıştır. Bu darphaneler içerisinde en çok basıma sahip olan Antiochia'dır. Darphaneye ait 24 adet sikke katalogumuzu oluşturmaktadır. En az sayıda basımı olan darphane de 2 adet sikke ile Alexandria'dır.

Katalog ile devam eden çalışmamızın bu bölümünde söz konusu sikkenin ayrıntılı olarak incelendiği ve sikkenin resmi, katalog numarası, müze envanter numarası, ön yüz lejandı ve betimi, arka yüz lejandı ve betimi, ölçüleri (sikke metali, ağırlığı, çapı, kalınlığı, kalıp/saat yönü) ve referansları gibi bilgilere yer verildiği görülmektedir.

Çalışmamız son olarak dizin, grafikler ve tablolar ile sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum Müzesi, Roma, Sikke, İmparator, Geç Roma

ABSTRACT**MASTER THESIS****ROMAN IMPERIAL COINS IN ERZURUM ARCHEOLOGY MUSEUM****Merve YILDIRIM****Advisor: Assoc. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU****2020, 132 Pages****Jury: Assoc. Prof. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU****Assist. Prof. Dr. Rabia AKARSU****Assist. Prof. Dr. Fevziye EKER**

In this study, 110 Roman Period Coins in Erzurum Archeology Museum, which forms part of the museum's coin collection, were examined. It is seen that these coins belonged to 27 Emperors and 1 Empress. Apart from these, there are 4 coins of Constantinopolis city with goddess descriptions and 3 coins that cannot be read due to corrosion. Among the 110 coins that make up our catalog, the earliest date is Emperor Augustus (27 BC-14 AD) and the latest one is Emperor II. It belongs to Theodosius (402- 450 AD). All coins are listed chronological order according to the date of the emperor they belong to and brief information about the biography of each emperor is given. Emperor Constantinus I (307-337 AD) is the highest in our catalog with 16 coins. We can list the emperor and the empress, which have the least number of coins of the group with 1 coin, as follows: Antoninus Pius (138-161 AD), III. Gordianus (AD 238-244), Valerianus (AD 253-260), Salonina (AD 267), Probus (AD 276-282), Crispus (AD 316-326), Valentinianus (AD 364-375), Gratianus (AD 367-383), I. Theodosius (AD 379-395), II. Theodosius (AD 402-450).

Looking at the front faces of the coins in our catalog, it is seen that there are 9 different types. Of them; Şua crowned bust is the most crowded group with 39 pieces. There is also a Diademli Empress bust. On the back side of the coins, different types, namely Gods, Goddesses, Heroes, Personifications, Architectural elements, Emperor portraits and other, were used. Jupiter and Victoria are the most commonly used types of back faces.

In the legends section, there are Latin writings on the front and back of the coins, which are surrounded along the coin circle, which can also be in cuts or spaces. The names of Mint are written especially in the cut parts of the coins. Among these mints is Antiochia which has the most pressure. It forms our catalog of 24 coins belonging to Mint. The mints, which has the least number of prints, is Alexandria with 2 coins.

In this part of our ongoing work with the catalog, the coin in question is examined in detail and the Picture of the coin, catalog number, museum inventory number, front face legend and description, back side legend and description, dimensions (coin metal, weight, diameter, thickness, mold / hour direction) and references.

Our study was finalized with indexes, graphics and tables.

Keywords: Erzurum Museum, Rome, Coin, Emperor, Late Roman

KISALTMALAR DİZİNİ

AE.	: Bakır/Bronz
Ant.	: Antoninianus
AR.	: Gümüş
Ay.	: Arka Yüz
Bkz.	: Bakınız
BMC.	: British Museum Catalogues
Cm.	: Santimetre
Çev.	: Çeviren
Çiz	: Çizim
Den.	: Denarius
Env.	: Envanter
Gr.	: Gram
Ireland Amasya	: Stanley Ireland, Greek, Roman and Byzantine Coins in the Museum at Amasya, Royal Numismatic Society Special Publication No:33, London 2000.
Kat. No.	: Katalog Numarası
Ky.	: Saat Yönü
Mm.	: Milimetre
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
No	: Numara
LRBC.	: Late Roman Bronze Coinage
Öy.	: Ön Yüz
Ref.	: Referans
RIC.	: Roman Imperial Coinage
RPC.	: Roman Provincial Coinage
RSC	: Roman Silver Coins
S.	: Sayfa
Sest.	: Sestertius
Vb.	: Ve Benzeri
Yy.	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Antik Dönemle ilgili her konuda en geniş ve en kesin bilgileri aktaran objelerin başında sikkeler gelmektedir. Sikkeler ait oldukları devletin ve dönemin sanatı, dini, ekonomik/sosyal yaşantısı gibi birçok konuda bilgi sahibi olmamızı sağlar.

Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Roma Dönemi Sikkelerinin bir bölümü seminer çalışmamızda ele alınmıştır. Tez danışmanım Sayın hocam Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU'ya ilgisi, tecrübeleri ve desteği için çok teşekkür ederim. Bilgi birikimi ve engin tecrübelerini paylaşan hocalarım Sayın Doç. Dr. Ali Yalçın TAVUKÇU ve Sayın Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK'e çok teşekkür ederim. Ayrıca çalışmamın her aşamasında yardım aldığım, olumlu yönlendirmeleriyle çalışmamın devamını sağlayan Sayın Arş. Gr. Dr. Mesut CEYLAN'a çok teşekkür ederim. Söz konusu çalışma sırasında yardıma ihtiyacım olduğu her konuda destek olan hocalarım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Berna KAVAZ KINDIĞILI'ya, Arş. Gr. Sinem COŞKUN'a ve Arş. Gr. Dr. Ahmet Cüneydi HAS'a teşekkürü borç bilirim. Sayın Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKARSU'ya ve tüm bölüm hocalarıma, Ordu Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fevziye EKER'e ve Kafkas Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Arş. Gr. Mehmet Kayhan MURAT'a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Müze çalışmalarım için gerekli izni veren Müze Müdürü Mustafa ERKMEN başta olmak üzere yardımlarını esirgemeyen Sanat Tarihçi Nurgül AKBABA ve Recep YAVUZ'a çok teşekkür ederim. İş hayatı ve hayata dair birçok şey öğrendiğim Müdürüm Sayın Alparslan ÜRÜŞAN'a ve desteklerinden dolayı minnet duyduğum Sayın Boğaç DAKİPOĞLU'ya çok teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde desteklerini ve sevgilerini esirgemeyen, ileriye taşımak için her türlü fedakarlığı yapan babam Yaşar TOHUMCU, annem Serpil TOHUMCU, kardeşim Yasin TOHUMCU'ya, aynı mesleği paylaştığım ablam Sümeyra GÖRAL'a, her konuda yanımda olan değerli eşim Yusuf YILDIRIM'a ve varlığıyla hayatıma anlam katan biricik kızım İrem Nefes YILDIRIM'a sonsuz teşekkür ederim.

GİRİŞ

Ait oldukları dönemin siyasi ve ticari bağlantılarıyla birlikte toplumun ekonomik, askeri, sosyokültürel ve dini yapısı hakkında önemli bilgiler yansıtan sikkeler, diğer arkeolojik buluntulara kıyasla daha net, daha doğru ve daha kapsamlı bilgileri gün yüzüne çıkarmaktadır. Basıldıkları dönemin önemli gelişmelerini sonraki dönemlere taşıyan sikkeler aslında Antikçağ'da insanlar arasında önemli bir iletişim aracı ve hatta yöneticiler içinde oldukça etkili bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Kazılarda çıkarılan sikkeler de buldukları tabakanın tarihlendirilmesinde ve evrelere ayrılmasında büyük kolaylık sağlamaktadır.

I. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

Çalışmamıza Anadolu'nun çeşitli darphanelerinde basılan sikkeler bulduran Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin zengin sikke koleksiyonunun bir kısmı dahil edilmiştir. Müzeye mahkeme, satın alma, bağış ve zorla alım gibi yollarla gelen sikkeler nümismatik açıdan ayrıntılı olarak incelenmiş ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

Çalışmamızın temelini 110 adet Roma İmparatorluk Dönemi Sikkesi oluşturmaktadır. 2008, 2009, 2010, 2013, 2014, 2017 ve 2018 yıllarında Müze'ye farklı yollarla gelmiş olan sikkeleri çalışmak için öncelikle Müze ile gerekli yazışmalar yapılmış ve alınan izin sonrasında müzede yapılacak detaylı çalışmalar için tarih belirlenmiştir. Müze envanterinde bulunan sikkelerden çalışmaya uygun olanlar seçilmiştir. Fotoğraflama işlemleriyle birlikte ölçümler alınmış çalışma kataloğu hazırlanmıştır. Müzedeki işlemlerin ardından sikkeler kronolojik olarak sınıflandırılmıştır. İmparatorların kısa biyografisi, ön yüz ile arka yüz betimleri ve lejandları detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmamızı oluşturan sikkelerin darphaneleri ve darphane işaretleri de incelendikten sonra katalog bölümü oluşturulmuştur. Grafik ve tablolarda sikkelerle ilgili sayısal bilgilere yer verilmiştir. Ön yüz ve arka yüz olmak üzere toplamda 220 sikke orijinal boyutlarına yakın olmasına dikkat edilerek temizlenmiştir..

Araştırmalar

Son yıllarda Nümismatiğe duyulan ilginin artmasıyla birlikte yapılan çalışmalar, tezler, makaleler ve basılan kitap sayılarında da artış gözlenmiştir. Özellikle seriler halinde yayınlanan ve zengin içeriğe sahip olan RIC¹ Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri için ana kaynaktır. RSC² özellikle Roma Dönemi gümüş sikkeleri tanımlayan geniş yelpazeli kaynaklardan diğeridir. BMC³ ve RPC⁴ de seriler halinde devam eden ve Roma Dönemi şehir sikkelerini konu alan diğer kaynaklardır. David R. Sear'a ait Roman Coins 1-2-3 serisi de Roma Dönemi sikkeleri için önemli kaynaklardan biridir.

Geç Roma Dönemi sikkelerinin tanımlanmasında önemli rol oynayan LRBC⁵ de iki cilttir. Resimli kaynakların çalışma sırasında kolaylık sağladığı gibi basılan kaynaklar arasında önemli bir yer tuttuğu aşıkardır. Bu anlamda H. Cohen⁶'in çalışması verilebilecek en güzel örneklerden biridir.

Tüm bunlara ek olarak makaleler⁷, yüksek lisans⁸ ve doktora⁹ tezleri güncel anlamda takip edebileceğimiz kaynaklardandır.

¹ Roman Imperial Coinage (=RIC), 10 ciltten oluşmaktadır.

² Roman Silver Coins (= RSC), 5 ciltten oluşmaktadır.

³ British Museum Catalogues of Greek Coins (=BMC), 29 ciltten oluşmaktadır.

⁴ Adrew Burnett-Michel Amandry-Pere Pau Ripollés, *Roman Provincial Coinage, Vol. I: From the Death of Caesar to the Death of Vitellius (44 BC-AD 69)*, British Museum Press-Bibliothèque Nationale, London-Paris 1992; Adrew Burnett-Michel Amandry-Pere Pau Ripollés, *Roman Provincial Coinage II: From the Death of Vitellius to the Death of Domitianus (AD 60-96)*, British Museum Press-Bibliothèque Nationale, London 1999.

⁵ P. V. Hill-J. P. C. Kent-R. A. G. Carson, *Late Roman Bronze Coinage*, Spink & Son LTD., London 1960. Bkz. Oğuz Tekin, *Bibliography of Ancient Numismatics for Anatolia Antik Anadolu Nümismatik Bibliyografyası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993.

⁶ Henry Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain I-VIII*, Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz 1955.

⁷ Ali Yalçın Tavukçu, Mesut Ceylan, "Tokat Müzesi'ndeki Helenistik Dönem Amisos (Samsun) Sikkeleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (Hamza Gündoğdu Armağanı)*, 6, (25), 2013; Zerrin Aydın Tavukçu, "Erzurum Müzesi'nden Bir Gurup Sikke", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (8), 2002, 89-108; Kasım Oyarçin, "2008 Yılı Kelenderis Agora Bazilikası Kazısında Bulunan Geç Antik Çağ (MS 3.-MS 7. Yüzyıl) Sikkeleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, 19 (1), 239-264

⁸ Sadece birkaç örnek verilmiştir. Bu konuda yazılan tezlerin sayısı oldukça fazladır. Mesut Ceylan, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013; Anıl Taner Yılmaz, *Marmaris Arkeoloji Müzesindeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2006; Duygu Özlem Yalçın, *Çorum Müzesi Sikke Koleksiyonu'ndaki Roma Eyalet Sikkeleri ve Roma Dönemi Ekonomisindeki Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008; Mehmet Kayhan Murat, *Aydın Arkeoloji Müzesi'ndeki Bir Grup Roma İmparatorluk Dönemi Sikkesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2018

II. ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NİN TARİHÇESİ

Erzurum ve çevre illerden çeşitli şekillerde kazandırılan eserlerin sergilendiği müze, ilk defa Yakutiye Medresesi'nde 1944 yılında faaliyete geçirilmiştir. Müze 1947 yılında Çifte Minareli Medrese'ye taşınmış ve 20 yıl işlevine devam etmiştir. Yeni bir müze binasının yapımına 1964 yılında başlanmış ve 1968 yılında Murat Paşa Mahallesi'ndeki müze ziyarete açılmıştır. Arkeoloji Müzesine dönüştürülmesi 1994 yılında Yakutiye Medresesi Türk-İslam Eserleri ve Etnografya Müzesinin açılmasıyla olmuştur.

Kesme taştan yapılan müze binası iki katlıdır ve 6000 m²'lik bahçe içerisindedir. İki kattan oluşan müzede sergi salonları, büro ve tuvaletler alt katta; müdür, memur odaları ve kütüphane bölümü ile emanet eserler deposu üst katta yer almaktadır¹⁰. Girişte yer alan geniş holden müzenin birinci salonuna ulaşılmaktadır. Müzenin birinci salonunda; Erzurum ili çevresinde yer alan Karaz Höyük, Güzelova, Pulur, İkiztepe, Patnos, Varto Höyüklerinden ele geçen, Prehistorik çağlardan Bizans Dönemi'ne kadar çeşitli seramik eserler, paralar, maden ve kemik eserler, obsidiyenden kesici aletler, süs eşyaları ve mozaik parçalar gibi birçok eser sergilenmektedir. İkinci salona geçişi sağlayan koridorda Urartu ve Selçuklu Dönemi'ne ait eserler yer almaktadır. Müzenin ikinci salonunda etnoğrafik eserler sergilenmektedir. Kadın ve erkek giysileri, silahlar, barutluklar, tütün keseleri, ağızlık ve tabakaları, kilitler, bakır kaplar ve tekke eşyaları sergilenen eserler arasındadır. Müzenin ikinci katında yer alan küçük salonda yazı, tezhip ve cilt yönünden sanatlı yazma kitaplar bulunmaktadır. Müzenin araştırma kitaplığı da bu salondadır. Müzenin güneyindeki revaklarda ve bahçede sergilenen taş eserler arasında kitabeler, heykel parçaları ve mimari parçalar yer alır¹¹. Müzede bitki ve yumuşakça fosillerinin yer aldığı Tabiat Tarihi Salonunda 500.000 yıl önce yaşadığı düşünülen mamut fosili de sergilenmektedir. Bununla beraber 1918 yılında Ermeni

⁹ Hacer Motor, *Bursa, Balıkesir ve Bandırma Müzelerindeki Kyzikos Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum 2010; Mesut Ceylan, *Aydın Germencik Kızılcapınar Defnesi*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum 2019.

¹⁰ <https://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/erzurum-arkeoloji-muzesi>.

¹¹ Mehmet Önder, *Türkiye Müzeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1992, 96-97.

komitacıların yaptığı katliama ait eserler de ayrı bir salonda bulunmaktadır¹². Müzede sergilenen eserler kazı, satın alma, hibe ve müsadere gibi yollarla elde edilmiştir¹³.

Müzede bölgeye ait zengin kültürün yansıması olan ve bu kültürlerin gelişimi, üretimi, sanatı, dini inançları gibi birçok konuda bilgi veren eserler bulunmaktadır. Erzurum Arkeoloji Müzesi yeni yapılacak olan müze binasına taşınma aşamasında olduğu için ziyarete kapalıdır.

---

¹² T.C. Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, *Türkiye Müzeleri*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 66.

¹³ T. C. Kültür ve Turizm Bak. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Erzurum Müzesi Broşürü, İş Bankası Basımevi, Ankara 1984; Hurisel Hatipoğlu, *Erzurum Müzesindeki Halı ve Kilimler*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1997, 1.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞDA SİKKE

1.1. SİKKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1.1. Sikkenin Tanımı

Yunanca Nomos "kanun" ve Nomisma "gelenek, ölçü ve sikke" kelimelerinden türeyen Numismatik, sikke ile ilgilenen bir bilim dalıdır¹⁴.

Atlan'dan öğrendiğimize göre; R.Regling tarafından tanımı yapılan sikke, kullanıldığı dönemde ödeme amacı taşıyan, değeri ve içinde bulunan maden miktarı sikkeyi basan devlet tarafından garanti altına alınmış, üzerinde sikkeyi basan ve istediğinde tedavülden kaldırma yetkisine sahip olan devletin arma, damga ya da yazısını bulunduran disk şeklindeki metal parçadır¹⁵. Yuvarlak bir forma sahip olan sikke iki yüzden oluşmaktadır. Sikkenin en önemli karakteristiğini yansıtan betim ve lejandlar ana yüz olarak tanımlayabileceğimiz ön kısmında yer almaktadır. Arka yüzünde ilk dönemlerde sadece dörtgen şeklinde çukur (= incusum) bulunurken, MÖ 6. yüzyıldan itibaren¹⁶ çukurun yerine çeşitli betimler ve sembollerle bu betimlerin etrafını çevreleyen lejandlar gelmiştir. Kesim kısmı adı verilen alt bölümde hükümdar adları, darphane işaretleri ve tarih gibi bilgiler verilmektedir. Sikkenin kalıp yönü bulunurken ön yüz saat gibi kabul edilir ve iki parmak arasında sıkıştırılan sikke çevrilir. Arka kısımdaki betimin yönü (12 ve 6 baz alınır) bize sikkenin kalıp yönünü vermektedir¹⁷.

Sikke ilk olarak MÖ 7. yüzyıl ortalarında Batı Anadolu'da bulunan ve ekonomik anlamda güçlü olan Lydia'lılar tarafından darp edilmiştir (MÖ 640/630)¹⁸. Gümüş ve altın karışımı (gümüş miktarı %40-%70)¹⁹ olan elektrondan (beyaz altın) yapılan bu sikkelerin ön yüzünde Lydia Krallığı'nın simgesi olan aslan başı betimi, arka yüzde ise

¹⁴ Sabahat Atlan, *Grek Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993, 11; Orhan Yükler, *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki Bir Grup Hellenistik Dönem Sikkeleri*, İzmir 2018, 2.

¹⁵ S.Atlan_N.Baydur, *Grek ve Roma Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1982, 1; Yükler, 3.

¹⁶ Atlan, *Grek Sikkeleri*, 4; Mesut Ceylan, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2013, 5.

¹⁷ Stefan Karwiese, *Antik Nümizmatığe Giriş*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul 2004, 19.

¹⁸ Atlan, *Grek Sikkeleri*, 14.

¹⁹ Atlan, *Grek Sikkeleri*, 19.

incusum²⁰ bulunmaktadır²¹. Lydia Krallığı elektron sikkelerin basımında kullandığı metali Paktolos Irmağı'nın alüvyonlarında Tmolos Dağı'ndan sürüklenen altın ve gümüş karışımı maden parçalarından sağlamıştır²². Lydia'nın başkenti olan Sard'da (Salihli) ele geçen bu sikkelerin birimi 14,11 gr. ağırlığındaki *stater*'dir²³. Söz konusu sikkeler ticari ilişkileri devam ettirmek için Lydia ve Agos Krallıkları arasında MÖ 645'li yıllarda kullanılmıştır²⁴.

İlk olarak Batı Anadolu'da yaygınlaşan sikke basımı ilerleyen dönemlerde İonlar tarafından kurulan kent devletlerinde de devam ettirilmiştir²⁵. Ardından Yunanistan'a, Atina'ya ve Korinth'e kadar yayılım gösteren sikke basımı Roma'da 3. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır²⁶. Ephesos kentinde yer alan Artemis Tapınağı'nda yapılan kazılar sonucu 93 adet elektron sikke ele geçmiştir. Bunlar MÖ 560 yılına tarihlendirilmektedir²⁷. Sikkeyi ilk kez Lydia'luların icat ettiği genel olarak kabul edilmesine rağmen en erken sikkelerin Ephesos'ta ele geçmesi, sikkeyi Lydia'luların değil de Greklerin icat ettiği düşüncesini oluşturmaktadır. Ancak bu dönemde Ephesos'un Lydia Krallığı hakimiyetinde olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca Lydia Kralı Kroisos tapınağın yapımına maddi destekte bulunmuştur²⁸.

1.1.2. Sikkenin İcadından Önceki Ticaret Anlayışı

İlk insanlar geçimini avcılık ve toplayıcılıkla sağladığı için tüm ihtiyaçlarını doğadan karşılamaktaydılar. İlerleyen dönemlerde Neolitik Çağ olarak adlandırılan yerleşik hayata geçiş yapan insanoğlu ekip biçtiği ürünlerin ihtiyaç fazlasını takas yoluyla ihtiyacı olan ürünlerle değiştirmeye başlamıştır. Böylece ilk ticari faaliyetler

²⁰ Çukur anlamına gelmektedir. İlk sikkelerde başlangıçta bu çukurlar kare forma sahipken sonraki dönemlerde içlerine çeşitli figürler yerleştirilmiştir. Ahmet Semih Tulay, *Genel Nümitmatik Sözlüğü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2001, 103.

²¹ Mehmet Kayhan Murat, *Aydın Arkeoloji Müzesi'ndeki Bir Grup Roma İmparatorluk Dönemi Sikkesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2018, 6.

²² Ian Carradice, Martin Price, *Hellen Dünyasında Sikke*, (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitabevi, İstanbul 2001, 49.

²³ Atlan, *Grek Sikkeleri*, 14.

²⁴ Halit Erkiletlioğlu-Oğuz Güler, *Türkiye Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri*, Kayseri 1996, 16; Sezai Arık, *Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Anadolu Selçuklu Sikkeleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2018, 9.

²⁵ Arık, 9.

²⁶ Mehmet Aktaş, *Pisidia Antiocheia'sı Kent Sikkeleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2006, 2.

²⁷ Cristopher Howgego, *Sikkelerin Işığında Eski Çağ Tarihi*, (1995), (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitabevi, İstanbul 1998, 18.

²⁸ Murat, 6.

ortaya çıkmıştır. Sikkenin kullanılmaya başlanmasından önce de bu ticari alışverişler barter/trampa (takas) adı verilen yöntemle yapılmıştır. Söz konusu takas sisteminde köleler, elbiseler, silahlar, tuz ve tarım ürünleri gibi günlük hayatta sıkça kullanılan çeşitli eşyalar tercih edilmiştir. Ancak süreklilik gerektiren ticari sistemde bu eşyaların bulunması ve saklanması giderek zorlaşmıştır. Yeni takas ürünleri arayan insanlar metal eşyalara yönelmişlerdir. İlk paralar olarak tanımlayabileceğimiz bu eşyaları küpe, yüzük, balta, üç ayaklı kazan, çapa, kolye ve benzeri ürünler oluşturmaktadır. İlerleyen dönemlerde de elektron, demir, bakır, gümüş, nikel, bronz, kalay, altın ve gümüş gibi madenler para olarak kullanılmaya başlanmıştır²⁹. Para olarak kullanılan metallerin gerçek bir sikkeden farkı; sikkenin belli bir birime ve ağırlık sistemine göre tasarlanmış olması ve üzerinde kendisini bastıran yönetimin sembolünün bulunmasıdır.

Günümüzde de kullanılan ve düzgün forma sahip olan paralar kullanım kolaylığı ve basım rahatlığı nedeniyle yuvarlak (disk) şeklindedir. Ancak çeşitli metallerden yapılan ilk paraların başlangıçta düzgün bir forma sahip oldukları söylenemez. Modern anlamda sikke basımından önce kullanılan en son para çubuk (Barrengeld) şeklindedir³⁰. Çubuklardan koparılan parçalara şekil verilip üzerine yapılan işaretlerle ağırlık ve maden değeri devlet tarafından garanti altına alınması, sikkeyi ortaya çıkarmıştır³¹.

Sikkeler, basıldığı dönemin kültürel, siyasi, dini, sosyal, ekonomik hayatı ve egemenlik sınırları hakkında kesin bilgiler vermesi bakımından tarihi belge niteliği taşımaktadır³². Sikkelerin ticari faaliyetlerin yanı sıra askerlerin ücretlerinin ödenmesinde de kullanıldığı bilinmektedir³³.

1.1.3. Sikke Darbı ve Teknikleri

Sikkeler başlangıçta elle basılmaktaydı. XVII. yüzyıldan itibaren Avrupa'da sikkeler makinelerde basılmaya başlanmıştır. Sikke basımı yapılan atölyelere darphane (argyrokopeion) ismi verilmektedir³⁴. Bu darphanelerde sikkeyi basmaya yarayan örs

²⁹ Murat, 5.

³⁰ Murat, 5.

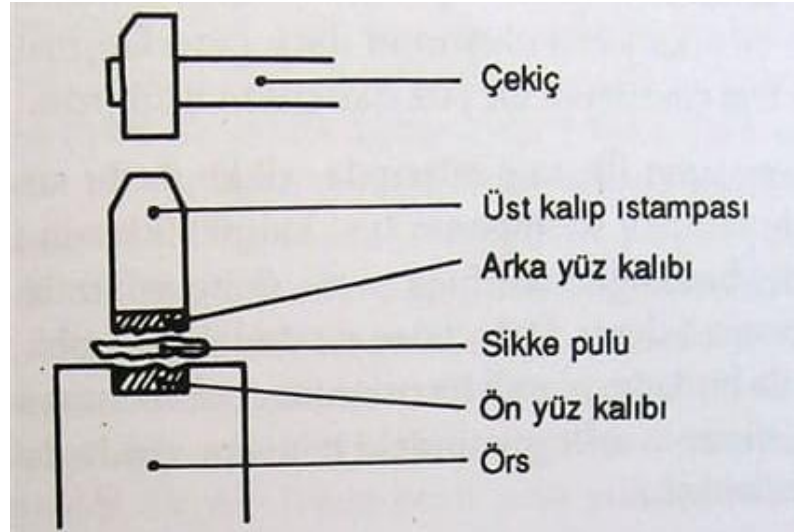
³¹ Atlan, *Grek Sikkeleri*, 14.

³² Aktaş, 2.

³³ Ian Carradice, Martin Price, 53.

³⁴ Tulay, 28; Arık, 14.

(akmon), ocak, tartı, kalıpcı aletleri, kalıplar ve çekiç bulunuyordu³⁵. Sikke basımı için kullanılan ve herhangi bir madenden (elektron, altın, gümüş) oluşan pul; başlangıçta küçük kalıplara dökülerek elde edilirken; ilerleyen dönemlerde yuvarlak çubuklardan veya yassı tabaka haline getirilen madenlerden kesilerek elde edilirdi. Sikkenin her iki yüzüne de işlenmek istenen betim ve lejand, demir veya bronzdan yapılmış olan kalıplara ters olarak (negativ ve konkav) kazılırdı. Sikkenin ön yüz betimini verecek olan kalıp (Akmoniskos) örs üzerindeki çukur içine yerleştirilir, sikke pulu da ısıtıldıktan sonra bu kalıbın üzerine yerleştirilirdi. Sikkenin arka yüz betimini oluşturan ve ucunda bir sapı bulunan üst kalıp (Charakter) da bu parçanın üzerine yerleştirilirdi. Ardından bir çekiç yardımıyla üst kalıp sapının ucuna bir kaç defa vurularak kalıplardaki ters resimlerin ve lejandların arada sıkıştırılan sikke puluna düz (positiv ve konvex) olarak geçmesi sağlanırdı. Böylece sikke meydana gelirdi. Bu işlemler kalıplar eskikip yıpranıncaya kadar devam ettirilmiştir. Sikke basımında kullanılan kalıplar bronz veya çelikten yapılırdı ve üzerindeki betimler de çukur (intaglio) şeklinde işlenirdi³⁶. Arka yüzü meydana getiren kalıp, üzerine darbe aldığı için daha çabuk eskir ve daha erken değiştirilirdi. Örneğin; Amphipolis kentinde 18 yıl içerisinde bastırılan sikkelerde 700 ön yüz kalıbı kullanılmasına karşın 1300 arka yüz kalıbı kullanılmıştır³⁷.

Çizim 1. Sikke Darp Tekniği

³⁵ Oğuz Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti. 1994, 23.
³⁶ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 23; ayrıca bkz. Çizim I.
³⁷ Sabahat Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976, 3.

1.2. ROMA CUMHURİYET DÖNEMİ SİKKELERİ

Kuruluş tarihi MÖ 753 olan Roma, ilk sikkelerini MÖ 3. yüzyılda basmıştır³⁸. İtalya ise MÖ 10-3. yüzyıllar arasında "**Aes Rude**" (=Ham bakır) adı verilen parayı kullanmıştır. Ham bakırdan koparılmış olan bu parçalar 2 gr. - 2691 gr. arasında değişen ağırlığa sahiptir. Ardından Roma "**Aes Signatum**" (=Damgalı bakır) adı verilen sikke benzeri ilk ödeme aracını kullanmaya başlamıştır. MÖ 289 yılına tarihlenen ve dökme tekniği ile yapılmış olan bu paralar piramid biçimli veya dikdörtgen çubuk şeklindedir. 1000-1830 gr. ağırlığa sahip bu çubukların boyları 16-18 cm. arasında değişirken genişlikleri de 9-10 cm. arasında değişmektedir³⁹. Üzerlerinde Kartal-Pegasus; Kılıç-Kın; Buğday Başağı-Üç Ayaklı Kazan gibi betimler yer alırken lejandları da genellikle ROMANOM (=Romalıların) şeklindedir⁴⁰.

Roma'da her askeri zafer sonrasında yeni bir sikke basılırdı. "**Aes Grave**" (=Ağır Bronz) de MÖ 269 yılında ve Orta İtalya hakimiyeti ile sonuçlanan Samnit Harpleri sonunda tedavüle girmiştir. Roma'nın ilk ağır bakır sikkesi özelliğine sahip bu parçalar dökme tekniğiyle yapılmıştır.⁴¹ Ana birimi "As" olan bu sikkelerde 1 as=12 uncia'dır⁴². Ayrıca 1 As'ın ağırlığı 273 gr'dır. Asların ön yüzlerinde tanrı başı, arka yüzlerinde gemi pruvası (geminin ön kısmı) yer almaktadır⁴³. MÖ 80 tarihinde Aes Grave darbı sona ermiştir⁴⁴.

Adını İtalya'nın güneyindeki Campania Bölgesi'nden alan "**Romano-Campania Sikkeleri**" Roma'nın ilk gümüş sikkeleridir. 6.82 gr. ağırlığındaki bu sikkeler MÖ 269 yılında tedavüle girmiştir⁴⁵. Darp tekniğiyle yapılan bu sikkelerin Roma'ya ait olanlarının üzerinde önceleri ROMANO yazısı bulunurken ilerleyen dönemlerde bu yazı ROMA şeklinde değişmiştir⁴⁶. Bu serinin devamı olan ve ismini arka yüzündeki betimden alan (Quadriga) "**Quadrigati**", MÖ 235'ten itibaren darp edilmeye başlanmıştır⁴⁷. Quadrigatilerin ön yüzünde Dioskurların Janus tipinde çifte başı yer

³⁸ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 29.

³⁹ Nezahat Baydur, *Roma Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993, 13.

⁴⁰ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 18.

⁴¹ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 18.

⁴² Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 29.

⁴³ S.Atlan_N.Baydur, *Grek ve Roma Sikkeleri*, 19.

⁴⁴ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 19.

⁴⁵ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 19.

⁴⁶ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 29.

⁴⁷ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 19

alırken arka yüzünde quadrigaya binmiş Zeus betimlenmektedir. Ayrıca arka yüzde ki kesimde ROMA lejandı ve darphane ismi bulunmaktadır⁴⁸. MÖ 213 yılından itibaren de yine adını arka yüzündeki betimden alan "**Victoriatus**" basılmaya başlamıştır. Victoriatus'ların ön yüzünde Jupiter başı, arkada Tropaeum yapan Victoria betimi bulunur ve bu sikkelerin ağırlığı başlangıçta 3.4 gr. iken zamanla 2.9 gr.'a kadar düşmüştür⁴⁹.

Roma'nın asıl gümüş sikkesi olan "**Denarius**" (Grekçe Denarion-Onluk), MÖ 3. yüzyılın son çeyreğinde tedavüle girmiştir. Denarius'un yarısı **quinarius**, çeyreği ise **sestertius**'tur. Üçünde de ön yüzde Roma başı, arka yüzde atları üzerinde giden Dioskur Kardeşler vardır. Denarius'un değer işareti X, quinarius'un V, sestertius'un IIS'dir⁵⁰. MS 212 yılına kadar kullanılan Denarius'un ardından İmparator Caracalla tarafından 2 Denarius değerindeki "**Antoninianus**" adında yeni bir gümüş sikke tedavüle sokulmuştur.

Roma Cumhuriyet Dönemi'nde altın sikke nadiren bastırılırdı. Altın sikkeleri seri halinde basan ilk kişi Caesar'dır. Ayrıca yaşadığı dönemde sikke üzerine portresi bastırılan ilk kişi de yine Caesar'dır⁵¹. Sikkeler üzerindeki portreler İmparatorluk Dönemi'nde vazgeçilmez unsur haline gelmiştir.

1.3. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ

İmparator olmadan önceki adı Gaius Octavius olan Augustus, MÖ 63 yılında Roma'da doğmuştur. İmparatorluk Dönemi de MÖ 27 yılında Octavian'ın "Başkomutanlık" (imperator) ve "Augustus" (kutsal) ünvanlarını Senatodan almasıyla başlamıştır⁵². Gücünün giderek artması, MÖ 36 yılından sonra Octavian sikkelerinin hakim olmasını sağlamıştır. MÖ 31'de Actium deniz zaferini kazanmasının ardından yapılan kutlamalar nedeniyle çok sayıda sikke darp edilmiştir⁵³.

Sikkelerin ön yüzlerinde İmparatorun veya aile üyelerinden birinin portresi işlenmiştir. Bu portreler profilden işlenmiş olup cepheden tasvirleri Bizans Dönemi'nde

⁴⁸ Karwiese, *Antik Nüvizmatığe Giriş*, 69-70.

⁴⁹ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 19.

⁵⁰ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 29.

⁵¹ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 20.

⁵² Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, 224.

⁵³ Nezahat Baydur, *Roma Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1998, 29.

darb edilen sikkelerde kullanılmıştır⁵⁴. Sikkeler üzerindeki imparator portresinin büst mü ya da baş mı olduğu boyun kısmından anlaşılmaktadır. Boyunda bir giyim eşyası varsa bu kesinlikle büst olarak kabul edilmektedir. Erken Roma İmparatorluk döneminden itibaren sade başların yanı sıra defne çelenkli baş betimi de sıklıkla kullanılmıştır. Başlangıçta defne çelenği ucundaki şeritler aşağıya doğru sarkarken ilerleyen dönemlerde yukarıya doğru kıvrılmıştır. Çelenk dışında ışınlı taç da kullanılan betimlerden biridir ve dupondius birimini belirtmektedir⁵⁵. Bu dönemdeki sikkelerin ön yüzünde birden fazla portre görmek de mümkündür. Bu portrelerin etrafını saran kenar kısımları boyunca da portreye ait isim ve unvanlar yazılmıştır⁵⁶. Bu isim ve ünvanlar arasında İmparator; **IMP**⁵⁷, Caesar; **CAES**⁵⁸, Augustus; **AVG**⁵⁹, Consul; **COS**⁶⁰, Pater Patriae; **PP**⁶¹ şeklinde yazılmıştır⁶². Bu dönem sikkelerinin arka yüzlerinde ise genellikle; İmparator veya ailesi, tanrı ve tanrıçalar, personifikasyonlar ve sivil binalar gibi tiplere yer verilmiştir⁶³.

Roma'nın esas altın sikkesi **Aureus**'tur. Caesar Dönemi'nde kullanılmaya başlanan altın sikkenin ağırlığı 8.19 gr.dır ve 25 Denarius değeri taşımaktadır. Aureus, Nero (MS 54-68), Severus Alexander (MÖ 222-228), Philippus Arabus (MÖ 244-249) Dönemleri'nde ağırlık kaybetmiştir. Gallienus (MÖ 253-268) Dönemi'nde ise farklı ağırlıklarda basıldığı için tartılarak kullanılmıştır.

Bu döneme ait diğer önemli sikke grubunu gümüş sikkeler oluşturmaktadır. Daha öncede bahsi geçen Denarius başlangıçta (MÖ 187) 4.55 gr. ağırlığında basılırken ilerleyen dönemlerde ağırlığı azaltılmıştır. MS 64 yılına kadar saf gümüşten basılan sikkeye sonraları % 40 bakır karıştırılmıştır. İmparator Septimus Severus (MS 183-211)

⁵⁴ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 31.

⁵⁵ Karwiese, *Antik Nüvizmatığe Giriş*, 81.

⁵⁶ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 31.

⁵⁷ Başkomutan anlamına gelmektedir ve ilk kez Augustus tarafından kullanılmıştır. Vespasianus'tan sonra bütün imparatorlar kullanmaya başlamıştır. Bu unvanı alan kişiye Senato tarafından özel yetkiler verilmiştir. Karwiese, 77.

⁵⁸ MÖ 44 de Octavianus almış, ondan sonra bütün İmparatorlar o mevkiye kanuni yollardan geldiklerini göstermek amacıyla kullanmışlardır. Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 27.

⁵⁹ Evrenin kutsal sahibi anlamına gelmektedir. İlk kez MÖ 27 yılında Octavianus kullanmıştır. Sondaki "G" harfi imparator sayısını gösterir. Tulay, 37.

⁶⁰ Roma'nın en büyük memuriyetine verilen isimdir. İmparator consullerden biridir. Zander H. Klawans, *Reading and Dating Roman Imperial Coins*, Whitman Publishing Company, Wisconsin 1959, 24.

⁶¹ Vatanın babası anlamına gelmektedir. Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 31.

⁶² Ceylan, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, 9.

⁶³ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 26.

Dönemi'nde % 50'si gümüş iken Gallienus (MS 253-268) Dönemi'nde tamamen bakırdan üretilmeye başlanmıştır.

İlk kez İmparator Caracalla tarafından MS 215 yılında bastırılan **Antoninianus** ikinci önemli gümüş sikke grubunu oluşturmaktadır. Adını İmparatorun adından (M. Aurelius Antoninus) alan sikke 5.4 gr ağırlığında ve 2 Denarius değerindedir. Antoninianusların ön yüzünde imparator başında şalı bir taç, imparatoriçe omuzlarından çıkan hilal ile betimlenmiştir. Antoninianusların içindeki gümüş miktarı % 40'tır fakat Valerianus zamanında (MS 253-260) bu oran %2-1'lere kadar düşürülmüş ve içi tamamen bakır olan sikkenin üzeri ince gümüş tabaka ile kaplanmıştır. Bu nedenle bu sikke grubuna "Beyaz Bakır" adı verilmiştir.

İmparatorluk Dönemi'nde altın ve gümüş sikkenin yanı sıra bakır, bronz ve pirinçten de sikkeler basılmıştır⁶⁴. Bakırlarda birim **As**, pirinçlerde **Dupondius** ve **Sestertius**'dur⁶⁵. Ağırlık ve çap olarak en büyük boyuta sahip olan Sestertius iken en küçük olan da As'tır⁶⁶. Bakır olan As; kızılımsı ya da kiremit renginde, pirinçten yapılan Dupondius ve Sestertius ise sarı renktedir⁶⁷. Zamanla bu üç grup sikkenin de ağırlığı azaltılmıştır⁶⁸.

1.4. GEÇ ROMA DÖNEMİ SIKKELERİ

Gallienus (MS 253-268) zamanında bozulan para sistemini düzeltmek amacıyla yeni bir reform gerçekleştiren Aurelianus (MS 270-275) da başarı sağlayamayınca MS 284 yılında İmparator olan Diocletianus, **Argenteus** adında yeni bir gümüş sikke bastırmıştır. Ardından tamamen bakır olan Antoninianus'un yerine 10 gr. ağırlığında, içeriğinde az miktarda gümüş bulunduran **Follis** isimindeki bakır sikkeyi tedavüle sokmuştur⁶⁹. Follis; "Kese" anlamına gelmektedir⁷⁰. Zamanla ağırlıkları ve çapları düşürülen follisler MS 4. yy'da tedavülden kaldırılmıştır⁷¹.

⁶⁴ Atlan-Baydur, *Grek ve Roma Sikkeleri*, 1982, 23.

⁶⁵ Latince "Altın renkli bakır" anlamına gelmektedir. Pirinç (*Orichalcum*) adı verilen bu sikkeler bakıra %20 çinko karıştırılarak elde edilmiştir. Tulay, 153.

⁶⁶ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 22.

⁶⁷ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 30.

⁶⁸ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 22.

⁶⁹ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 28.

⁷⁰ Karwiese, *Antik Nüvizmatığe Giriş*, 106.

⁷¹ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 28.

I. Constantinus (MS 306-337) zamanında üzerinde OB=72 işareti bulunan 4.54 gr. ağırlığında yeni bir altın sikke basılmıştır. Aureusların yerine basılmış olan bu sikkeler **Solidus** adını taşımaktadır ve baskıları Bizans Devleti zamanında da devam edilmiştir. 1.51 gr. ağırlığında olan ve saf altından basılan sikkeler de **Tremissis** adını taşımaktadır.

MS 348 yılından sonra Solidusların yerine "Büyük Bakır" anlamına gelen **Pecunia Maiorina** ve **Centenionalis** adındaki bakır sikkeler basılmıştır. Bu sikkelerin üzerinde M, K gibi değer işaretleri bulunmaktadır⁷².

Geç Roma Dönemi sikkelerinin kesim kısımlarında basıldıkları şehrin darphane ya da şubelerini gösteren harfler bulunmaktadır. Birkaç örnek verecek olursak⁷³:

Antiochia	: AN, ANT, SMAN
Constantinopolis	: C, CON, CONS, CONOB
Cyzicus	: CM, CVZ, K, SMK
Heraclea	: H, HT, HERAC, SMH, SMHT
Nicomedia	: MN, NIC, SMN

Bu dönem sikkelerinde İmparator unvanları değişim göstermiştir. Örn: **DN**; Dominus Noster (=Efendimiz) gibi harfler kullanılmaya başlamıştır⁷⁴. Sikkelerin ön yüzlerinde İmparator portreleri kullanılmaya devam ederken MS 4. yy itibariyle yavaş yavaş hatlarda bozulma meydana gelmiştir. İmparator portreleri boncuklu diadem, nimbus, süslü miğfer veya silahlar, süslü elbiseler ve ucunda kartal olan asa ile tasvir edilmektedir. II. Constantinus (MS 337-361) Dönemi'nden itibaren cepheden tasvirler görülmeye başlanır⁷⁵.

1.5. ROMA DÖNEMİ ŞEHİR (EYALET) SİKKELERİ

İtalya merkezli Roma İmparatorluğu'nun merkezi dışında egemenliği altında olan şehirlerin bastıkları sikkelere "*Roma Dönemi Şehir Sikkeleri*" ya da üzerindeki Grekçe yazılardan dolayı "*Grek İmparatorluk Sikkeleri*" adı verilmektedir. MÖ 1. yüzyıldan MS 3. yüzyıla kadar basılan bu sikkelerin çoğunluğu Grek kültürü etkisindeki şehirler

⁷² Atlan, 1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler, 29.

⁷³ Tekin, 1994, s.32; David R. Sear, *Roman Coins and Their Values Vol I*, 2000, 70,71 .

⁷⁴ Atlan, 1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler, 29; Tekin, 1994, 32.

⁷⁵ Atlan, 1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler, 29.

tarafından basıldıkları için üzerlerindeki yazılar Grekçedir⁷⁶. Suriye'de Antiokheia, Kappadokya'da Caesareia ve Mısır'da Aleksandreia bu şehirlerden bazılarıdır⁷⁷. Diocletianus (MS 284-305) Dönemi'nde şehir sikkeleri kaldırılarak yerine bölgesel darphaneler kurulmuş ve standart sikkeler basılmaya başlanmıştır⁷⁸.

Şehir sikkelerinin ön yüzlerinde kent tanrıçası veya zorunlu olarak İmparator portresi ile isim ve unvanları kullanılmıştır. Arka yüzlerinde şehir veya şehir halkıyla ilgili öğelere yer verilmiştir⁷⁹. Şehir sikkeleri; o şehrin tarihi, ekonomisi, sanatı, dini ve sosyal hayatı hakkında bilgiler vermektedir. Özellikle arka yüzlerinde ise şehre ait önemli binaların, kült heykellerinin ve büyük sanat eserlerinin kopyaları işlenmiştir⁸⁰.

Yapılan araştırmalar farklı şehirlere ait sikkelerin ön yüz kalıplarının aynı olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni ya seyyar darphanelerin ön yüz kalıplarının kullanılması ya da bu şehirlerin ön yüz kalıplarını merkezi bir darphanede hazırlatmış olması olabilir⁸¹.

Şehir sikkelerinin ana metali bronzdur. Fakat Doğu'daki Roma Devleti darphanelerinden en önemlileri olan Cappadocia'daki Caesareia, Syria'daki Antiochia ve Mısır'daki Alexandria'nın gümüş sikke basmasına izin verilmiştir⁸². Ayrıca Anadolu'nun batısında MÖ 2. yy'dan itibaren basılan gümüş Kistophor'ların basımına Roma hakimiyetindeyken de devam edilmiştir⁸³. Şehir sikkelerinde gümüş sikkelerin yanı sıra Bosporos Krallığının bastırıldığı altın sikkeler de yer almaktadır. Bu sikkeler MS 3. yy. sonunda bakırdan basılmış ve I. Constantinus (MS 306-337) zamanında tedavülden kaldırılmıştır⁸⁴.

Şehir sikkeleri içinde önemli bir yere sahip olan *Homonoia* sikkeleri iki yada üç kentin bir araya gelerek bastığı anlaşma sikkeleridir. Bu sikkelerin ön yüzünde Roma İmparatorunun portresi yer alırken arka yüzünde şehrin ismi veya o şehir halkıyla ilgili

⁷⁶ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 32.

⁷⁷ Peter Robert Franke, *Roma Döneminde Küçükasya - Sikkelerin Yansımada Yunan Yaşamı*, (1968), (Çev. Nezahat Baydur, Banu Theis-Baydur), Ege Yayınları, İstanbul 2007, 11 .

⁷⁸ Christopher J. Howgego, *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi*, 12; Ceylan, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, 12.

⁷⁹ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 32.

⁸⁰ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 23.

⁸¹ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 33.

⁸² Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 33.

⁸³ Zerrin Aydın Tavukçu, "Erzurum Müzesi'nden Bir Gurup Sikke", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (8), 2002, 89-108, 91.

⁸⁴ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 23.

yazı ve bu şehirleri temsil eden figürler bulunmaktadır. Bazen de tanrı ve tanrıçalar resmedilmiştir⁸⁵.

Roma İmparatorluğu tarafından bu şehirlere Prote (=Birinci), Metropolis (=Başşehir), Neokoros (=İçinde İmparator kültü için tapınağı olan) gibi unvanlar verilmiştir⁸⁶. Şehir sikkelerinin ön yüzlerinde yer alan imparator unvanlarından örnek verecek olursak⁸⁷:

Unvan:	Kısaltması:	Latincesi:
ΣΕΒΑΣΤΟΣ	ΣΕΒ	AVGVSTVS
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	ΑΥΓ	AVGVSTVS
ΚΑΙΣΑΡ	K veya KAI	CAESAR
ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ	ΑΥΤ	IMPERATOR
ΥΠΑΤΟC	-	CONSVL
ΕΥCΕΒΗC	EYC	PIVS

Şehir sikkelerinin tarihlendirilmesinde sikkenin ön yüzünde bulunan imparatorun iktidar yılı baz alınırken diğer yandan her şehrin kendine göre belirlediği era⁸⁸larda kullanılırdı. Fakat her şehirde era ile tarihlendirme yapıldığı söylenemez. Önemli eralar arasında MÖ 312 Seleukos erası, MÖ 64 Pompeius erası, MÖ 49/48 veya MÖ 47 Caesar ve MÖ 31 Actium yer almaktadır. Tarihlerin önünde **ΕΤΟΥC** veya kısaltılmış **ET**, **E** şeklinde (=Grekçe yılı anlamına gelen) ifadeler bulunmaktadır. Tarihlerde kullanılan Grek harfleri/rakamları aşağıdaki gibidir⁸⁹:

1 = Α	6 = C	20 = K	70 = O	300 = T
2 = Β	7 = Ζ	30 = Λ	80 = Π	400 = Υ
3 = Γ	8 = Η	40 = Μ	90 = Q	500 = Φ
4 = Δ	9 = Θ	50 = Ν	100 = Ρ	600 = Χ
5 = Ε	10 = Ι	60 = Ξ	200 = Σ (C)	

Bu tarihlendirmeye göre 241, **ΣΜΑ** ya da soldan sağa **ΑΜΣ** şeklinde yazılabilir.

⁸⁵ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 33.

⁸⁶ Atlan, *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, 24.

⁸⁷ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 33.

⁸⁸ Tarih anlamına gelmektedir. Önemli bir olayın başlangıç kabul edilmesiyle oluşturulan takvimdir.

⁸⁹ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 33.

İKİNCİ BÖLÜM

ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ

2.1. İMPARATORLARIN HAYATI

Bu bölümde, katalogda sikke örnekleri kronolojik olarak sıralanan Roma İmparatorlarının ve ailelerinin kısa biyografilerine yer verilmiştir. Katalog numaraları başlıkların altında parantez içerisinde verilmiştir. 108, 109 ve 110 Kat. No'lu sikkeler korozyana uğradığı için imparatoru belirlenememiştir.

2.1.1. Augustus (MÖ 27-MS 14)

(Kat. No. 1, 2)

Asıl adı “ Caius Octavius Thurinus” olan imparator Augustus; MÖ 63 yılında Roma’da doğmuştur. Iulius Caesar’ın yeğeni ve yasal mirasçısı olduğu için Caesar’ın ölümünün ardından tüm gücü eline geçirmiştir. Roma’nın ilk imparatoru olan Augustus, MS 2’de senato tarafından “Pater Patriae” ünvanını almış ve bu tarihten sonra II. Theodosius (MS 408-450) ’a kadar tüm imparatorlar bu ünvanı kullanmıştır⁹⁰. Marcus Antonius ile yaptığı MÖ 31 Actium Deniz Savaşından sonra büyük ün yapmıştır⁹¹. MÖ 27’de senato tarafından kutsal anlamına gelen “Augustus” ve Başkomutan anlamı taşıyan “İmparator” ünvanları verilmiştir⁹². İmparator Augustus, MS 14 yılında vefat etmiştir⁹³.

⁹⁰ Latince, “Vatanın Babası” anlamına gelmektedir. (Tulay, 158.) Charles Gates, *Antik Kentler Antik Yakınoğu, Mısır, Yunan ve Roma’da Kentsel Yaşamın Arkeolojisi*, Çev. Barış Cezar, Koç Üniversitesi Yayınları, 2015, 457.

⁹¹ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 36.

⁹² Keleş, 11; Baydur, *Roma Sikkeleri*, 1998, 30.

⁹³ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, s.36

2.1.2. Antoninus Pius (MS 138-161)

(Kat. No. 3)

Titus Aurelius Fulvius Boionius Arrius Antoninus, MS 86 yılında Roma'nın güneyindeki Lanuvium'da doğmuştur. Hoşgörülü ve yardımsever kişiliğinden dolayı Pius ünvanı verilmiştir. MS 120'de konsül olmuş, MS 138 yılında İmparator Hadrianus tarafından evlat edinilmiştir. MS 139 yılında "Pater Patriae" ünvanını almıştır. Hadrianus'un ölümünün ardından imparator olmuştur. 23 yıllık iktidarlığı sakin ve huzurlu geçmiştir. MS 161 yılında da imparatorluğunu ve kızını Marcus Aurelius'a emanet ettikten sonra vefat etmiştir⁹⁴.

2.1.3. Septimius Severus (MS 193-211)

(Kat. No. 4, 5, 6)

Lucius Septimius Severus, MS 145 yılında Kuzey Afrika'daki Leptis Magna'da doğması nedeniyle Afrikalı İmparator olarak da bilinmektedir. İmparator, askeri alanda çok başarılıydı, çeşitli askeri görevlerinin yanı sıra Valilikte yapmıştır. Yukarı Pannonia Valisi iken Pertinax'ın öldürüldüğü haberi gelince Iulianus, Niger ve Albinus ile taht mücadelesine girişmiş ve bu mücadele sonucunda askerleri tarafından Carnuntum'da imparator ilan edilmiştir. Askeri alandaki başarılarıyla tanınan imparator Britannia'ya MS 208'de ele geçirmiştir. MS 211 yılında Roma'ya dönüşü esnasında, York'ta hayatını kaybetmiştir⁹⁵.

⁹⁴ Fik Meijer, İmparatorlar Yataklarında Ölmez, 2001, (Çev. Gürkan Ergin), Homer Kitabevi 2006, 66-67; Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti: Breviarium Historiae Romanae*, (Çev. Çiğdem Menzilioğlu), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004, VII, 207; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 2008, 252-253; Oktay Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (MÖ 27- MS 192)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2052, İstanbul 1976, 211; Aktaş, *Pisidia Antiocheia'sı Kent Sikkeleri*, 18.

⁹⁵ Antony R. Birley, *Septimius Severus The African Emperor*, Routledge, London 1971, 68; David R. Sear, *Roman Coins and Their Values*, Seaby, (4. bs.), London 1988, 188; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 39; Oktay Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (MS 193- MS 395)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1485, İstanbul 1970, 33.

2.1.4. III. Gordianus (MS 238-244)

(Kat. No. 7)

I. Gordianus'un büyük oğlu ve II. Gordianus'un da yeğeni olan Marcus Antonius Gordianus MS 225 yılında doğmuştur. MS 238 yılında Balbinus ve Pupienus tarafından 'Caesar' unvanı verilen imparator, aynı yıl 'Augustus' unvanını da almıştır. 13 yaşında imparator olan III. Gordianus, Mezopotamya seferi sırasında MS 244'de öldürülmüştür⁹⁶.

2.1.5. Valerianus (MS 253-260)

(Kat. No. 8)

Doğum yeri bilinmeyen P. Licinius Valerianus yaklaşık olarak MS 190'da doğmuştur. Severus Alexander Dönemi'nde consul'lük, Traianus Decius Dönemi'nde de censorluk yapmıştır. Gallus'un öldürülmesinin ardından imparator ilan edilmiştir. Oğlu Gallienus ile imparatorluk yetkilerini paylaşan Valerianus, MS 260 yılında Persler'le savaşırken esir düşmüştür ancak imparatorun ölüm tarihi bilinmemektedir⁹⁷.

2.1.6. Gallienus (MS 253-268)

(Kat. No. 9-18)

Valerian ile Mariniana'nın oğlu olan Publius Licinius Egnatius Gallienus, MS 218 yılında Milano'da dünyaya gelmiştir. MS 253'de babası Valerianus'la ortak imparatorluk yapmış, babasının Sasaniler'in eline esir düşmesinden sonra imparator olmuştur. İmparatorluğu Gotlar ve Germanlar ile mücadele ederek geçmiştir. Buradaki başarılarından dolayı "Germanicus Maximus" ve "Dacicus Maximus" unvanlarını almıştır. İmparator MS Eylül 268'de, imparatorluğunun 15. yılında Aurelius Cladius'un da aralarında bulunduğu suikastçılar tarafından öldürülmüştür⁹⁸.

⁹⁶ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 276; Keleş, 15.

⁹⁷ Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (MS 193- MS 395)*, 133, 134, 135; Clive Foss, *Roman Historical Coins*, Seaby, London, 1990, 216; David R. Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III.*, Spink and Son Ltd., London 2005, 260, 261. Meijer, 103

⁹⁸Sear, *Roman Coins and Their Values 1988*, 261; Baydur, *Roma Sikkeleri*, 78-79; Keleş, 17.

2.1.7. Salonina (MS 267)

(Kat. No. 19)

Cornelia Salonina, MS 242 yılında Gallienus ile evlenmiş, MS 268'de öldürülmüştür⁹⁹.

2.1.8. Claudius II Gothicus (MS 268-270)

(Kat. No. 20-25)

MS 214'te İlyricum'da doğan Marcus Aurelius Valerius Claudius askeri alanda oldukça yetenekliydi. Gallienus'un öldürülmesinden sonra MS 268'de imparator ilan edilmiştir. Aureolus'un Gallienus'a karşı ayaklanmasının ardından Mediolanum'u (Milano) kuşatmış ve Aureolus'u öldürmüştür. MS 269'da Gotlara karşı kazanılan büyük zaferin ardından Senatus tarafından "Gothicus Maximus" unvanı verilmiştir. MS 270 yılında veba hastalığına yakalanarak hayatını kaybetmiştir¹⁰⁰.

2.1.9. Aurelianus (MS 270-275)

(Kat. No. 26-29)

Lucius Domitius Aurelianus MS 214 yılında Sirmium'da doğmuştur. Önce Claudius Gothicus'un ölümünün ardından imparator ilan edilmiş, Quintillus'un ölümünden sonra da Roma'nın tek hakimi olmuştur. MS 271 yılında Dacia'yı ele geçirmiştir. Germanlarla yaptığı savaş sonunda başarılı olan Aurelianus, "Germanicus Maximus" unvanını almıştır. Roma'nın çevresinde güçlü bir sur duvarı yapımına başlamış ancak bu duvar Probus Dönemi'nde bitirilmiştir. Ekonomik anlamda da Antoninianus'larda düzenlemeler yapan imparator, MS 275'te suikast sonucu öldürülmüştür¹⁰¹.

⁹⁹ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 41; Keleş, 17

¹⁰⁰ Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, 397; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 41; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 2008, 279; Meijer, 105-106

¹⁰¹ Klawans, 85; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 41; Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, 2005, 414, 415

2.1.10. Probus (MS 276-282)

(Kat. No. 30)

Marcus Aurelius Probus, MS 234'de Sirmium'da dünyaya gelmiştir. Valerianus'un tribünlüğe kadar yükselttiği Probus, Tacitus ve Florianus'un öldürülmesinden sonra imparator ilan edilmiştir. MS 282 yılında da askerleri tarafından öldürülmüştür¹⁰².

2.1.11. Diocletianus (MS 284-305)

(Kat. No. 31-34)

Asıl adı "Diocles" olan Diocletianus, MS 240 yılında Dalmatyalı bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. MS 270 yıllarında Moesia'da komutanlık görevini üstlenmiş, MS 284 yılında Numerianus'un ölümünden sonra askerler tarafından imparator ilan edilmiştir. Yönetim sisteminde değişiklikler yapıp, iki Augustus ve iki Caesar tarafından yönetilecek olan dörtlü sistemi uygulamıştır. Diocletianus'un yaptığı diğer yenilik sikke reformudur. Follis adında yeni bir sikke bastıran Diocletianus, MS 316'da ölmüştür¹⁰³.

2.1.12. Maximianus Hercules (MS 286-305, 306-308 ve 310)

(Kat. No. 35-41)

Marcus Aurelius Valerius Maximianus, MS 240'da Sirmium'da doğmuştur. Üç kez imparatorluk yapmış (MS 286-305; MS 306-308; MS 310) ve Diocletianus'tan "Caesar", ardından da "Augustus" unvanlarını almıştır. MS 310 yılında intihar etmiştir¹⁰⁴.

2.1.13. I. Constantius Chlorus (MS 305-306)

(Kat. No. 42-44)

¹⁰² Klawans, 86; Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (MS 193- MS 395)*, 183, 184; Sear, *Roman Coins and Their Values 1988*, 287; Keleş, 18

¹⁰³ Henry Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain VI*, Akademische Druck- U. Verlagsanstalt, Graz 1955, 412; Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (MS 193- MS 395)*, 207, 208, 210, 211, 231, 232, 233; Keleş, 19

¹⁰⁴ Klawans, 88; Keleş, 19; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 2008, 289-290

Flavius Valerius Constantius MS 250 yılında İlyricum'da doğmuştur. MS 293 yılında Augustus'luğa yükselen Constantius, Frankları ve Germanları da mağlup etmiştir. İmparator Britannia seferindeyken hastalığı nedeniyle yönetimi oğlu Constantinus'a bırakmış ve MS 306'da hayatını kaybetmiştir¹⁰⁵.

2.1.14. Galerius Valerius Maximianus (MS 305-311)

(Kat. No. 45-48)

Serdicia'da doğan Galerius Valerius Maximianus, Diocletianus'un kurduğu tetraşi sisteminde Caesar olarak seçilmiştir. Constantius'la birlikte Augustus'luğa yükselen İmparator, Doğu sınırında savaşmış ayrıca Hristiyanlarla mücadele etmiştir. MS 311 yılında ölmüştür¹⁰⁶.

2.1.15. Maximinus II (MS 310-313)

(Kat. No. 49-51)

MS 270 yılında İlyricum'da doğan Maximinus, Galerius'un yeğenidir. Maximinus, Galerius tarafından MS 305 yılında Caesarlığa, MS 310 yılında da Augustus'luğa getirilmiştir. Galerius'un ölümünün ardından Doğu'nun yönetimini I. Licinius ile paylaşmış ve MS 113 yılında intihar etmiştir¹⁰⁷.

2.1.16. I.Constantinus (Büyük Constantinus MS 307-337)

(Kat. No. 52-67)

Magnus (Büyük) lakabıyla tanınan Flavius Valerius Constantinus; I. Constantius Chlorus ve Helena'nın oğlu olarak MS 272 yılında Naisus'ta dünyaya gelmiştir. MS 306 yılında babasının hastalığı sebebiyle imparatorluğu devralan Büyük Constantinus, Maximianus'un kızıyla evlenerek Augustus unvanını almıştır. MS 308 yılında Carnuntum Kongresi'nde tekrar "Caesar" rütbesine indirilince kendisine karşı tavır sergileyen Maximianus'u öldürmüş ya da intihara sürüklemiştir. Oğlu Maxentius

¹⁰⁵ Fik Meijer, 119.

¹⁰⁶ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 2008, 291-292; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 42; Keleş, 19.

¹⁰⁷ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 42; Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (MS 193- MS 395)*, 242, 243, 245; Tekin *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 293-294.

babasının intikamını almak için İ. Constantinus'la karşı karşıya gelmiş ve yapılan savaşta Maxentius'un ordusunu yenerek Maxentius'u öldürmüştür. MS 324'de I. Licinius'la olan mücadelesinde elde ettiği zafer dolayısıyla da imparatorluğun tek sahibi olmuştur. MS 330'da başkenti Constantinopolis'e taşımıştır. Gothlara, Germanlara ve Sarmatlara karşı da savaşan imparator, ekonomik anlamda reform yaparak altın sikke olan Aureus'un yerine Solidus adında daha hafif olan sikkeyi basmıştır. MS 337 yılında da hastalanarak ölmüştür¹⁰⁸.

2.1.17. I.Licinius (MS 308-324)

(Kat. No. 68-70)

Valerius Licinianus Licinius, MS 265 yıllarında Dacia'da doğmuştur. MS 308'de Galerius tarafından Augustus unvanı verilmiştir. Galerius'un ölümünün ardından Maximinus ile Doğunun idaresini yürütmüştür. MS 325'te öldürülmüştür¹⁰⁹.

2.1.18. Crispus (MS 316-326)

(Kat. No. 71)

Asıl adı Flavius Valerius Crispus olan imparator, MS 316 yılında "Caesar" olmuş, Germanlara karşı zafer elde etmiştir. Ancak babası Constantinus oğlunu tutuklayıp Istia'daki Polo'ya sürgün etmiştir. Crispus'un burada da öldüğü tahmin ediliyor¹¹⁰.

2.1.19. II. Constantinus (MS 337-340)

(Kat. No. 76-78)

Flavius Claudius Constantinus, Arles'te, Büyük Constantinus ve Faustia'nın üç oğlundan en büyüğü olarak dünyaya gelmiştir. Babası tarafından Sirmium'da Caesar ilan edilmiştir. Büyük Constantinus'un ölümünün ardından MS 337'de üç oğul da Augustus unvanı almış, MS 338 yılında da yönetimi aralarında paylaşmışlardır.

¹⁰⁸ Sear, *Roman Coins and Their Values 1988*, 323, 324; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 295-297; Yunus Kaymaz, *Konstantin ve Hıristiyanlık*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2014, 35.

¹⁰⁹ Baydur, *Roma Sikkeleri*, 1998, 99; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri* 42; Keleş, 19.

¹¹⁰ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 43; Keleş, 20.

Britannia, Gallia ve İspanya'yı alan II. Constantinus, kardeşi Constans ile yaptığı mücadelede yenilerek MS 340'da öldürülmüştür¹¹¹.

2.1.20. Constans (MS 337-350)

(Kat. No. 79-82)

Büyük Constantinus'un küçük oğlu; Flavius Iulius Constans, MS 323 yılında doğmuş, MS 333 yılında Caesar olmuştur. Kardeşi II. Constantinus'u öldürdükten sonra MS 340'da tüm Batıyı hakimiyeti altına almıştır. MS 350 yılında Magnentius tarafından öldürülmüştür¹¹².

2.1.21. II. Constantius (MS 337-361)

(Kat. No. 83-90)

Büyük Constantinus ve Fausta'nın ortanca oğlu, Flavius Iulius Constantius, MS 317 yılında Sirmium'da doğmuştur. MS 323 yılında Caesar olmuş, MS 337 yılında Augustus unvanını almıştır. Babalarının ölümünün ardından toprakları kardeşleriyle aralarında paylaşmışlardır. Doğuyu yöneten imparator kardeşlerinin ölümünden sonra da Musra savaşıyla Magnentius'u yenip, MS 351 yılında Roma'nın hakimi olmuştur. Kuzeni Iulianus'un imparator ilan edilmesinden sonra da MS 361 yılında hastalanarak ölmüştür¹¹³.

2.1.22. Constantius Gallus (MS 351-354)

(Kat. No. 91, 92)

II. Constantinus'un yeğeni; Flavius Claudius Constantius, MS 351'de caesar unvanı almıştır. Doğuyu zalimce yöneten Constantius Gallus, MS 354 yılında II. Constantius tarafından öldürülmüştür¹¹⁴.

¹¹¹ Klawans, 93; Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (MS 193- MS 395)*, 303, 304; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 298.

¹¹² Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 43; Baydur, *Roma Sikkeleri*, 1998, 103; Keleş, 20.

¹¹³ Klawans, 93; Sear, *Roman Coins and Their Values* 1988, 335; Keleş, 20; Ceylan, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, 31.

¹¹⁴ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 43

2.1.23. I. Valentinianus (MS 364-375)

(Kat. No. 93)

Flavius Valentinianus, MS 321 yılında Pannonia’da doğmuştur. Iovianus’un ölümünün ardından askerleri tarafından Nikia’da imparator ilan edilmiştir. Kardeşi Valens’i imparatorluğa ortak ilan eden I. Valentinianus batının yönetimini üstlenirken Valens de doğuyu yönetmiştir. İmparator MS 375’de ölmüştür¹¹⁵.

2.1.24. Valens (MS 364-378)

(Kat. No. 94-96)

Flavius Valens MS 328 yılında Pannonia’da doğmuştur. MS 364 yılında kardeşi I. Valentinianus tarafından yönetime ortak edilerek doğuyu yönetme yetkisi verilmiştir. MS 378 yılında Hadrianopolis’te Vizigotlar tarafından öldürülmüştür¹¹⁶.

2.1.25. Gratianus (MS 367-383)

(Kat. No. 97)

I. Valentinianus’un oğlu olan Flavius Gratianus MS 359 tarihinde Sirmium’da doğmuştur. Henüz çocukken babası tarafından Augustus’luğa yükseltilmiştir. MS 375’te babasının ölümü nedeniyle batının hakimiyetini eline almıştır. Gothlar, Germanlar, ve Frankların baskısından dolayı general olan Theodosius’u imparatorluğa ortak etmiştir. MS 383 yılında Britannia’daki Magnus Maximus isyanını bastırmak için harekete geçmiş ancak askerleri tarafından terkedilen imparator kaçmaya çalışsa da yakalanarak öldürülmüştür¹¹⁷.

2.1.26. I. Theodosius (MS 379-395)

(Kat. No. 98)

¹¹⁵ Sear, *Roman Coins and Their Values* 1988, 345; Foss, 308; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 43; Keleş, 21.

¹¹⁶ Klawans, 95; Sear, *Roman Coins and Their Values* 1988, 346; Foss, 309-310; Hasan Bahar, *Roma ve Bizans Tarihi*, (2. bs.), Kömen Eğitim Elektronik Turizm Tic. Ltd. Şit., 2011, 115-116; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 302.

¹¹⁷ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 302; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 43; Keleş, 21; Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (MS 193- MS 395)*, 329-330.

MS 346 yılında İspanya'daki Cauca'da dünyaya gelen Flavius Theodosius, MS 379 yılında Gratianus tarafından "Doğunun Augustusu" ilan edilmiştir. MS 387'de Magnus Maximus'u yenerek öldürmüştür. Hristiyanlara olan hoşgörüsüyle tanınan I. Theodosius, 'Büyük' lakabı ile anılmıştır. Ölmeden önce toprakların batısını oğlu Honorius'a, doğusunu da diğer oğlu Arcadius'a bırakmış ve MS 395 yılında hayatını kaybetmiştir¹¹⁸.

2.1.27. Arcadius (MS 383-395)

(Kat. No. 99-106)

Theodosius ve Aelia Flaccilla'nın büyük oğlu olan Flavius Arcadius, MS 377 yılında doğmuştur. MS 383'te, henüz 6 yaşındayken babası tarafından Augustus'luğa yükseltilmiştir. Babasının ölümünün ardından (MS 395) ülkenin doğusunun yönetimine geçen Arcadius, oğlu II. Theodosius'a da henüz bebekken Augustus unvanını vermiş ve MS 408'de hayatını kaybetmiştir.¹¹⁹

2.1.28. II. Theodosius (MS 402-450)

(Kat. No. 107)

Roma tarihinde tahtta en uzun süre kalan imparator II. Theodosius, MS 401 yılında Arcadius ve Eudoxia'nın oğlu olarak doğmuştur. Doğduktan kısa bir süre sonra Augustus unvanı almış ve MS 408 yılında tahta oturmuştur. MS 425'te Constantinopolis'te Hristiyan Yüksek Okulu açmış ayrıca MS 438'de de "Codex Theodosianus" adında kanun külliyatı yayımlatmıştır. 49 yıl imparatorluk yapan II. Theodosius, MS 450 yılında av kazasında ölmüştür¹²⁰.

¹¹⁸ Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain VIII*, s. 149; Sear, *Roman Coins and Their Values* 1988, 351; Keleş, 21; Bahar, 116; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 303-304.

¹¹⁹ Foss, s. 318; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 44; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 306; Keleş, 21; Bahar, 118.

¹²⁰ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 307; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 44; Keleş, 22; Meijer, 155-156.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ ÜZERİNDEKİ TİPLER

3.1. ÖN YÜZ TİPLERİ

Sikkeler üzerinde yer alan ön yüz ve arka yüz betimleri; sikkeyi bastıran kişi, kent veya devleti tanımlaması bakımından büyük önem taşımaktadır. İlk sikkelerin sadece ön yüzlerinde betim yer alırken arka yüzlerinde ıstampanın bıraktığı çukur izi bulunmaktaydı. İlerleyen dönemlerde arka yüze yerleştirilen kalıplar sayesinde her iki yüze de çeşitli betimler işlenmeye başladı¹²¹. İlk sikkelerin ön yüzlerinde hayvan protomu, kent arması, tanrı ve tanrıçalar, fantastik yaratıklar ve kahramanlar gibi birçok öge kullanılmıştır. Sikkelerin ön yüzüne portre işlenmesi Büyük İskender'le başlamıştır. Başlangıçta ön yüzde Herakles başı yer alırken bu betim zamanla yerini Büyük İskender'in portresine bırakmıştır. Söz konusu bu dönemlerde sikkelerin arka yüzünde yer alan yan işaretler de darphaneleri simgelemektedir¹²². Roma Dönemi'nde ise bu betimlerin yerini imparator portreleri almıştır. Sikke yuvarlağına işlenen bu portreler, sikkenin ait olduğu dönemin tarihi ve siyasi olaylarını takip etmemiz anlamında büyük önem taşımaktadır. Ayrıca sikkelerin tanımlanmasında portrenin sağa ya da sola dönük olması, başındaki tacın modeli, betimlenen portre yalın başsa eğer yani ön yüze işlenen imparatorun başında herhangi bir süs eşyası yoksa; imparatorun üzerindeki giyim eşyaları, kullanılan semboller vs gibi ayrıntılar büyük önem taşımaktadır¹²³.

Bu bölümde Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Roma Dönemi Sikkeleri'nin ön yüz betimleri incelenmiştir.

---

¹²¹ Oğuz Tekin, *Antik Nüsmatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1992, 26.

¹²² Karwiese, 55.

¹²³ Karwiese, 80.

3.1.1. Defne Çelenkli Baş

(Kat. No. 2, 3, 4, 5, 6, 45, 49, 50, 51)

Sikke yuvarlağına işlenen portrenin başında defne yapraklı çelenk¹²⁴ bulunmaktadır. Çelengin her iki parçasının uçları arka kısımda sarkıtılmıştır. Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nden itibaren bu tip süslemeler görülmektedir¹²⁵. Katalogumuzda bu betimle işlenmiş 9 adet sikke bulunmaktadır. Ön yüze işlenen bu betimlerden Kat. No. 2 İmparator Augustus (MÖ 27- MS 14)'a, Kat. No. 3 İmparator Antoninus Pius (MS 138- 161)'a, Kat. No. 4, 5, 6 İmparator Septimius Severus (MS 193-211)'a, Kat. No. 45 İmparator Galerius Valerius Maximianus (MS 305- 311)'a, Kat. No. 49, 50 ve 51 ise İmparator Maximinus II (310-313)'a aittir.

3.1.2. Defne Çelenkli Büst

Kat. No. (46, 71, 76, 77, 79)

Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde sıkça karşımıza çıkan defne çelenkli taçlar büstlerde de kendini göstermektedir. Çalışmamızda yer alan ve Kat. No. 46 İmparator Galerius Valerius Maximianus (MS 305-311)'a, Kat. No. 71 İmparator Crispus (MS 316-326)'a, Kat. No. 76 ve 77 İmparator II. Constantinus (MS 337-340)'a ve Kat. No. 79 İmparator Constans (MS 337-350)'a ait olan bu sikkelerde de büst olarak işlenen imparatorların başında defne çelenkli taç bulunmaktadır. İmparatorun boyun kısmında yer alan giyim eşyası da betimlenen portrenin büst olduğunu göstermektedir.

3.1.3. Diademli Baş

Kat. No. (44, 52, 78, 80, 81, 82, 84, 90)

Sikke yuvarlağının ön kısmına işlenen imparatorun başında diadem yer almaktadır. İncelenen sikkelerin ön kısmındaki imparatorların diademi inci ve band diadem olmak üzere iki türden işlenmiştir. Katalogda bu türdeki sikkelerden 8 adet bulunmaktadır. Bunlardan Kat. No. 44, 80, 81 ve 84 band diadem şeklinde, 52, 78, 82

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Karwiese, 80; Ceylan, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, 2013, 36.

¹²⁵ Karwiese, *Antik Nüsmatiğe Giriş*, 81.

ve 90 inci diadem şeklinde verilmiştir. Kat. No. 44 I.Constantius Chlorus (MS 305-306)'a, Kat. No. 52 I.Constantinus (MS 307-337)'a, Kat. No. 78 II.Constantinus (MS 337-340)'a, Kat. No. 80, 81 ve 82 Constans (MS 337-350)'a, Kat. No. 84 ve 90 II.Constantius (MS 337-361)'a aittir.

3.1.4. Diademli Büst

Kat. No. (19, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 65, 66, 67, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110)

Çalışmamızdaki sikkeler içerisinde en çok örneğe sahip olan ikinci grubu diademli büstle işlenen imparator ve imparatoriçe portreleri oluşturmaktadır. Katalogumuzda yer alan sikkelerden biri imparatoriçe Salonina'ya, iki tanesi belirsiz imparatora, diğerleri de çeşitli imparatorlara aittir. Giyimli ya da zırhlı işlenen portrelerin çoğunluğunda rozet diadem bulunmaktadır, geriye kalanları da inci diadem şeklinde işlenmiştir. Bu türe ait sikkeler 38 adettir ve imparator dağılımı şu şekildedir: Kat. No. 19 İmparatoriçe Salonina (MS 267)'ya, Kat. No. 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 65, 66, 67 I.Constantinus (MS 307-337)'a, Kat. No. 83, 85, 86, 87, 88, 89, II.Constantius (MS 337-361)'a, Kat. No. 91, 92 Constantius Gallus (MS 351-354)'a, Kat. No. 93 Valentinianus (MS 364-375)'a, Kat. No. 94, 95, 96 Valens (MS 364-378)'e, Kat. No. 97 Gratianus (MS 367-383)'a, Kat. No. 98 I.Theodosius (MS 379-395)'a, Kat. No. 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106 Arcadius (MS 383-395)'a, Kat. No. 107 II.Theodosius (MS 402-450)'a, Kat. No. 108 ve 110 belirsiz imparatora aittir.

3.1.5. Miğferli Büst

Kat. No. (72-75)

Roma sikkelerinin genelinde imparator ya da imparatoriçe portreleri yer alırken bazı sikkelerde kent tanrıçalarının işlendiği dikkati çekmektedir¹²⁶. Katalogumuzda yer alan 72-75 Kat. nolu sikkelerin ön yüzüne kent tanrıçası Constantinopolis'in miğferli, mantolu ve mızraklı büstü işlenmiştir. Mantolu ve mızraklı olan Tanrıçanın miğferli başı sola dönüktür.

¹²⁶ Ceylan, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, 38.

3.1.6. Örtülü Baş

Kat. No. (62-64)

İmparatorun ölümünün ardından basılan ve imparatora olan saygı ile sevgiyi temsil eden nadir sikkelerdir. Ölen İmparatoru Tanrılaştırma olarak da tanımlayabileceğimiz bu sikkelerden katalogumuzda 3 adet örnek bulunmaktadır. Ön yüzde yer alan imparator başı örtülü olarak betimlenmiştir. İmparator I. Constantinus (MS 307-337)'a ait olan sikkelerin katalog numaraları sırasıyla 62, 63 ve 64'tür.

3.1.7. Şua/Işın Taçlı Baş

(Kat. No. 12, 17, 21)

İmparatorun başına taktığı bu taç üzerindeki çıkıntılar ışın şeklinde yukarıya doğru yükseldiği için ışın ya da şua adını taşımaktadır. Bu tür taçlar İmparator Caracalla (MS 198–217) Dönemi'ndeki gümüş sikkelerle kendini göstermeye başlamıştır¹²⁷. Katalogumuzda Gallienus (MS 253-268)'a ait olan Kat. No. 12 ve 17 ile Cladius II Gothicus (MS 268-270)'a ait Kat. No. 21'de imparatorların başında şua tacı bulunmaktadır.

3.1.8. Şua/Işın Taçlı Büst

(Kat. No. 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 47, 48, 68, 69, 70, 109)

Önyüze işlenen ışın taçlı imparator büstü, eserlerimiz içerisinde en çok sayıdaki grubu oluşturmaktadır. Toplamda 39 sikke bu tipe ait örneği göstermektedir. Katalogumuzda yer alan Kat. No. 7 Gordianus III (MS 238-244)'a, Kat. No. 8 Valerianus (MS 253-60)'a, Kat. No. 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 18 Gallienus (MS 253-68)'a , Kat. No. 20, 22, 23, 24, 25 Claudius II Gothicus (MS 268-270)'a , Kat. No. 26, 27, 28, 29 Aurelianus (MS 270-275)'a, Kat. No. 30 Probus (MS 276-282)'a, Kat. No. 31, 32, 33, 34 Diocletianus (MS 284-305)'a, Kat. No. 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41 Maximianus Hercules (MS 285-305, 307-308, 310)'e, Kat. No. 42, 43 I.Constantius Chlorus (MS 305-306)'a, , Kat. No. 47, 48 Galerius Valerius Maximianus (MS 305-

¹²⁷ Karwiese, 81; Ceylan, Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri, 37.

311)'a, Kat. No. 68, 69, 70 I.Licinius (MS 308-324)'a, Kat. No. 109 belirsiz imparator'a aittir.

3.1.9. Yalın Baş

(Kat. No. 1)

Sikke yuvarlağına işlenen portrede baş sola doğru işlenmiş olup baş üzerinde herhangi bir süs eşyası kullanılmamıştır. Kat. No. 1'de örneğini gördüğümüz bu sikke İmparator Augustus (MÖ 27-MS 14)'a aittir. İmparator'un portresinde baş yalın şekilde işlenmiştir.

3.2. ARKA YÜZ TIPLERİ

3.2.1. Tanrılar, Tanrıçalar ve Kahramanlar

Bu bölümde Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Roma Dönemi Sikkeleri'nin arka yüz betimleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Sikkelerin arka yüzünde yer alan tanrı, tanrıçaların ve kahramanların Latince ve Grekçe isimlerine yer verilmiştir. Bu başlıklar altında da tiplerin bulunduğu sikkeler parantez içerisinde katalog numarasıyla verilmiştir.

3.2.2.1. Apollo / Apollon

(Kat. No. 16)

Zeus ile Leto'nun oğlu Apollon, sürülerin ve çobanların koruyucusudur.Çoğunlukla elinde liriyle betimlenen Apollon, kehanet ve okçu tanrı olarak da bilinmektedir¹²⁸.

---

¹²⁸ Colette Estin-Helene Laporte, *Yunan ve Roma Mitolojisi*, Çev. Musa Eran, Tübitak Yayınları, Ankara, 2002, 104

3.2.2.2. Aesculapius/Asklepios

(Kat. No. 13)

Aesculapius, tıp, sağlık ve şifa tanrısı olan Asklepios'un Latince adıdır. Sikkeler üzerinde elinde üzerine yılan dolanmış asa ile bazen de yanında Telesphoros ismindeki bir çocukla birlikte betimlenmektedir¹²⁹.

3.2.2.3. Ceres/Demeter

(Kat. No. 19)

Kelime anlamı topraktan bitmek olan Ceres; Roma'da Tanrıça Demeter'in karşılığıdır. Ekilmiş tarlaların Tanrıçası olan Demeter, özellikle buğdayı temsil etmektedir. Çoğunlukla elinde buğday başakları, mısır koçanı ya da meşale tutar¹³⁰.

3.2.2.4. Hercules/Herakles

(Kat. No. 47)

Antik Çağın en meşhur kahramanı ve cesaretin sembolü olan Hercules, Zeus ve Alkmene'nin oğludur. Sikkelerde sıkça kullanılan kahramanın yanında aslan postu ve sopası da işlenmektedir. Bununla birlikte bazı sikkelerde sadece sadağının betimlendiğini de söyleyebiliriz. Roma imparatorluk sikkeleri üzerinde de Herakles'in oniki işi sevilerek kullanılan betimlemelerdendir¹³¹.

3.2.2.5. İsis Pharia

(Kat. No. 22)

Mısır Tanrıçası olan İsis, Osiris'in karısıdır ve bereket tanrıçası olarak tapınım görmüştür. Sikkelerde bir çift boynuz arasında güneş diski bulunan akbaba şeklinde şapka giyen kadın figürü olarak işlenmiştir¹³².

¹²⁹ Don Nardo, Author, *The Greenhaven Encyclopedia of Greek and Roman Mythology*, Greenhaven Press, 2002, 73; Tulay, 12; Keleş, 22.

¹³⁰ Tulay, 52; Keleş, 22; Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi*, Ötüken Neşriyat, 2011, 161.

¹³¹ Luke Roman, Monica Roman, *The Facts On File Encyclopedia of Greek and Roman Mythology*, Facts on File, New York 2010, 208; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 34.

¹³² Tulay, 106; Keleş, 22.

3.2.2.6. Juno/Hera

(Kat. No. 21)

Jupiter'in eşi ve aynı zamanda kız kardeşidir. Cennet kraliçesi olarak bilinen tanrıça sikkeler üzerinde genelde tavus kuşuyla birlikte görülmektedir. Elinde patera ve asa tutmaktadır. Sikkeler üzerinde REGINA LVGINA (Işığı sağlayan), CONSERVATRIX (Koruyucu)ve VICTRIX (Muzaffer) şeklinde unvanlarla verilir¹³³.

3.2.2.7. Jupiter/Zeus

(Kat. No. 24, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 48, 68, 69, 70, 71)

Baştanrı Zeus'un Roma'daki karşılığıdır. Elinde şimşek demeti, kartal, asa ya da Nike tutan Jupiter, genellikle yarı çıplak ol arak işlenir. Bazı sikkelerde oturarak bazılarında ise ayakta dururken betimlenmiştir. Roma sikkelerinde sıkça kullanılan unvanları; CONSERVATOR (Koruyucu), LIBERATOR (Kurtarıcı), PROPVGNATOR (Cengaver), STATOR (Ordunun bozulmasına engel olan), VICTOR (İmparator)'dur¹³⁴.

3.2.2.8. Mercurius/Hermes

(Kat. No. 18)

Haberci Tanrı ya da ticaret Tanrısı Hermes'in Roma'daki karşılığıdır. Zeus ve yağmur perisi Maia'nın oğlu olan Mercurius aynı zamanda hırsızların da koruyucusu olarak bilinmektedir. Sikkelerde genellikle kanatlı ayakkabılarıyla, kanatlı şapkasıyla (Petasos) ya da Caduceusuyla (Kerykeion) işlenmektedir¹³⁵.

¹³³ Keleş, 22; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 34.

¹³⁴ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, 293; Sear, *Roman Coins and Their Values* 1988, 17; Colette Estin-Helene Laporte, 98; Keleş, 23.

¹³⁵ Can, 94; Tulay, 140; Keleş, 23; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 34-35.

3.2.2.9. Minerva/Athena

(Kat. No. 23)

Karşımıza giyimli, miğferli, zırhlı, mızraklı ve kalkanlı şekilde çıkan Tanrıça, Grek savaş Tanrıçası Athena'dır. Zeus ve Metis'in kızı olan Athena akli ve zekayı da temsil etmekle birlikte el sanatlarının da koruyucusudur. Roma sikkelerinde kullanılan unvanları, PACIFERA (Barışı koruyucu), VICTRIX (Galip)'tir¹³⁶.

3.2.2.10. Neptunus/Poseidon

(Kat. No. 20)

Roma sikkelerinde genellikle üç dişli tridenti ve yunus balığı ile birlikte işlenen Neptunus bazen de gemi pruvasına basar şekilde betimlenmektedir. Kronos ve Rheia'nın oğlu, Zeus ve Hades'in de kardeşi olan Neptunus, Yunan dinindeki Poseidon'un karşılığıdır. Deniz ve deprem Tanrısı olarak bilinmektedir¹³⁷.

3.2.2.11. Sol / Helios

(Kat. No. 67)

Titan Tanrı Hyperion ile inek gözlü Euryphaissa, diğer adıyla Theia'dan doğan, Güneş ve ışık Tanrısı olan Helios'un, Selene (Ay Tanrıçası) ile Eos (Şafak Tanrıçası) adında iki kardeşi vardır. Güneş Tanrısı Helios'un Latince karşılığı Sol'dur. Sikkeler üzerinde genç, gür saçlı ve ışın taçlı olarak betimlenen Tanrı, bazen quadriga içinde gezerken, bazen de çıplak olarak ayakta ve elinde küre tutarken gösterilmektedir. INVICTUS (Yenilmez) gibi unvanlar Tanrı Helios için kullanılmaktadır¹³⁸.

¹³⁶ Pierre Grimal, *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*, (1951), (Çev. Sevgi Tamgüç), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1997, 506-507; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 34.

¹³⁷ Tulay, 147; Keleş, 23

¹³⁸ Robert Graves, *Yunan Mitleri (Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler)*, (Çev. Uğur Akpur), Say Yayınları, 2010, 195; J. A. Coleman, *The Dictionary of Mythology an A-Z of Themes, Legends and Heroes*, Arctures Publishing Limited, London 2007, 467; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 34.

3.2.2.12. Victoria / Nike

(Kat. No. 1, 4, 9, 27, 28, 29, 72, 73, 74, 75, 94, 95, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106)

Zafer Tanrıçası olan ve Grekçe karşılığı Nike olan Victoria; sırtında kanatlarıyla, elinde çelenk, palmiye dalı ya da zeytin dalı tutar şekilde betimlenmektedir. Zaferi temsil eden Tanrıça sikkeler üzerinde çok sık kullanılan bir figürdür¹³⁹.

3.2.2.13. Roma

(Kat. No. 97)

Roma'nın şehir Tanrıçasıdır. Miğferli ve zırlı betimlenen Roma, elinde genellikle Victoria figürü, çelenk ya da parazonium tutmaktadır. Roma Nikephoros (Zafer Getiren) unvanı Nike figürü ile betimlendiğinde verilir¹⁴⁰.

3.2.2. Personifikasyonlar

Soyut olan bir kavramın insana ait özellikleri taşıması personifikasyon olarak adlandırılmaktadır. Katalogumuzda yer alan personifikasyonlar alfabetik sıralamaya göre verilmiş ve altında da betimi bulunduran sikkeler katalog numaralarıyla yazılmıştır.

3.2.2.1. Aequitas

(Kat. No. 10)

Grekçe karşılığı Dikaiosyne olan Aequitas, eşitlik ve adaleti simgelemektedir. Roma sikkelerinde terazi ve bereket boynuzu tutan kadın figür şeklinde işlenir¹⁴¹.

¹³⁹ Yasemin Er, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, 241, 242; Tulay, 210.

¹⁴⁰ Klawans, 41; Grimal, 715, 716; Ceylan, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, 43.

¹⁴¹ Keleş, 24.

3.2.2.2. Constantinopolis

(Kat. No. 72-75)

Kat. No. 72, 73, 74 ve 75’de ön yüzde İstanbul şehrinin personifikasyonu olan Constantinopolis’in miğferli ve zırlı büstü sola dönük şekilde işlenmiş, arka yüzde ise Victoria gemi pruvası üzerinde, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkanla birlikte verilmiştir.

3.2.2.3. Felicitas

(Kat. No. 7)

Mutluluk ve refah anlamına gelen Felicitas, Grekçe Eutykheia olarak yazılmaktadır. Elinde Cornucopia (Bereket Boynuzu) ve Caduceus (=Kerykeion)¹⁴² tutan kadın şeklinde betimlenir¹⁴³.

3.2.2.4. Fortuna/Tykhe

(Kat. No. 5)

Kader ve şans anlamlarına gelen Fortuna’nın Grekçe karşılığı Tykhe’dir. Gemi dümeni, cornucopia, zeytin dalı ve patera tutan kadın olarak tasvir edilmektedir¹⁴⁴.

3.2.2.5. Genius

(Kat. No. 6, 45, 46, 49-51)

Ruh, can, deha, yetenek ve varlık anlamlarına gelen Genius, sikkeler üzerinde elinde Patera¹⁴⁵ veya Cornucopia tutan erkek figürü şeklinde işlenmiştir. MÖ 4.yy öncesinde Serapis başı tutar şekilde betimlenmiştir¹⁴⁶.

¹⁴² Tanrı Hermes’in sopasına verilen isimdir. Başlangıçta üzüm salkımlarıyla betimlenirken sopa ilerleyen dönemlerde kanatlı ve yılanlı şekilde de işlenmeye başlanmıştır. (Keleş, 122)

¹⁴³ Melih Arslan, *Museum Of Anatolian Civilizations Roman Coins*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 1992, 163; Baydur, *Roma Sikkeleri*, 70; Tulay, 82;

¹⁴⁴ Klawans, 46; Er, 365; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 36.

¹⁴⁵ Roma’da kutsal günlerde içki içmek ya da libasyon yapmak için kullanılan ve yok denecek kadar küçük ayağa sahip olan ya da ayaksız da olabilen bir tür kap. (Keleş, 122.)

¹⁴⁶ Tulay, 88.

3.2.2.6. Laetitia

(Kat. No. 12, 14)

Sevinç ve mutluluğu temsil etmektedir. Sikkeler üzerinde çelenk, asa veya küre üstünde dümen tutar şekilde işlenmektedir¹⁴⁷.

3.2.2.7. Salus

(Kat. No. 3)

Latincede sağlık, kurtuluş, hastalık ve tehlikelerden korunma anlamlarına gelmektedir. Sikkeler üzerinde sunak etrafında sarılı bir yılanı patera ile besleyen kadınla tasvirlenir.¹⁴⁸

3.2.2.8. Securitas

(Kat. No. 15)

Güven ve huzur anlamına gelen Securitas, sikkelerde elinde asa ve patera tutan bir kadın figürü olarak betimlenir¹⁴⁹.

3.2.2.9. Virtus

(Kat. No. 89, 91, 92)

Latince cesaret, erdem ve yiğitlik anlamlarına gelen Virtus, miğferli, zırlı, kalkanlı ve mızraklı kadın şeklinde betimlenir¹⁵⁰.

3.2.3. Mimari Ögeler

Sikkeler üzerinde sıkça rastladığımız betimler arasında mimari ögeler vardır. Söz konusu mimari ögeler sikkelerin basıldığı dönemdeki yapılar hakkında önemli bilgiler vermektedir. Antik döneme ait varlığını bildiğimiz ancak günümüze ulaşmayan yapıları

¹⁴⁷ Tamay Tekçam, *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul 2007, 126; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 36.

¹⁴⁸ Michael Grant, *Roman Imperial Money*, Thomas Nelson and Sons Ltd., London 1954, 266; Tulay, 178.

¹⁴⁹ Sear, *Roman Coins and Their Values* 1988, 24; Tulay, 181.

¹⁵⁰ Tulay, 210; Keleş, 25; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 36.

sikkeler üzerindeki betimler sayesinde öğrenebilmekteyiz. Katalogumuzda sikkelerin arka yüzlerine işlenmiş olan mimari öge kale/karargah kapısıdır.

3.2.3.1. Kale/ Karargâh Kapısı

(Kat. No. 44, 52)

Roma İmparatorluğu'nun Geç Dönemlerinde sikkelerin arka yüzlerinde kale/karargah kapısı betimi kullanılmaya başlamıştır. Katalogumuzdaki 44 ve 52 Nolu eserlerin arka yüzünde iki burçlu karargâh kapısı ve üzerinde yıldız betimi işlenmiştir.

3.2.4. İmparator Portreleri

Roma Dönemi sikkelerinin arka yüzlerinde kullanılan diğer betim imparator portreleridir. Hayatta olan imparatorların yanı sıra ölen imparatorları da Tanrılaştırma inancı sikke basımında da etkili olmuştur. Bu nedenle ölen imparatorların, portreleri genelde başı örtülü olarak işlenmiştir. Bunun dışında yönetime ortak olan imparatorların da sikke üzerine işlendiğini görmekteyiz.

3.2.4.1. Başı Örtülü İmparator

(Kat. No. 64)

Ölen imparatorun anısına basılan bu tür sikkelerdeki imparator portresi başı örtülü olarak verilmektedir. Roma da ölen imparatorun Tanrılaştırma geleneğinin olduğunu biliyoruz. Katalogumuzda yer alan ve ölen imparatorun anısına bastırılan 64 Kat. Nolu sikkemizin arka yüzüne işlenen imparator başı örtülü ve ayakta betimlenmiştir.

3.2.4.2. İmparator

(Kat. No. 8, 62, 63, 93, 98, 107)

Kat. No. 8'de sikkenin arka yüzünde İmparator Gallienus ve Valerianus karşılıklı ayakta verilmiştir. Kat. No. 62 ve 63'te imparator quadriga üzerinde gezerken, üstte Tanrının eli uzanmaktadır. Kat. No. 93'te ayakta işlenen imparatorun yüzü sola

dönüktür. Sol elinde tropheum¹⁵¹ tutan imparator, diğer eliyle de arkasındaki esiri sürüklemektedir. Kat. No. 98’de cepheden verilen imparatorun sağ elinde labarum¹⁵², sol elinde küre bulunmaktadır. Kat. No. 107’de sikkenin arka yüzüne üç imparator betimi işlenmiştir. Bunlardan ortadaki diğer iki imparatora göre daha kısa boyludur ve hepsinin elinde mızrak vardır.

3.2.5.3. Vabalathus

(Kat. No. 26)

İmparator Aurelianus ile ortak imparatorluk yapan ve asıl adı Lucius Julius Aurelius Septimius Vaballathus olan imparator, Suriye’nin Palmyra kentinde doğmuştur. MS 271-272 yılları arasında İmparator Aurelianus ile birlikte hüküm sürmüştür¹⁵³. Katalogumuzdaki 26 Kat. Nolu sikkenin arka yüzünde de İmparator Vabalathus’un defne çelenkli başı işlenmiştir.

3.2.5. Gaius ve Lucius

(Kat. No. 2)

Gaius Octavius, Roma imparatoru Augustus’tur. Lucius Antonius (MÖ 82 – MÖ 39) Marcus Antonius’un küçük kardeşidir¹⁵⁴. Katalogumuzdaki 2 Kat. Nolu eserin arka yüzünde her iki kardeş ayakta togalarıyla betimlenirken elleri aralarındaki kalkanların üzerindedir. Kalkanların arkasında çapraz duran iki mızrak bulunmaktadır. Yukarıdaki boşlukta da, simpulum¹⁵⁵ ve lituus¹⁵⁶ işlenmiştir.

3.2.6. Asker

(Kat. No. 11, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 57, 60, 61, 65, 66, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 110)

¹⁵¹ Trophe ya da Tropaion da denilmektedir. Greklerde ve Romalılarda düşmandan alınan silah gibi ganimetlerden oluşan zafer anıtına verilen isimdir. (Keleş, 123.)

¹⁵² Bizans’ta dini törenlerde kullanılan sancak. Ayrıca Romalılarda bayrağa verilen isimdir. (Tulay, 125, Keleş, 122.)

¹⁵³ Tulay, 208.

¹⁵⁴ Aykut Guzhan, *Augustus Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri (MÖ 63- MS 14)*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 2019, 16.

¹⁵⁵ Törenlerde libasyon yapmak için kullanılan uzun kulbu olan kap türü. (Keleş, 122.)

¹⁵⁶ Ucu kıvrık şekle sahip rahip asası. (Keleş, 122.)

Roma Dönemi'ndeki savaşların yansıması olan asker figürleri sikkeler üzerinde sıkça kullanılan betimlendendir. Katalogumuzdaki mızraklı ve kalkanlı olan bu askerlerin aralarında tek ya da çift olabilen standart¹⁵⁷ bulunmaktadır. Kat. No. 58, 59, 57, 60, 61, 66, 78, 79, 80, 81, 88, 110'daki sikkelerin arka yüzlerinde miğferli iki asker figürü karşılıklı ayakta durmaktadır. Bir elleriyle mızrak diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında tek standart bulunuyor. Kat. No. 53, 54, 55, 56, 65, 83, 84, 85, 86 ve 87'de arka yüze işlenen aynı asker figürlerinin arasındaki standart çift betimlenmiştir. Kat. No. 11'de işlenen asker ayakta, sola dönük şekilde verilmiş ve sağ eliyle kalkanı tutarken sol eliyle de mızrak tutmaktadır.

3.2.7. Çelenk İçinde Yazıt

(Kat. No. 76, 77, 82, 90)

Kat. No. 76'da Çelenk içinde iki satır halinde VOT V, 77'de VOT X yazmaktadır. 82'de ve 90'da dört satır halinde VOT XX MVLT XXX yazıldığını görmekteyiz. X işareti, imparatorun her 10 yıllık hükümdarlığını temsil etmektedir.

3.2.8. Diğer

(Kat. No. 17, 25, 108, 109)

Bu başlıkta gruplandırılan arka yüz betimleri dışında kalanları ayrı olarak vermeye çalışacağız. Kat. No. 17'de sağa doğru ilerleyen geyik figürü işlenmiştir. Korozyona uğradığı için net olarak tanımlanamamaktadır. Kat. No. 25'te betimin ne olduğu tam olarak belli olmamaktadır. Kat. No. 108'de ayakta duran insan figürü, sağ elinde asa taşımaktadır. Kat. No. 109'da ayakta duran iki insan figürü işlenmiştir ve bu figürlerden sağdakinin elinde asa vardır.

¹⁵⁷ Roma'da askeri alem. (Tulay, 190.)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN ÜZERİNDEKİ LEJANDLAR

Katalogda yer alan sikkelerin üzerindeki lejandlar katalog numarasına göre sıralanmıştır. Sikke yuvarlağını çevreleyen lejanddaki harf aralıkları boşlukla verilmiştir. Lejandda okunamayan harfler köşeli parantezle gösterilmeye çalışılmıştır.

4.1. ÖN YÜZ LEJANDLARI

- [ANTONIN]VS AVG PIVS PP [TR P XV] (Kat. No. 3)
 CAESAR AVGVSTVS DIVI F PATE[R PATRIAE] (Kat. No. 2)
 [...C...]DIVS AVG (Kat. No. 25)
 [CONSTANTINOPOLIS] (Kat. No. 72)
 CONSTAN TINOPOLİS (Kat. No. 73, 74, 75)
 CONSTAN TINVS AVG (Kat. No. 52)
 [CONSTAN]TINVS AVG (Kat. No. 78)
 CONSTANTINVS IVN NOB C (Kat. No. 76, 77)
 CONSTANTI NVS MAX AVG (Kat. No. 53, 54)
 [CONSTANTI] NVS [MAX AVG] (Kat. No. 55)
 CONSTANTI NVS MAX AVG (Kat. No. 56, 58, 59)
 [CONSTANTI] NVS MAX AVG (Kat. No. 57)
 CONSTANTI NVS MAX A[VG] (Kat. No. 60)
 [CON]STANTINVS [MAX AVG] (Kat. No. 61)
 CONSTANTI NVS [MAX AVG] (Kat. No. 65)
 CONSTANT[INVS M]AX AVG (Kat. No. 66)
 DN ARCADI VS PF [AVC] (Kat. No. 99)
 [DN ARCADI VS PF AVC] (Kat. No. 100, 101, 102)
 [D]N ARCADI VS [PF AVC] (Kat. No. 103)
 [DN] ARCADI[VS PF] AVC (Kat. No. 104)
 [DN ARCADI VS] PF AVC (Kat. No. 105)
 DN ARCA[DIVS PF AVC] (Kat. No. 106)

DN CONSTA NS PF AVG (Kat. No. 80)
[D N CONSTA]NS P F AVG (Kat. No. 81)
D N CONST ANS P F AVG (Kat. No. 82)
DN CONSTA[NTI]VS PF AVG (Kat. No. 88)
[DN CONSTANTIVS PF AVG] (Kat. No. 89)
DN CONSTAN [TIVS] P F AVG (Kat. No. 90)
[D N FL CL CO]NSTANTIVS NOB CAES (Kat. No. 91)
[D N FL CL CONSTANTIVS NOB CAES] (Kat. No. 92)
D N FL IVL CRISPVS NOB [CAE]S (Kat. No. 71)
[DN GRAT]IANVS PF AVG (Kat. No. 97)
[DN TH]EODO SIVS PF AVC (Kat. No. 98)
D N THE[ODO] SIVS [P F] AVC (Kat. No. 107)
D N VALEN S PF AVG (Kat. No. 94)
[DN] VALENS [PF AVG] (Kat. No. 95)
[DN] VALEN[S PF AVG] (Kat. No. 96)
[DN] VALEN[TINIAN]VS PF [AVG] (Kat. No. 93)
[DV CONS]TANTI NVS PT A[VGG] (Kat. No. 62)
DV CONSTANTI [NVS] PT AVGG (Kat. No. 63)
[DV CONSTANTI NVS PT AVGG] (Kat. No. 64)
FL IVL CON[STANS] NOB C (Kat. No. 79)
FL IVL CONSTANTIVS NOB C (Kat. No. 44)
FL IVL CONSTANTIVS NOB C (Kat. No. 83, 84, 86, 87)
FL IVL CONSTAN TIVS NOB [C] (Kat. No. 85)
FL VAL CONSTANTIVS NOB [CAES] (Kat. No. 42)
FL VAL CONSTANTIVS NOB CAES (Kat. No. 43)
GALLIENVS AVG (Kat. No. 10, 14, 16, 18)
[GA]LLIEN[VS AVG] (Kat. No. 12)
[GALLI]EN[VS AVG] (Kat. No. 13)
GALLIENV[S AV]G (Kat. No. 15,17)
GALLIENVS PF AVG (Kat. No. 11)
GAL MAXIMIANVS P F AVG (Kat. No. 45)
GAL VAL MAXIMIANVS NOB CAES (Kat. No. 47, 48)

GAL VAL MAXIMINVS NOB CAES (Kat. No. 49)
IMP AVRELIANVS AVG (Kat. No. 28)
IMP C AVRELIANV[S AVG] **Alta: A** (Kat. No. 26)
IMP C AVRELIANVS AVG (Kat. No. 27)
[IMP] C AVRE[LIANVS AV]G (Kat. No. 29)
[IMP] C CLAVD[IVS AVG] (Kat. No. 20)
[IMP C CLAVDIVS AVG] (Kat. No. 21)
IMP C [CLAVDIV]S AVG (Kat. No. 22)
IMP C CLAVDIVS AVG (Kat. No. 23, 24)
[IMP C C VAL] DIOCLETIANVS PF AVG (Kat. No. 31)
IMP C C VAL DIOCLETIANVS PF AV[G] (Kat. No. 32)
[IMP] C C VAL DI[OCLETIAN]VS PF AV[G] (Kat. No. 33)
[IMP] CC VAL DIOCLETIANVS P F [AVG] (Kat. No. 34)
IMP C GAL VAL MAXIMIANVS PF AVG (Kat. No. 46)
IMP C GAL VAL MAXIMINVS P F AVG (Kat. No. 50)
[IMP C GAL VAL] MAXIMINVS PF AVG (Kat. No. 51)
IMP C M AVR PROBVS PF AVG (Kat. No. 30)
IMP C M A MAXIMIANVS AVG (Kat. No. 35, 36)
[IMP C M A] MAXI[MIANVS AVG] (Kat. No. 37)
IMP C M A MAXIMIANVS P F AVG (Kat. No. 38, 41)
IMP C M A MAXIMIANVS PF AVG (Kat. No. 39, 40)
IMP GALLIENVS AVG (Kat. No. 9)
IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG (Kat. No. 7)
[IMP CONSTANTINVS PF AVG (Kat. No. 67)
IMP [C P] LIC VALERIANVS PF AVG (Kat. No. 8)
IMP C VAL LICIN LICINIVS P F AVG (Kat. No. 68)
IMP C VAL LICIN LICINIVS PF AVG (Kat. No. 69)
[IMP C VAL] LICIN LICINIVS PF AVG (Kat. No. 70)
[L] SEPT SEV PE RT AVG [IMP VII] (Kat. No. 4)
L SEPT SEV [PERT AVG IMP VIII] (Kat. No. 5)
[L SEPT SEV PERT AVG] IMP VIII (Kat. No. 6)
SALONINA AVG (Kat. No. 19)

[....] (Kat. No. 108)

[...VS AVG...] (Kat. No. 109)

[....] (Kat. No. 110)

4.2. ARKA YÜZ LEJANDLARI

AEQVI[T]AS AVG (Kat. No. 10)

[ARAB] ADI[AB COS II P P] (Kat. No. 4)

AVGVSTI F [COS DESIG PRINC IVVENT] **Kesimde: CL CAESARES**

(Kat. No. 2)

CAESAR DIVI F (Kat. No. 1)

CAESARVM NOSTRORVM, VOT X . Kesimde: TSBVI (Kat. No. 77)

CE[R]ERI AVG (Kat. No. 19)

[CLEMEN]TIA TEMP Boşlukta: * Kesimde: XXI (Kat. No. 30)

[CONCORDIA AVGGG] (Kat. No. 97)

CONCORDIA MI LITVM Boşlukta: E, Kesimde: XXI (Kat. No. 35, 36)

CONCORDIA MIL [ITVM] Boşlukta: [A?] Kesimde: XXI (Kat. No. 37)

CONCORDIA MI LITVM Boşlukta : KE (Kat. No. 38, 41)

CONCORDIA M [ILITVM] Boşlukta: [KE] (Kat. No. 39)

CONCORDIA MIL ITVM Boşlukta: KE (Kat. No. 40)

CONCORDI[A MI LITV]M Boşlukta: KB (Kat. No. 42)

CONCORDIA MI LITVM Boşlukta: KB (Kat. No. 43)

[CONCORDIA] MI LITVM Boşlukta: KA (Kat. No. 48)

CONSERVA[T]OR AVG (Kat. No. 13)

[DIANAE CON]S AVG (Kat. No. 17)

[DOM]INOR NOSTROR CAESS, VOT V . Kesimde: SMH[ ] (Kat. No. 76)

[ESTI....] (Kat. No. 108)

FELICITAS TEMPORVM (Kat. No. 7)

FEL TEMP [REPARATIO] (Kat. No. 89)

[FEL TEMP REPARATIO] Kesimde: [C]ONSA (Kat. No. 91)

[FEL TEMP REPARATIO] Kesimde: SM[ ]? (Kat. No. 92)

FIDES AVG Kesimde: PXV (Kat. No. 18)

FORTVNAE [REDVCI] (Kat. No. 5)

- [GENIO] AV[GVSTI CMH] [SMNE ?] (Kat. No. 51)
- GENIO CA ESARIS CM[H] Kesimde: SMNΓ (Kat. No. 49)
- GENIO IMPERATORIS Sol boşlukta: A Kesimde: MKV (Kat. No. 45)
- GENIO IMPERATORIS Kesimde: HTA (Kat. No. 46)
- GENIO IMP[ERA]TORIS Sağ boşlukta : A Kesimde: ANT (Kat. No. 50)
- GLOR IA EXERCITVS Kesimde: SMANA (Kat. No. 53, 54)
- [G]LOR IA EXERCITVS Kesimde : SMNΓ (Kat. No. 55)
- [GLORIA] EXERCITVS Kesimde: CONSA (Kat. No. 56)
- GLOR IA [EXERCITVS] Kesimde: CONSA (Kat. No. 57)
- GLOR IA EXERCITVS Kesimde: SMANΓ (Kat. No. 58, 59)
- [GLORIA] EXERCITVS Kesimde: SMKA (Kat. No. 60)
- [GLORIA EXERCIT]VS Kesimde: SMKA (Kat. No. 61)
- GLOR IA [EXERCITVS] (Kat. No. 65)
- [GLORIA] EXERCITVS (Kat. No. 66)
- GL[OR IA EXERCITVS] Kesimde: SMANΓ (Kat. No. 78)
- GLOR IA EXER[CITVS] Kesimde: SMAN[ ] (Kat. No. 79)
- GLOR IA EXE[RCITVS] Kesimde: SMK[Γ] (Kat. No. 80)
- [GLOR] IA EXERCITVS Kesimde: [SM]KA (Kat. No. 81)
- [GLOR I]A EXERCITVS Kesimde: SMANH (Kat. No. 83)
- [GLORIA] EXERC [ITVS] Kesimde: CONS[S] (Kat. No. 84)
- GLOR IA EXERCITVS Kesimde : SMNΓ (Kat. No. 85)
- [GLOR I]A EXERCITVS Kesimde: SMANZ (Kat. No. 86)
- [GLOR I]A EXERCITVS Kesimde: [SMAN]Z (Kat. No. 87)
- GLOR IA EXERCITVS Kesimde: SMK[A] ? (Kat. No. 88)
- [GLORI A ROMA NORVM] Kesimde: SMK[ ] (Kat. No. 107)
- [GL]ORIA [ROMANORVM] (Kat. No. 93)
- GLORIA ROMAN[ORV]M Kesimde: SMNA (Kat. No. 98)
- [IOVI] CONSERVATO RI AVGG Boşlukta: [A] Kesimde: XXI (Kat. No. 31)
- [IOVI CONSERVATORI] AVGG Boşlukta: H üzeri v Kesimde: XXI (Kat. No. 32)

[I]IOVI CONSE[RVATO] RI AVGG Boşlukta: A Kesimde: XXI (Kat. No. 34)

IOVI CONS ERVATORI Sağda boşlukta: XII Kesimde: SMALA (Kat. No. 68)

[IOVI CONSERVATORI] Sağ boşlukta: X [III] Kesimde: [SMNA] (Kat. No. 69)

[IOVI] CONSE RVATORI (Kat. No. 70)

IOVIET HERCVLI CONS CAES Boşlukta: Γ Kesimde: XXI (Kat. No. 47)

IOV[ET] HERCV CONSER AVGG Boşlukta: H üzeri ~ Kesimde: XXI (Kat. No. 33)

[I]IOVI VICTOR[I] (Kat. No. 24)

[IVNO REGINA] Kesimde: [B ?] (Kat. No. 21)

LAET[ITIA AVG] (Kat. No. 12)

[L]AETITIA AVG Kesimde: [VII]C (Kat. No. 14)

Kesimde: SMKE (Kat. No. 62)

Kesimde: SMANA (Kat. No. 63)

Boşlukta: VN – MR (Kat. No. 64)

Kesimde: SMHΓ (Kat. No. 72)

Kesimde: SMANI (Kat. No. 73, 75)

Kesimde: CONSA (Kat. No. 74)

NE[PTV]N AVG Kesimde: A (Kat. No. 20)

P M TR P V CO[S II P P] (Kat. No. 6)

PROVIDEN TIAE AVGG Kesimde: SMKB (Kat. No. 52)

PROVIDEN TIAE CAESS Sağda: A, Kesimde: SMN (Kat. No. 71)

PROVIDEN TIAE CAESS Kesimde: SMTS (Kat. No. 44)

RESTITVT OR BIS Kesimde: XXI Boşlukta: A (Kat. No. 27)

[RESTITVT OR]BIS Kesimde: KA (Kat. No. 29)

RESTITVT ORI ENTIS Kesimde: *A? / Δ (Kat. No. 28)

SALVS AVG Kesimde: Ters duran Z (Kat. No. 16)

[SAL]VS A[VG] Kesimde: Γ (Kat. No. 22)

[SAL]VS [AVG COS III] Boşlukta: S C (Kat. No. 3)

[SECVRIT PERP]ET Sol Boşlukta: [H] (Kat. No. 15)

SECVRITAS [REI PVBLICAE] Kesimde: SMKA (Kat. No. 94)
[SECVRITAS REIPVBLICAE] (Kat. No. 95, 96)
SOLIINVICTOCOMITI Kesim: [...] (Kat. No. 67)
VABALATHVS [VCRIMDR] (Kat. No. 26)
[VIC]TORIA [GER]MAN (Kat. No. 9)
VIRTVS AVGG (Kat. No. 8)
VIRTVS AVG (Kat. No. 11)
VIRT VS AVG Kesimde: S (Kat. No. 23)
VIRTVS [EXERCITI] Kesimde: CONS A (Kat. No. 99)
[VIRTVS EXERCITI] Kesimde: [CONS A] (Kat. No. 100)
[VIRTVS EXERCITI] Kesimde: CONS A (Kat. No. 101)
VIRTVS EXERCI[TI] Kesimde: CONS A (Kat. No. 102)
[VIRTVS EXERCITI] Kesimde: SMKA (Kat. No. 103, 104)
[VIRTVS EXERCITI] (Kat. No. 105, 106)
VOT/XX/MVLT/XXX Kesimde: SMAL[A] (Kat. No. 82)
VOT XX MVLT XXX Kesimde: [SMANA]? (Kat. No. 90)
[...] (Kat. No. 109)
[...] (Kat. No. 110)

BEŞİNCİ BÖLÜM

ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN DARPHANELERİ VE İŞARETLERİ

Darphane işaretleri MS 3. yy'ın ortalarından itibaren sikkelerin kesim adı verilen arka-alt kısmında verilmeye başlanmıştır. Darphane işaretinin sağında veya solunda verilen A (birinci), B (ikinci), Γ(üçüncü), Δ (dördüncü) şeklindeki harfler atölyeleri ifade etmektedir¹⁵⁸. Sikkelerin kesim kısmında verilen darphane işaretinin önündeki SM (Sacra Moneta) “kutsal darphane” anlamına gelmektedir¹⁵⁹. Katalogumuzda yer alan sikkelerin arka yüz kesimine işlenen darphane işaretleri belirlenmiş ve sikkeler buna göre sınıflandırılmıştır. Sikkeler, başlıklar halinde verilen darphanelerin altında katalog numaralarıyla verilmiştir. Herhangi bir darphane sembolü olmayan ya da deformeden dolayı okunamayan sikkeler bu gruba dahil edilmemiştir.

5.1. ANTİOCHİA (ANTAKYA)

(Kat. No. 20, 21, 22, 23, 26, 31, 32, 33, 34, 47, 50, 53, 54, 58, 59, 63, 73, 75, 78, 79, 83, 86, 87, 90)

Kent kurma konusunda oldukça başarılı olan I. Seleukos ve oğlu I. Antiochos krallıklarını devam ettirebilmek için önemli yerleşim yerlerine kent kurmuşlardır. Antiochia (Antakya) kenti de MÖ 300'lerde Orontes (Asi) Irmağının kenarında kurulmuş ardından MÖ 64 yılında Roma topraklarına dâhil edilmiştir. Şehrin etrafını çevreleyen surlar mimar Xenarius tarafından yapılmıştır¹⁶⁰. Roma eyaletine de başkentlik yapmış olan kent dini ve kültürel faaliyetlerin sürdürüldüğü nüfusu yoğun olan bir yerleşim yeri idi. Kentte Antoninianus biriminde sikke basımı yapılmış ve ihtiyacın büyük bir kısmını karşılamıştır. MS 3. yy ortalarından itibaren düzenli sikke basımı yapmıştır. Sikkeler üzerine işlenen darphane işaretlerinin önüne bazen S M (Sacra Moneta = Kutsal Darphane) kısaltmasına yer verilmiştir. Maximinus Daia Dönemi'nde darphane şubelerinin sayısı artmış, MS 5.yyın ikinci yarısında sikke

¹⁵⁸ Keleş, 2.

¹⁵⁹ Stefan Karwiese, *Antik Nüvizmatığe Giriş*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1995, 116.

¹⁶⁰ Selçuk Gür, *İlk İnsandan Selçuklu'ya Anadolu Uygarlıkları ve Antik Şehirleri*, Alfa Yayınları 2007, 340.

basımını bitirmiş olsalar da Bizans Döneminde faaliyet göstermeye devam etmiştir. ¹⁶¹. Katalogumuzda Antiochia darphanesinde darp edilen 24 adet sikke mevcuttur. Bu sikkeler üzerindeki darphane sembolleri **ANT**, **SMANA**, **SMANT**, **SMANI**, **SMANH**, **SMANZ** şeklindedir. Kente ait diğer darphane işaretleri **AN**, **ANH**, **ANTOB**, **ANTT**, **ANTE**, **SMA**, **SMANT** şeklindedir¹⁶².

5.2. ALEXANDRIA (İSKENDERİYE)

(Kat. No. 68, 82)

Mısır / İskenderiye sınırlarında yer alan darphane Bizanslılar tarafından MS 525-646 yıllarında çalışmaya başlamış ve faaliyetini MS 294-421 ile 457-474 tarihleri arasında devam ettirmiştir¹⁶³. Katalogumuzda Alexandria'ya ait 2 adet sikke vardır. **SMALA** işaretli sikkelerin katalog numaraları 68 ve 82'dir. Kentin darphane işaretleri **AL**, **ALE**, **ALEX**, **SMAL** şeklindedir¹⁶⁴.

5.3. CONSTANTINOPOLİS

(Kat. No. 56, 57, 74, 84, 91, 99, 100, 101, 102)

Büyük Constantinus tarafından Byzantion yeni başkent olarak seçilmiş, MS 330 yılında da imparatorun adından dolayı kentin adı Constantinopolis (Byzantion/İstanbul) olarak değiştirilmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun sonuna kadar varlığını sürdüren darphane MS 326'da sikke basımına başlamıştır. İki şubeyle başlayan darphane sayısını 11'e kadar çıkarmış ve özellikle altın sikke basımında önemli merkezlerden biri haline gelmiştir¹⁶⁵. Çalışmamızda yer alan bu darphanede basılmış sikkelerin işaretleri Kat. No. 56, 57, 74, 91, 99, 100, 101, 102 **CONSA** şeklinde iken Kat. No. 84 **CONSS**

¹⁶¹ Oğuz Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2011, 160; Mehmet Kayhan Murat, *Aydın Arkeoloji Müzesi'ndeki Bir Grup Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2018, 40.

¹⁶² Tulay, 23; Murat, 40.

¹⁶³ Alexandria, Erişim Tarihi: 17.05.2020, <https://www.forumancientcoins.com/catalog/roman-and-greek-coins.asp?vpar=1950>

¹⁶⁴ Keleş 2009, 26.

¹⁶⁵ Oğuz Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2011, 162.

şeklindedir. **C, CP, CON, CONS, CONSP, CONOB** Constantinopolis darphanesinin diğer işaretleridir¹⁶⁶.

5.4. CYZİCUS

(Kat. No. 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 48, 52, 60, 61, 62, 80, 81, 88, 94, 103, 104, 107)

Kyzikos (Erdek) kenti MÖ 7. yy'da Miletoslular tarafından kolonize edilmiştir. Kentte Roma İmparatorluk Dönemi sikke basım faaliyetleri Augustus (MÖ 27-MS 14) ile başlamış, Claudius Gothicus (MS 268-270) Dönemi'nde sona ermiştir. Gallienus (MS 253-268) zamanında Roma Devlet sikkeleri basılmış, I. Leo (MS 457-474) döneminde sikke basımına son verilmiştir. Ayrıca kentte **XXI** şeklinde değer işaretli sikkeler de basılmıştır¹⁶⁷. Katalogumuzda 22 adet Cyzicus sikkesi yer almaktadır. **E** (Kat. No. 35, 36), **A** (Kat. No. 37), **KE** (Kat. No. 38, 39, 40, 41), **XXI** (Kat. No. 37, 38, 40), **KB** (Kat. No. 42, 43), **KA** (Kat. No. 48), **MKV** (Kat. No. 45), **SMKÇ** (Kat. No. 62), **SMKA** (Kat. No. 60, 61, 81, 88, 103, 104), **SMKB** (Kat. No. 62), **SMKΓ** (Kat. No. 80), **SMKA** (Kat. No. 94), **SMK[ ]** (Kat. No. 107) çalışmamızda yer alan sikkeler üzerindeki işaretlerdir. Darphanenin diğer işaretleri **SMK, SMT, CM, CVZ, CVZIC, CVZIKEN, KV, MK** şeklindedir.

5.5. HERACLEA

(Kat. No. 46, 72, 76)

Europe (Avrupa) eyaletinin başkenti olan Perinthos (Marmara Ereğlisi) kentinin adı MS 297'de Diocletianus tarafından Heraclea olarak değiştirilmiştir. Trakya Heraclea'sı olarak isimlendirilen kent, MS 291–450 yılları arasında Roma imparatorluğunun darphanesi olarak işlev görmüştür. Kentte basit metalden basılan billion adındaki sikkeler üzerinde darphane işareti olarak **H, HT, MHT** ve **SMH** yazarken, Iulianus ve Iovianus Dönemleri'nde bu darphane işaretlerinin yerini **HERACL** ve **HERAC** almış, MS 364'te tekrar **SMH**'ye geri dönmüştür. Beş şubeyle sikke basan kentte şube sayısı önce ikiye daha sonra da bire düşmüştür. Kentte

¹⁶⁶ Keleş 2009, 26.

¹⁶⁷ Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, 166.

ilk altın sikke de I. Licinius (MS 308-324) zamanında basılmıştır¹⁶⁸. Çalışmamızda Heraclea Darphanesine ait 3 adet sikke incelenmiştir. Bu sikkelerdeki işaretler sırasıyla şu şekildedir: **HTA** (Kat. No. 46), **SMHΓ** (Kat. No. 72), **SMH** (Kat. No. 76). **H**, **HT**, **HERAC**, **HERACL**, **SMHT** darphaneye ait diğer işaretlerdir¹⁶⁹.

5.6. LUGDUNUM (LYON)

(Kat. No. 2)

Fransa'nın Lyon olarak adlandırılan kentidir. Döneminin en zengin ve büyük şehri olan Lugdunum'daki darphane MÖ 15'te açılmış ve muhtemelen London (Londra) darphanesi ile aynı dönemde kapatılmıştır. Burada çok çeşitli gümüş ve altın sikke basılmıştır¹⁷⁰. Çalışmamızda 1 adet (Kat. No. 2) Lugdunum sikkesi vardır. Darphanenin sembolleri **LD**, **LG**, **LUG**, **LUGD**, **LUGPS**, **PL**, **PLG** şeklindedir¹⁷¹.

5.7. NİCOMEDİA (İZMİT)

(Kat. No. 49, 51, 55, 69, 71, 85, 92, 98)

Anadolu'nun en büyük metropollerinden biri olan Nicomedia (İzmit¹⁷²) kenti MÖ 74 yılında Bithynia Krallığı'nın başkenti olmuştur. İmparator Diocletianus (MS 248-305) Doğu'daki eyaletlerin yönetimini bir süre bu kentte idare etmiştir. Yine İmparator Diocletianus Dönemi'nde Roma İmparatorluğu'nun darphanesi olarak **SMN** işaretiyle ve tek şubeyle faaliyete başlanmıştır. Şube sayısı zamanla yediye sonra da ona çıkarılmıştır. I. Leo (MS 457-474) Dönemi'nde darphane kapatılmıştır¹⁷³. Çalışmamızda yer alan sikkelerden 8 adeti Nicomedia Darphanesi'ne aittir. **SMNΓ** (Kat. No. 49, 55, 85), **SMNE** (Kat. No. 51), **SMNA** (Kat. No. 69, 98), **SMN** (Kat. No. 71), **SM** (Kat. No. 92). Darphanenin diğer işaretleri; **MN**, **NIC**, **NICO**, **NIK**, **SMN** şeklindedir¹⁷⁴.

¹⁶⁸ Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, 164.

¹⁶⁹ Keleş, 26.

¹⁷⁰ Zander H. Klawans, *Reading and Dating Roman Imperial Coins*, 58; P. V. Hill-J. P. C. Kent-R. A. G. Carson, *Late Roman Bronze Coinage*, Spink & Son LTD., London, 1960, 7; Lugdunum, Erişim Tarihi: 18.04.2020, <https://www.forumancientcoins.com/numiswiki/view.asp?key=Lugdunum>

¹⁷¹ Zander H. Klawans, 58; Keleş, 26.

¹⁷² Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2001, 263.

¹⁷³ Sevin, 36; Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, 168.

¹⁷⁴ Keleş, 26.

5.8. THESSALONİCA (SELANİK)

(Kat. No. 44, 77)

Yunanistan'ın Selanik şehri sınırlarında olan kent Roma imparatorluğunun önemli darphanelerinden biriydi. Darphanede I. Constantinus Dönemi'nde altın ve gümüş sikke basımı yapılmıştır¹⁷⁵. Thessalonica'da 11. yy'dan 14. yy sonuna kadar sikke darbına devam edilmiştir¹⁷⁶. Katalogumuzda **SMTS** (Kat. No. 44), **TSBVI** (Kat. No. 77) şeklinde darphane sembolü olan 2 adet sikke incelenmiştir. **CHES, COM, COMOB, CONOB, SMTS, TS, TES, TESA, TESOB, THES, THS, THSOB** darphaneye ait diğer işaretlerdir¹⁷⁷.

5.9. TRİPOLİS

(Kat. No. 28, 29, 30)

Tripolis kentinde, Aurelianus (MS 270-275) Dönemi'nden Maximianus (MS 284-305) Dönemi'ne kadar sikke basılmıştır. Phrygia da yer alan Tripolis, Küçük Asya'nın darphanesiydi ve muhtemelen MS 286 yılında kapatıldı.¹⁷⁸ Katalogumuzda 3 adet Tripolis (Kat. No. 28, 29, 30) sikkeleri yer almaktadır. Darphanenin sikkeler üzerindeki işareti **TR** şeklindedir.

¹⁷⁵ RIC VIII, 395; Murat, 43.

¹⁷⁶ Zeliha Demirel Gökalp, Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2009, 17.

¹⁷⁷ Keleş, 27.

¹⁷⁸ Tripolis, Erişim Tarihi: 26.03.2020, <https://www.forumancientcoins.com/historia/mints/mints.htm>

DEĞERLENDİRME-SONUÇ

Bu çalışmada Erzurum Arkeoloji Müzesine çeşitli yollarla kazandırılan Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait 110 adet sikke incelenmiştir. 2008, 2009, 2010, 2013, 2014, 2017 ve 2018 yıllarında Müze'ye getirilen sikkeler; okunabilen lejand ve portrelerden yola çıkılarak tanımlanmıştır.

Çalışmamıza dahil olan imparatorlardan en erken tarihli Augustus (MÖ 27-MS 14) iken, en geç tarihli olan II. Theodosius (MS 402-450)'dur. Katalogumuzu oluşturan sikkeler imparatorların tarihlerine göre erkenden geçe doğru sıralanmıştır. 27 İmparator, 1 imparatoriçe'den oluşan koleksiyonda, tek olması yönünden dikkat çeken imparatoriçe portreli sikke, 19 Kat. No.lu Salonina (MS 267)'ya aittir.

Sayıları yönünden farklılık gösteren sikkelerimizin en kalabalık grubu 16 adet ile I. Constantinus (MS 307-337)'a aittir. 1 adet sikke ile çalışmamızda en az sikkesi olan İmparatorlar da sırasıyla Antoninus Pius (MS 138-161), III. Gordianus (MS 238-244), Valerianus (MS 253-260), İmparatoriçe Salonina (MS 267), Probus (MS 276-282), Crispus (MS 316-326), Valentinianus (MS 364-375), Gratianus (MS 367-383), I. Theodosius (MS 379-395) ve II. Theodosius (MS 402-450)'dur.

Sikkelerin tamamında ön yüz ve arka yüz lejandları soldan sağa doğru yazılıyken Kat. No. 2'de yer alan ön ve arka yüz lejandı sağdan sola doğru verilmiştir. Sikkelerin çoğunluğunda ön yüzde yer alan imparator başı sağ profilden işlenirken Kat. No. 1, 21, 72, 73, 74, 75 ve 77 de ön yüzde yer alan imparatorlar diğer sikkelerden farklı olarak sol profilden verilmiştir.

Ön yüz portreleri 9 farklı tip olarak ele alınmıştır. Bu tipler defne çelenkli baş, defne çelenkli büst, diademli baş, diademli büst, miğferli büst, örtülü baş, şua taçlı baş, şua taçlı büst ve yalın baştır. Yalın Baş, Defne Çelenkli Baş, Defne Çelenkli Büst imparatorluğun başlangıcından Geç Roma'ya kadar kullanılmıştır. Bu tiplerden katalogda en fazla işlenen 39 sikkeyle ışın taçlı büstdür. İkinci en fazla işlenen tip ise 38 sikkeyle diademli büsttür. İncelediğimiz sikkeler içinde sadece 1 adet sikke yalın başlı verilmiştir. Işın taçlı büst Kat. No. 7 Gordianus III (MS 238-244) ile başlayıp Kat. No. 68, 69, 70 I.Licinius (MS 308-324) ile bitmektedir. İkinci çoklu grubu oluşturan diademli büst Kat. No. 19 İmparatoriçe Salonina (MS 267) ile başlayıp Kat. No. 107 II.Theodosius (MS 402-450) ile son bulmaktadır. Erken Dönemlerde sıkça kullanılan

defne çelenginin hemen ardından defne çelenkli büst devam etmektedir. Rozet, inci ve band gibi çeşitlerle zenginleştirilen diademli baş ve büstler de geç dönemlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmada miğferli büst ve örtülü başın çok kullanılmadığı görülmektedir. Özellikle imparatorun başının örtülü şekilde işlenmesi, imparatorun ölümünün ardından duyulan saygıyı göstermektedir.

Ön yüzde imparator ve imparatoriçe portreleri yer alırken arka yüzde Tanrı, Tanrıça, Kahramanlar, Personifikasyonlar ve mimari yapılar dikkat çekmektedir. Sikkelerin arka yüz betimlerine bakıldığında en çok işlenen betim 21 adet sikke ile Tanrıça Victoria (Nike)'dir. 20 adet sikke ile Tanrı Jüpiter (Zeus) de ikinci sırada yer almaktadır. Apollo/Apollon, Aesculapius/Asklepion, Ceres/Demeter, Hercules/Herakles, İsis Pharia, Juno(Hera), Jupiter/Zeus, Mercurius/Hermes, Minerva/Athena, Neptunus/Poseidon, Sol/Helios, ve Roma diğer arka yüz betimleridir.

Arka yüzde kullanılan personifikasyonlar Aequitas, Felicitas, Fortuna/Tykhe, Genius, Laetitia, Salus, Securitas ve Virtus'dur. Arka yüzde imparator'un Jüpiter'den küre üzerinde Victoria alması yoğun olarak kullanılan betimdir. Bununla birlikte aralarında (tek ya da çift) standart olan miğferli ve mızraklı askerlerin karşılıklı kalkanlarını tutmaları da çok kullanılan ve özellikle geç dönemlerde karşımıza çıkan betimlerdir.

Mimari ögenin çok kullanılmadığı katalog içerisinde Kat. No. 44 ve 52'nin arka yüzünde iki burçlu karargâh kapısı ve üzerinde yıldız betimi işlenmiştir. İmparatorların farklı tiplerde işlendiği sikkeler arasında Kat. No. 64'te başı örtülü olan imparator ayakta betimlenmiştir. Kat. No. 8'de İmparator Gallienus ve Valerianus karşılıklı ayakta verilmiştir. Kat. No. 62 ve 63'te imparator quadriga üzerinde gezerken, üstte Tanrının eli uzanmaktadır. Kat. No. 93'te sol profilden verilen imparator arkasındaki esiri sürüklemektedir. Kat. No. 98'de cepheden verilen imparatorun sağ elinde labarum, sol elinde küre bulunmaktadır. Kat. No. 107'de sikkenin arka yüzüne üç imparator betimi işlenmiştir. Kat. No. 26'da İmparator Aurelianus ile ortak imparatorluk yapan Lucius Julius Aurelius Septimius Vaballathus'un defne çelenkli başı işlenmiştir. Kat. No. 2'de Gaius Octavius (Augustus) ile kardeşi Lucius Antonius (MÖ 82 – MÖ 39) ayakta togalarıyla betimlenmişlerdir. Kat. No. 76'da Çelenk içinde iki satır halinde VOT V, 77'de VOT X yazmaktadır. 82'de ve 90'da çelenk içinde dört satır halinde VOT XX

MVLT XXX betimi verilmiştir. Kat. No. 17’de sağı doğru ilerleyen geyik figürü, Kat. No. 25’te korozyondan dolayı tanımlanamayan betim, Kat. No. 108’de ayakta duran insan figürü, Kat. No. 109’da ayakta duran iki insan figürü işlenmiştir.

9 farklı darphane ait sikkeden oluşan katalogumuzun 24’ünü Antiochia, 2’sini Alexandria, 9’unu Constantinopolis, 22’sini Cyzicus, 3’ünü Heraclea, 1’ini Lugdunum, 8’ini Nicomedia, 2’sini Thessalonica ve 3’ünü Tripolis oluşturmaktadır. Katalogumuzdaki 5 adet sikke Anadolu dışında yer alan Lugdunum (Lyon), Thessalonica ve Alexandria (Mısır-İskenderiye)’da basılmıştır. 110 sikkenin 73’ü mahkeme kararıyla, 35’i satın alma yoluyla, 1’er tanesi de bağış ve zorla alım şeklinde Müze koleksiyonuna eklenmiştir.

Çalışmamızı oluşturan 110 sikkeden 11’i gümüş, 41’i bakır/bronz ve 58’i bronz madeninden basılmıştır. Gümüş sikkelerden 6 tanesi Antoninianus, 5 tanesi Denarius biriminde basılmıştır. Sikkelerin zamanla gümüşten bronz madenine doğru kayması ekonomik durumun göstergesidir. Bronz sikkeler Sestertius, Antoninianus, Aurelianus, Follis ve Geç Roma Dönemi Sikkeleri kaynağı olan LRBC I ve II’de, çap ve ağırlıklarına göre sınıflandırılan AE 1, AE 2, AE 3, AE 4 şeklinde belirlenen sikke birimlerinden AE 3 biriminde basılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akşit, Oktay, *Roma İmparatorluk Tarihi (MÖ 27- MS 192)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2052, İstanbul 1976.
- Akşit, Oktay, *Roma İmparatorluk Tarihi (MS 193- MS 395)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1485, İstanbul 1970.
- Aktaş, Mehmet, *Pisidia Antiocheia'sı Kent Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2006.
- Alexandria, <https://www.forumancientcoins.com/catalog/roman-and-greek-coins.asp?vpar=1950>, Erişim Tarihi: 17.05.2020,
- Antony R. Birley, *Septimius Severus The African Emperor*, Routledge, London 1971.
- Arık, Sezai, *Kayseri Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bir Grup Anadolu Selçuklu Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri Mayıs 2018.
- Arslan, Melih, *Museum Of Anatolian Civilizations Roman Coins*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 1992
- Atlan, Sabahat ve Baydur, Nezahat, *Grek ve Roma Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1982
- Atlan, Sabahat, *1947–1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, TTK Basımevi, Ankara 1976.
- Atlan, Sabahat, *Grek Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 993.
- Aydın Tavukçu, Zerrin, "Erzurum Müzesi'nden Bir Grup Sikke", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 8, 2002, 89-108.
- Aykut Guzhan, *Augustus Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri (MÖ 63- MS 14)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 2019
- Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003
- Bahar, Hasan, *Roma ve Bizans Tarihi*, (2. bs.), Kömen Eğitim Elektronik Turizm Tic. Ltd. Şit., 2011

- Baydur, Nezahat, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar (En Eski Çağlardan İ.S. 395 Yılına Kadar)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1970
- Baydur, Nezahat, *Roma Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1998.
- Can, Şefik, *Klasik Yunan Mitolojisi*, Ötüken Neşriyat, 2011.
- Carradice, Ian and Price, PRICE, Martin, *Hellen Dünyasında Sikke*,(1988), (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitabevi, İstanbul 2001.
- Ceylan, Mesut, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum 2013.
- Cohen, Henry, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain VI*, Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz 1955.
- Cohen, Henry, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain VIII*, Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz 1955
- Coleman, J. A., *The Dictionary of Mythology an A-Z of Themes, Legends and Heroes*, Arctures Publishing Limited, London 2007
- Er, Yasemin, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004.
- Erkiletlioğlu, Halit ve Güler, Oğuz, *Türkiye Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri*, Kayseri 1996.
- Erzurum Arkeoloji Müzesi, <https://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/erzurum-arkeoloji-muzesi>.
- Estin, Colette and Laporte, Helene, *Yunan ve Roma Mitolojisi*, Çev. Musa Eran, Tübitak Yayınları, Ankara 2002
- Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti: Breviarium Historiae Romanae*, (Çev. Çiğdem Menzilioğlu), Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2004
- Foss, Clive , *Roman Historical Coins*, Seaby, London 1990

- Franke, Peter, R., *Roma Döneminde Küçük Asya–Sikkelerin Yansımasında Yunan Yaşamı*, (1968), (Çev. Nezahat Baydur, Banu Theis-Baydur), Ege Yayınları, İstanbul 2007.
- Gates, Charles, *Antik Kentler Antik Yakındoğu, Mısır, Yunan ve Roma'da Kentsel Yaşamın Arkeolojisi*, Çev. Barış Cezar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015
- Gökalp, Zeliha Demirel, *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2009.
- Grant, Michael, *Roman Imperial Money*, Thomas Nelson and Sons Ltd., London 1954
- Graves, Robert, *Yunan Mitleri (Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler)*, (Çev. Uğur Akpur), Say Yayınları, 2010
- Grimal, Pierre, *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*, (1951), (Çev. Sevgi Tamgüç), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1997
- Gür, Selçuk, *İlk İnsandan Selçuklu'ya Anadolu Uygarlıkları ve Antik Şehirleri*, Alfa Yayınları, 2007
- Hatipoğlu, Hurisel, *Erzurum Müzesindeki Halı ve Kilimler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1997.
- Hill, P. V., Kent, J. P. C., Carson, R. A. G., *Late Roman Bronze Coinage*, Spink & Son LTD., London 1960.
- Howgego, Christopher J., *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi*, (1995), (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitabevi, İstanbul 1998.
- Karwiese, Stefan, *Antik Nüvizmatığe Giriş*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1995.
- Kaya, Mehmet Ali, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi*, TİD, 38, 2005.
- Kaymaz, Yunus, *Konstantin ve Hıristiyanlık*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2014.

- Keleş, Vedat, *Erzurum Arkeoloji Müzesi Roma Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.
- Klawans, Zander H., *Reading and Dating Roman Imperial Coins*, Whitman Publishing Company, Wisconsin 1959.
- Lugdunum, <https://www.forumancientcoins.com/numiswiki/view.asp?key=Lugdunum>, Erişim Tarihi: 18.04.2020,
- Meijer, Fik, *İmparatorlar Yataklarında Ölmez*, (Çev. Gürkan Ergin), Homer Kitabevi, İstanbul 2006
- Murat, Mehmet Kayhan, *Aydın Arkeoloji Müzesi'ndeki Bir Grup Roma İmparatorluk Dönemi Sikkesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2018.
- Nardo, Don, Author, *The Greenhaven Encyclopedia of Greek and Roman Mythology*, Greenhaven Press, 2002
- Önder, Mehmet, *Türkiye Müzeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1992
- Roman, Luke and Roman, Monica, *The Facts On File Encyclopedia of Greek and Roman Mythology*, Facts on File, New York 2010
- Sear, David R., *Roman Coins and Their Values Vol III.*, Spink and Son Ltd., London 2005
- Sear, David R., *Roman Coins and Their Values Vol I.*, Spink and Son Ltd., London 2000.
- Sear, David R., *Roman Coins and Their Values Vol II.*, Spink and Son Ltd., London 2002.
- Sear, David R., *Roman Coins and Their Values*, Seaby, (4. Basım), London 1988.
- Sevin, Veli, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001
- T. C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, *Türkiye Müzeleri*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık

- T. C. Kùltür ve Turizm Bak. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, *Erzurum Müzesi Broşürü*, İş Bankası Basımevi, Ankara, 1984.
- Tekçam, Tamay, *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul 2007
- Tekin, Oğuz, *Antik Nüsmatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1992.
- Tekin, Oğuz, *Bibliography of Ancient Numismatics for AnatoliaAntik Anadolu Nüsmatik Bibliyografyası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993
- Tekin, Oğuz, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Tekin, Oğuz, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2011
- Tekin, Oğuz, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti., İstanbul 1994.
- Texier, Charles, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi III*, (1862), (Çev. Ali Suat), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 2002.
- Tripolis, <https://www.forumancientcoins.com/historia/mints/mints.htm>, Erişim Tarihi: 26.03.2020.
- Tulay, Ahmet Semih, *Genel Nüsmatik Sözlüğü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2001.
- Yükler, Orhan, *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki Bir Grup Hellenistik Dönem Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2018.

KATALOG

Sikkelerin ön ve arka yüzlerinde yer alan lejandlardan okunamayan ama o olduğu tahmin edilen harfler köşeli ayraç içinde verilmiştir. Sikke yuvarlağını çevreleyen lejanddaki harf aralıkları boşlukla verilmiştir. Oluşturulan katalog, darphanelere göre gruplandırılarak sikkelerin ön yüzlerinde yer alan İmparatorların iktidar yıllarına göre hazırlanmıştır. Sırasıyla; sikkenin katalog numarası, müzedeki envanter numarası, ön yüz betimi ve lejandı, arka yüz betimi, lejandı ve varsa kesimi, sikke madeninin türü, ağırlığı, çapı, sikke betiminin kalıp yönü, referansı ve tarihi ayrıntılı olarak vermeye çalışılmıştır. Sikkeler orijinallerine en yakın ölçüde vermeye çalışılmış, ölçek kullanılmamıştır.

<p><u>AUGUSTUS (MÖ 27- MS 14)</u></p> <p>Darphane/Tarih : Roma (MÖ 32-29)</p> <p>Kat. No. : 1</p> <p>Env. No. : 2014/4</p> <p>Ön Yüz : İmparatorun yalın başı, sola.</p> <p>Arka Yüz : CAESAR DIVI F</p> <p>Victoria ayakta, küre üzerinde, sola. Sağ elinde çelenk tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AR, Den. 3.65 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 8h</p> <p>Referans : RIC I, s.59, 254b, RSC I, s. 136, 64; BMC 603</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Lugdunum (MÖ 27- MS 14) Kat.</p> <p>No : 2</p> <p>Env. No. : 2017/188</p> <p>Ön Yüz : CAESAR AVGVSTVS DIVI F PATE[R PATRIAIE]</p> <p>(Sağdan sola) İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : AVGVSTI F [COS DESIG PRINC IVVENT]</p> <p>(sağdan sola)</p> <p>Kesimde : CL CAESARES</p> <p>Gaius ve Lucius, ayakta, toga giymişler; ellerini aralarındaki kalkanların üstüne koymuşlar, kalkanların arkasında çapraz duran iki mızrak var. Yukarıdaki boşlukta, simpulum ve lituus.</p> <p>Ölçüleri : AR, Den. 3.85 gr, 1.9 mm, 0.2 mm, k.y. 3h</p> <p>Referans : C. 43; RIC I, s.90, 350; RSC I, s.134, 43; BMCRE I, s.91, 540 ; Tekin 1994, s.148, 525-527; Keleş 2009, s.32, 8</p>	
	

<p><u>ANTONINUS PIUS (MS 138-161)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Roma (MS 151-152)</p> <p>Kat. No :3</p> <p>Env. No. : 2017/83</p> <p>Ön Yüz : [ANTONIN]VS AVG PIVS PP [TR P XV] İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [SAL]VS [AVG COS IIII] Salus, ayakta, sola; sol elinde dümen tutuyor, sağ elinde patera ile önündeki yılanlı sunağa sunu yapıyor. Boşlukta: S C</p> <p>Ölçüleri : AE, Sestertius, 21.20 gr, 3.2 mm, 0.4 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC III, s.137, 886</p>	
---	---

<p><u>SEPTIMIUS SEVERUS (MS 193-211)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Roma (MS 195-196)</p> <p>Kat. No :4</p> <p>Env. No. : 2017/74</p> <p>Ön Yüz : [L] SEPT SEV PE RT AVG [IMP VII] İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [ARAB] ADI[AB COS II P P] Sola doğru ilerleyen Victoria, elinde çelenk ve trophy tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AR, Den. 2.40 gr, 1.7 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC IV. 1, s.99, 64; RSC III, s.21, 50</p>	
--	--

<p>Darphane/Tarih: Roma (MS 196-197)</p> <p>Kat. No :5</p> <p>Env. No. : 2017/73</p> <p>Ön Yüz : L SEPT SEV [PERT AVG IMP VIII]</p> <p>İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : FORTVNAE [REDCI]</p> <p>Fortuna sandalyede oturmuş sola, sağ elindeki dümeni küre üzerine tutuyor, sol elinde cornocopia tutuyor. Sandalye altında tekerlek var.</p> <p>Ölçüleri : AR, Den. 2.70 gr, 1.7 mm, 0.2 mm, ky. 7h Referans : RIC IV.1, s.100, 78a; RSC III, s.27, 188</p>	
	
<p>Darphane/Tarih: Roma (MS 197-198)</p> <p>Kat. No :6</p> <p>Env. No. : 2017/71</p> <p>Ön Yüz : [L SEPT SEV PERT AVG] IMP VIII</p> <p>İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : P M TR P V CO[S II P P]</p> <p>Genius sola dönük ayakta, sağ elinde patera, önünde sunak var, sol elinde buğday başağı tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AR, Den. 2.35 gr, 1.9 mm, 0.2 mm, ky.12h</p> <p>Referans : RIC IV. 1, s.103, 105; RSC III, s.37, 437</p>	
	

<p><u>GORDIANUS III (MS 238-244)</u></p> <p>Darphane/Tarih: MS 243-244</p> <p>Kat. No :7</p> <p>Env. No. : 2017/72</p> <p>Ön Yüz : IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı giyimli zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : FELICITAS TEMPORVM</p> <p>Felicitas ayakta, sola. Sol elinde cornocopia, sağ elinde uzun caduceus tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AR, Ant. 4.70 gr, 2.3 mm, 0.2 mm, k.y. 7h</p> <p>Referans : RIC IV. 3 s.30, 142; RSC IV, s.3, 81</p>	
--	---

<p><u>VALERIANUS (MS 253-60)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Asia (MS 253-54)</p> <p>Kat. No :8</p> <p>Env. No. : 2017/68</p> <p>Ön Yüz : IMP [C P] LIC VALERIANVS PF AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : VIRTVS AVGG</p> <p>Valerianus ve Gallienus karşılıklı ayakta. Valerianus'un sol elinde küre, sağ elinde asa var. Gallienus bir elinde zafer tanrıçası Victoria, diğer elinde asa tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AR, Ant. 3.45 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 11h Referans : RIC V.1, s.60, 292; RSC IV, s.57, 277; Ireland Amasya s.61, 2266</p>	
--	---

<p><u>GALLIENUS (MS 253-68)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Asia (MS 256-57)</p> <p>Kat. No :9</p> <p>Env. No. : 2017/66</p> <p>Ön Yüz : IMP GALLIENVS AVG</p> <p>İmparatorun sakallı, ışın taçlı giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [VIC]TORIA [GER]MAN</p> <p>Victoria (solda) ayakta, sağa. Bir eliyle imparatora çelenk uzatırken diğer elinde palmiye dalı. İmparator (sağda) ayakta, sola, sağ elini ileriye doğru uzatmış, sol elinde asa.</p> <p>Ölçüleri : AR, Ant. 3.25 gr, 2.4 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RSC IV, s. 103, 1173; RIC V.1 s. 104, 452</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Asia (MS 266)</p> <p>Kat. No :10</p> <p>Env. No. : 2017/70</p> <p>Ön Yüz : GALLIENVS AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : AEQVI[T]AS AVG</p> <p>Aequitas, ayakta, sola. Sağ elinde terazi, sol elinde bereket boynuzu (cornocopia) tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AR, Ant. 3 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC V.I, s. 186, 627; RSC IV, s.62, 30; Tekin 1994, s.177, 715</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Asia (MS 266)</p> <p>Kat. No :11</p> <p>Env. No. : 2017/69</p> <p>Ön Yüz : GALLIENVS PF AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : VIRTVS AVG</p> <p>Virtus ayakta, sola. Sağ eliyle kalkanı tutuyor sol eliyle mızrak tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AR, Ant. 2.40 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC V.1 s.189, 667; RSC IV, s.106, 1235; Ireland Amasya, s.62, 2290</p>	

<p>Darphane/Tarih: Roma (MS 266)</p> <p>Kat. No :12</p> <p>Env. No. : 2017/96</p> <p>Ön Yüz : [GA]LLIEN[VS AVG]</p> <p>İmparatorun ışın taçlı başı, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : LAET[ITIA AVG]</p> <p>Laetitia ayakta sola, sağ elinde çelenk, sol elinde çapa tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.90 gr, 1.8 mm, 0.3 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC V.1, s.173, 489</p>	

<p>Darphane/Tarih: Asia (MS 266)</p> <p>Kat. No :13</p> <p>Env. No. : 2014/16</p> <p>Ön Yüz : [GALLI]EN[VS AVG]</p> <p>İmparatorun ışın taçlı giyimli büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : CONSERVA[T]OR AVG</p> <p>Aesculapius, ayakta, cepheden baş sola, sağ elinde etrafına yılan dolanmış sopa tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.05 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y 6h</p> <p>Referans : C. 140; RIC V. 1, s.187, 632; Keleş 2009, s.53, 82</p>	

<p>Darphane/Tarih: Asia (MS 266-268)</p> <p>Kat. No :14</p> <p>Env. No. : 2014/18</p> <p>Ön Yüz : GALLIENVS AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı giyimli büstü sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [L]AETITIA AVG</p> <p>Laetitia ayakta. Bir elinde çelenk diğer elinde dümen tutuyor.</p> <p>Kesimde: [VII]C</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.25 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC V. 1, s.185, 616; Ireland Amasya, s. 62, 2281</p>	

<p>Darphane/Tarih: Roma (MS 267)</p> <p>Kat. No :15</p> <p>Env. No. : 2013/118</p> <p>Ön Yüz : GALLIENV[S AV]G</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [SECVRIT PERP]ET</p> <p>Securitas ayakta, elinde asa tutuyor. Sol Boşlukta: [H]</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, Ant. 2.45 gr, 2 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC V. 1, s.155, 280; Ireland Amasya, s.61, 2269</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Asia (MS 267)</p> <p>Kat. No :16</p> <p>Env. No. : 2017/67</p> <p>Ön Yüz : GALLIENV[S AV]G</p> <p>İmparatorun ışın taçlı giyimli büstü sağa.</p> <p>Arka Yüz : SALVS AVG</p> <p>Apollon ayakta, sola. Üç ayaklı kazana yaslanmış, elinde defne dalı,</p> <p>Kesimde: Ters duran Z</p> <p>Ölçüleri : AR, Ant. 3.65 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : C. 927; RIC V. 1, s.185, 610 ; RSC IV, s.95, 927; Keleş 2009, s.52, 80 (Varyasyon/Kesim farklı)</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Roma (MS 267-268)</p> <p>Kat. No :17</p> <p>Env. No. : 2013/120</p> <p>Ön Yüz : GALLIENV[S AV]G</p> <p>İmparatorun ışın taçlı başı, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [DIANAE CON]S AVG</p> <p>Sağa doğru ilerleyen geyik figürü.</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 2.25 gr, 2 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC V.1 s. 146, 177</p>	

<p>Darphane/Tarih: Asia (MS 268)</p> <p>Kat. No :18</p> <p>Env. No. : 2017/113</p> <p>Ön Yüz : GALLIENV[S AV]G</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : FIDES AVG</p> <p>Mercury, ayakta, çıplak, cepheden, baş sola; sol elinde caduceus, sağ elinde kese tutuyor. Kesimde: PXV</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 4.50 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC V. 1, s.185, 607; Keleş 2009, s.51, 76</p>	

<p><u>SALONİNA (Gallienus 'un eşi) (MS 267)</u> Darphane/Tarih: Asia (MS 267) Kat. No :19 Env. No. : 2017/114 Ön Yüz : SALONINA AVG İmparatoriçe'nin diademli, giyimli büstü, sağa. Omuzlarında hilal var. Arka Yüz : CE[R]ERI AVG Ceres, bir elinde mısır, diğer elinde meşale tutuyor. Sola doğru oturmuş. Ölçüleri : AE, Ant. 4.20 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 12h Referans : RIC V. 1. s.200, 90a; Sear s.326, 10627</p>	
--	--

<p><u>CLADIUS II GOTHICUS (MS 268-270)</u> Darphane/Tarih: Antiochia (MS 268-69) Kat. No :20 Env. No. : 2014/22 Ön Yüz : [IMP] C CLAVD[IVS AVG] İmparatorun ışın taçlı, giyimli büstü, sağa. Arka Yüz : NE[PTV]N AVG Neptünüs, ayakta, sola. Sağ elinde yunus, sol elinde trident tutuyor. Kesimde: A Ölçüleri : AE, Ant. 4.40 gr, 1.9 mm, 0.3 mm, k.y. 5h Referans : RIC V. 1 s.229, 214; Cohen 183, Sear III, s.402, 11353</p>	
--	--

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 268-70)</p> <p>Kat. No :21</p> <p>Env. No. : 2014/24</p> <p>Ön Yüz : [IMP C CLAVDIVS AVG]</p> <p>İmparatorun ışın taçlı başı, sola.</p> <p>Arka Yüz : [IVNO REGINA]</p> <p>Iuno, ayakta sola. Sağ elinde patera, sol elinde asa tutuyor. Solda yerde tavus kuşu. Kesimde: [B ?]</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.65 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 7h</p> <p>Referans : C. 133; RIC V. 1, s.229, 212; Tekin 1994, s.178, 719; Keleş 2009, s. 58, 98</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 268-70)</p> <p>Kat. No :22</p> <p>Env. No. : 2014/9</p> <p>Ön Yüz : IMP C [CLAVDIVS] AVG</p> <p>İmparatorun şua taçlı, giyimli büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [SAL]VS A[VG]</p> <p>İsis Pharia ayakta sola. Sol eliyle sepet, sağ eliyle sistrum tutuyor.</p> <p>Kesimde: Γ</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.40 gr, 2 mm, 0.2 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : C. 256; RIC V. 1, s.229, 217; Keleş 2009, s. 59, 102</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 269)</p> <p>Kat. No :23</p> <p>Env. No. : 2017/91</p> <p>Ön Yüz : IMP C CLAVDIVS AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli büstü, SAĞA.</p>	
<p>Arka Yüz : VIRT VS AVG</p> <p>Minerva, ayakta, sağa. Sağ elinde mızrak, sol eliyle yanında yerde duran kalkanı tutuyor. Kesimde: S</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 2.90 gr, 2.6 mm, 0.1 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : C. 292; RIC V. 1, s.230, 225; Tekin 1994, s.178, 721; Keleş 2009, s.59, 103</p>	

<p>Darphane/Tarih: Roma (MS 269)</p> <p>Kat. No :24</p> <p>Env. No. : 2017/84</p> <p>Ön Yüz : IMP C CLAVDIVS AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli, zırlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [I]IOVI VICTOR[I]</p> <p>Jupiter, ayakta, sola; sol elinde yıldırım, sağ elinde asa tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.75 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC V. 1, s. 215, 53</p>	

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :25</p> <p>Env. No. : 2014/8</p> <p>Ön Yüz : [...C...]DIVS AVG</p> <p>İmparatorun şua taçlı, giyimli büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [...]</p> <p>Belirsiz betim</p> <p>Ölçüleri : AE, 3.25 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p>	
	

<p><u>AURELIANUS (MS 270-275)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 270)</p> <p>Kat. No :26</p> <p>Env. No. : 2014/14</p> <p>Ön Yüz : IMP C AVRELIANV[S AVG]</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, zırlı büstü sağa. Alta: A</p> <p>Arka Yüz : VABALATHVS [VCRIMDR]</p> <p>Vabalathus'un defne çelenkli başı, sağa.</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.20 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC V. 1, s.308, 381; Keleş 2009, s.60, 106</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Roma (MS 270)</p> <p>Kat. No :27</p> <p>Env. No. : 2017/108</p> <p>Ön Yüz : IMP C AVRELIANVS AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, zırlı büstü sağa.</p> <p>Arka Yüz : RESTITVT OR BIS</p> <p>Victoria (solda), bir elinde palmiye dalı tutuyor, diğer eliyle karşısındaki imparatora (sağda) çelenk uzatıyor. İmparator sol elinde mızrak tutuyor.</p> <p>Kesimde: XXI Boşlukta: A</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.70 gr, 2.9 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC V. 1, s.308, 386</p>	
<p>Darphane/Tarih: Tripolis (MS 270)</p> <p>Kat. No :28</p> <p>Env. No. : 2017/98</p> <p>Ön Yüz : IMP AVRELIANVS AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, zırlı büstü sağa.</p> <p>Arka Yüz : RESTITVT ORI ENTIS</p> <p>Victoria (solda), bir elinde palmiye dalı tutuyor, diğer eliyle karşısındaki imparatora (sağda) çelenk uzatıyor. İmparator sol elinde mızrak tutuyor.</p> <p>Kesimde: *A? / Δ</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.15 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 7h</p> <p>Referans : RIC V. 1, s.310, 401</p>	

<p>Darphane/Tarih: Tripolis (MS 270-75)</p> <p>Kat. No :29</p> <p>Env. No. : 2014/6</p> <p>Ön Yüz : [IMP] C AVRE[LIANVS AV]G</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, zırlı büstü sağa.</p> <p>Arka Yüz : [RESTITVT OR]BIS</p> <p>Victoria (solda), bir elinde palmiye dalı tutuyor, diğer eliyle karşısındaki imparatora (sağda) çelenk uzatıyor. İmparator sol elinde mızrak tutuyor.</p> <p>Kesimde: KA</p> <p>Ölçüleri : AE, Aurelianus, 3.60 gr, 2.3 mm, 0.2 mm, k.y. 1h</p> <p>Referans : RIC V.1, s.309, 389; Ireland Amasya, s.65, 2390</p>	
	

<p><u>PROBUS (MS 276-282)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Tripolis (MS 281)</p> <p>Kat. No :30</p> <p>Env. No. : 2017/107</p> <p>Ön Yüz : IMP C M AVR PROBUS PF AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [CLEMEN]TIA TEMP</p> <p>İmparator (solda), karşısındaki Jupiter'den küre alıyor. Her ikisi de ayakta ve asa taşıyor; imparatorun asasının ucunda kartal figürü var. Aralarında:</p> <p>* Kesimde: XXI</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.45 gr, 2.3 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC V. 2, s.121, 927; Ireland Amasya, s.67, 2451</p>	
	

<p><u>DIOCLETIANUS (MS 284-305)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 284)</p> <p>Kat. No :31</p> <p>Env. No. : 2017/103</p> <p>Ön Yüz : [IMP C C VAL] DIOCLETIANVS PF AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [IOVI] CONSERVATO RI AVGG</p> <p>İmparator Jupiterden küre üstünde Victoria alıyor. Aralarındaki Boşlukta:</p> <p>[A] Kesimde: XXI</p> <p>Ölçüleri : AE, Aurelianus, 3.45 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : Ireland Amasya, s.68, 2503</p>	
---	---

<p>Darphane/Tarih: Antiochia(MS 285)</p> <p>Kat. No :32</p> <p>Env. No. : 2014/23</p> <p>Ön Yüz : IMP C C VAL DIOCLETIANVS PF AV[G]</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [IOVI CONSERVATORI] AVGG</p> <p>İmparator Jupiterden küre üstünde Victoria alıyor. Aralarındaki Boşlukta: H</p> <p>üzeri - Kesimde: XXI</p> <p>Ölçüleri : AE, Aurelianus, 3.05 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : RIC V. 2, s.256, 325; Ireland Amasya, s.68, 2510</p>	
--	---

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 285)</p> <p>Kat. No :33</p> <p>Env. No. : 2014/12</p> <p>Ön Yüz : [IMP] C C VAL DI[OCLETIAN]VS PF AV[G]</p> <p>İmparatorun ışın taçlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : IOV[ET] HERCV CONSER AVGG</p>	
<p>İmparator Jupiterden küre üstünde Victoria alıyor. Aralarındaki Boşlukta: H</p> <p>üzeri - Kesimde: XXI</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 4.05 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC V. 2, s.256, 323</p>	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 285)</p> <p>Kat. No :34</p> <p>Env. No. : 2014/21</p> <p>Ön Yüz : [IMP] CC VAL DIOCLETIANVS P F [AVG]</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli büstü, sağa</p> <p>Arka Yüz : [I]IOVI CONSE[RVATO] RI AVGG</p>	
<p>İmparator (solda), karşısındaki Jupiterden (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Her ikisi de ayakta ve asa taşıyor. Aralarında: A Kesimde: XXI</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.35 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC V. 2, s.256, 325; Tekin 1994, s.185, 760</p>	

<p><u>MAXIMIANUS HERCULES (MS 285-305, 307-308, 310)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 293)</p> <p>Kat. No : 35</p> <p>Env. No. : 2017/105</p> <p>Ön Yüz : IMP C M A MAXIMIANVS AVG</p> <p>İmparatorun sakallı, ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa</p> <p>Arka Yüz : CONCORDIA MI LITVM</p> <p>Solda ayakta duran imparator askeri kıyafetli, karşısında duran Jupiter'den (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Elinde asa var. Boşlukta: E, Kesimde: XXI</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.20 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC V. 2, s.291, 607</p>	
--	---

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 293)</p> <p>Kat. No : 36</p> <p>Env. No. : 2017/90</p> <p>Ön Yüz : IMP C M A MAXIMIANVS AVG</p> <p>İmparator'un ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü sağa</p> <p>Arka Yüz : CONCORDIA MI LITVM</p> <p>İmparator (solda) karşısındaki Jupiter'den (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Jupiter sol elinde asa tutuyor. Boşlukta: E Kesimde: XXI Ölçüleri : AE, Ant. 3.35 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 1h</p> <p>Referans : RIC V. 2, s.291, 607</p>	
--	---

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 293)</p> <p>Kat. No : 37</p> <p>Env. No. : 2014/31</p> <p>Ön Yüz : [IMP C M A] MAXI[MIANVS AVG]</p> <p>İmparatorun sakallı, ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü, sağa</p> <p>Arka Yüz : CONCORDIA MIL [ITVM]</p>	
<p>Solda ayakta duran imparator askeri kıyafetli, karşısında duran Jupiter'den (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Elinde asa var. Boşlukta: [A?]</p> <p>Kesimde: XXI</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.40 gr, 2.3 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC V. 2, s.291, 607</p>	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 295-299)</p> <p>Kat. No : 38</p> <p>Env. No. : 2010/50</p> <p>Ön Yüz : IMP C M A MAXIMIANVS P F AVG</p> <p>İmparator'un ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü sağa</p> <p>Arka Yüz : CONCORDIA MI LITVM</p>	
<p>İmparator (solda) karşısındaki Jupiter'den (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Jupiter sol elinde asa tutuyor. Boşlukta : KE Ölçüleri : AE, Ant. 4.20 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 1h Referans : RIC VI, s.581, 15b; Ireland Amasya, s.70, 2552; Tekin 1994, s.185, 765</p>	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 295-299)</p> <p>Kat. No :39</p> <p>Env. No. : 2014/29</p> <p>Ön Yüz : IMP C M A MAXIMIANVS PF AVG</p> <p>İmparator'un ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü sağa</p>	
<p>Arka Yüz : CONCORDIA M [ILITVM]</p> <p>İmparator (solda) karşısındaki Jupiter'den (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Jupiter sol elinde asa tutuyor. Boşlukta : [KE] Ölçüleri : AE, Ant. 2.60 gr, 2.2 mm, 0.1 mm, k.y. 11h Referans : RIC VI, s.581, 15b ; Ireland Amasya, s.70, 2552; Tekin 1994, s.185, 765</p>	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 295-99)</p> <p>Kat. No :40</p> <p>Env. No. : 2017/85</p> <p>Ön Yüz : IMP C M A MAXIMIANVS PF AVG</p> <p>İmparator'un ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : CONCORDIA MIL ITVM</p> <p>İmparator (solda) karşısındaki Jupiter'den (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Jupiter sol elinde asa tutuyor. Boşlukta : KE Ölçüleri : AE, Ant. 2.95 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 6h Referans : RIC VI, s.581, 15b ; Ireland Amasya, s.70, 2552; Tekin 1994, s.185, 765</p>	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 295-99)</p> <p>Kat. No :41</p> <p>Env. No. : 2017/86</p> <p>Ön Yüz : IMP C M A MAXIMIANVS P F AVG</p> <p>İmparator'un ışın taçlı, giyimli büstü sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : CONCORDIA MI LITVM</p> <p>İmparator (solda) karşısındaki Jupiter'den (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Boşlukta: KE</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 3.35 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 6h Referans : RIC VI, s.581, 15b ; Ireland Amasya, s.70, 2552; Tekin 1994, s.185, 765</p>	

<p><u>I.CONSTANTIUS CHLORUS (MS 305-306)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 305-6)</p> <p>Kat. No :42</p> <p>Env. No. : 2014/26</p> <p>Ön Yüz : FL VAL CONSTANTIVS NOB [CAES]</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : CONCORDI[A MI LITV]M</p> <p>İmparator solda, ayakta. Karşısında Jupiterden küre üstünde Victoria alıyor.</p> <p>Boşlukta: KB</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 2.55 gr, 2.2 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC VI s. 581, 18a</p>	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 305-6)</p> <p>Kat. No :43</p> <p>Env. No. : 2017/100</p> <p>Ön Yüz : FL VAL CONSTANTIVS NOB CAES</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : CONCORDIA MI LITVM</p> <p>İmparator (solda) karşısındaki Jupiter'den (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Jupiter sol elinde asa tutuyor. Boşlukta : KB</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 1.75 gr, 2.1 mm, 0.1 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC VI s.581, 19a; LRBC s.71, 2561</p>	

<p>Darphane/Tarih: Thessalonica (MS 305-6)</p> <p>Kat. No :44</p> <p>Env. No. : 2008/1</p> <p>Ön Yüz : FL IVL CONSTANTIVS NOB C</p> <p>İmparatorun band diademli başı, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : PROVIDEN TIAE CAESS</p> <p>Karargah kapısı, iki burçlu. Yukarıda yıldız. Kesimde: SMTS Ölçüleri</p> <p>: Bakır/bronz, Follis, 3.25 gr, 2 mm, 0.1 mm, k.y. 7h</p> <p>Referans : RIC VII, s.521, 172</p>	

<p><u>GALERIUS VALERIUS MAXIMIANUS (MS 305-311)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 308-9)</p> <p>Kat. No :45</p> <p>Env. No. : 2017/88</p> <p>Ön Yüz : GAL MAXIMIANVS P F AVG</p> <p>İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GENIO IMPERATORIS</p> <p>Genius ayakta, çıplak, sola; omzunda chlamys, başında modius; sağ elinde patera, sol elinde bereket boynuzu tutuyor. Sol boşlukta: A Kesimde: MKV</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 5.30 gr, 2.4 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC VI, s.586, 44</p>	
--	---

<p>Darphane/Tarih: Heraclea (MS 308-9)</p> <p>Kat. No :46</p> <p>Env. No. : 2017/93</p> <p>Ön Yüz : IMP C GAL VAL MAXIMIANVS PF AVG</p> <p>İmparatorun defne çelenkli , giyimli büstü sağa.</p> <p>Arka Yüz : GENIO IMP E RATORIS</p> <p>Genius ayakta, cepheden, sola. Sol elinde cornocopia, sağ elinde patera tutuyor. Kesimde: HTA</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 4.95 gr, 2.5 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC VI, s.535, 37a; Ireland Amasya, s.72, 2574</p>	
--	---

<p>Darphane/Tarih: Antiochia(MS 295-99)</p> <p>Kat. No :47</p> <p>Env. No. : 2017/99</p> <p>Ön Yüz : GAL VAL MAXIMIANVS NOB CAES</p> <p>İmparatorun sakallı, ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : IOVIET HERCVLI CONS CAES</p> <p>Jupiter ve Herakles karşılıklı ayaktalar. Jupiter dünya üzerinde zafer tanrıçası Victoria'yı Herakles'e veriyor. Herakles'in bir elinde asa var, omzunda aslan postu taşıyor. Boşlukta: Γ Kesimde: XXI</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant., 3.40 gr, 2.3 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC V s.309, 719; Ireland Amasya, s.71, 2567</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 295-99)</p> <p>Kat. No :48</p> <p>Env. No. : 2017/92</p> <p>Ön Yüz : GAL VAL MAXIMIANVS NOB CAES</p> <p>Maximianus'un sakallı, ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü sağa.</p> <p>Arka Yüz : [CONCORDIA] MI LITVM</p> <p>İmparator askeri kıyafetli ayakta (solda). Karşısındaki Jupiter'den küre üstünde Victoria alıyor. Jupiter'in elinde asa. Boşlukta: KA</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 2.80 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC VI, s.581, 18b; Tekin 1994, s.186, 769; Keleş 2009, s.68, 132</p>	
	

<p><u>MAXIMINUS II (MS 310-313)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Nicomedia (MS 308-310)</p> <p>Kat. No :49</p> <p>Env. No. : 2017/106</p> <p>Ön Yüz : GAL VAL MAXIMINVS NOB CAES</p> <p>İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GENIO CA ESARIS CM[H]</p> <p>Genius çıplak, ayakta, sola. Geniusun başında modius var. sol omzunun üstünde chlamys var; sağ elinde patera tutuyor. solda cornucopia var.</p> <p>Kesimde: SMNT</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 5.20 gr, 2.8 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC VI s.562, 55</p>	
--	---

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 310)</p> <p>Kat. No :50</p> <p>Env. No. : 2017/112</p> <p>Ön Yüz : IMP C GAL VAL MAXIMINVS P F AVG</p> <p>İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GENIO IMP [ERA]TORIS</p> <p>Genius çıplak, ayakta, sola. Geniusun başında modius var. sol omzunun üstünde chlamys var; sağ elinde patera tutuyor. Pateradan sıvı akıyor önündeki sunağa. Solda cornucopia var. Sağ boşlukta : A Kesimde: ANT</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 6.70 gr, 2.3 mm, 0.3 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC VI s. 636, 133c</p>	
--	---

<p>Darphane/Tarih: Nicomedia (MS 310-311)</p> <p>Kat. No :51</p> <p>Env. No. : 2013/119</p> <p>Ön Yüz : [IMP C GAL VAL] MAXIMINVS PF AVG</p> <p>İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [GENIO] AV[GVSTI CMH]</p> <p>Genius ayakta, sola. Sol elinde cornocopia, sağ elinde patera. Kesimde: [SMNE ?]</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, Follis, 4.70 gr, 2.3 mm, 0.2 mm, k.y. 1h</p> <p>Referans : RIC VI s.565, 66c; Ireland Amasya, s.72, 2587</p>	

<p><u>I.CONSTANTINUS (MS 307-337)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 324-330)</p> <p>Kat. No :52</p> <p>Env. No. : 2008/2</p> <p>Ön Yüz : CONSTAN TINVS AVG</p> <p>İmparatorun diademli başı, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : PROVIDEN TIAE AVGG</p> <p>Karargah kapısı, iki burçlu. Yukarıda yıldız. Kesimde: SMKB Ölçüleri</p> <p>: Bakır/bronz, Follis, 3.48 gr, 2 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC VII, s.648, 34; LRBC I, 1171; Tekin 1994, s.192, 806</p>	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 330-335)</p> <p>Kat. No :53</p> <p>Env. No. : 2008/9</p> <p>Ön Yüz : CONSTANTI NVS MAX AVG</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : GLOR IA EXERC ITVS</p> <p>İki asker miğferli, karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında iki standart duruyor.</p> <p>Kesimde: SMANA</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, Follis, 2.15 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : LRBC 1356; Ireland Amasya s.77, 2742</p>	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia sikkesi (MS 330-335)</p> <p>Kat. No :54</p> <p>Env. No. : 2008/6</p> <p>Ön Yüz : CONSTANTI NVS MAX AVG</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : GLOR IA EXERC ITVS</p> <p>İki asker, miğferli, karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında iki standart duruyor.</p> <p>Kesimde: SMANA</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, Follis, 2.95 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : RIC VII, s. 693, 86; LRBC I, 1356; Ireland Amasya, s.77, 2741; Keleş 2009, s. 72, 144; Ceylan, s.112, 105</p>	

<p>Darphane/Tarih: Nicomedia (MS 330-335)</p> <p>Kat. No :55</p> <p>Env. No. : 2008/12</p> <p>Ön Yüz : [CONSTANTI] NVS [MAX AVG]</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [G]LOR IA EXERC ITVS</p> <p>İki asker miğferli, karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında iki standart duruyor.</p> <p>Kesimde : SMNT</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, Follis, 3.25 gr, 1.7 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : Ireland Amasya, s.77, 2712</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Constantinopolis (MS 330-335)</p> <p>Kat. No :56</p> <p>Env. No. : 2008/11</p> <p>Ön Yüz : CONSTANTI NVS MAX AVG</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [GLORIA] EXERCITVS</p> <p>İki asker miğferli, karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında iki standart duruyor.</p> <p>Kesimde: CONSA</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, Follis, 2.10 gr, 2 mm, 0.1 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : RIC VII, s.589, 137; LRBC 1005; Ireland Amasya, s.76, 2693</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Constantinopolis (MS 330-335)</p> <p>Kat. No :57</p> <p>Env. No. : 2009/31</p> <p>Ön Yüz : [CONSTANTI] NVS MAX AVG</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GLOR IA [EXERCITVS]</p> <p>İki asker miğferli, karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında tek standart duruyor.</p>	
<p>Kesimde: CONSA</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, Follis, 1.15 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC VII, s.589, 137; LRBC 1005; Ireland Amasya s.76, 2693</p>	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 335-337)</p> <p>Kat. No :58</p> <p>Env. No. : 2017/97</p> <p>Ön Yüz : CONSTANTI NVS MAX AVG</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GLOR IA EXERC ITVS</p> <p>İki asker miğferli, karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında tek standart duruyor.</p>	
<p>Kesimde: SMANT</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 1.55 gr, 2 mm, 0.1 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : Ireland Amasya, s.78, 2750</p>	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 335-7)</p> <p>Kat. No :59</p> <p>Env. No. : 2008/5</p> <p>Ön Yüz : CONSTANTI NVS MAX AVG</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GLOR IA EXERC ITVS</p> <p>İki asker miğferli, karşılıklı ayakta. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında tek standart duruyor.</p> <p>Kesimde: SMANT</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, Follis, 1.35 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : LRBC 1363, Ireland Amasya, s.78, 2750</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 335-337)</p> <p>Kat. No :60</p> <p>Env. No. : 2017/104</p> <p>Ön Yüz : CONSTANTI NVS MAX A[VG]</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli büstü, sağa</p> <p>Arka Yüz : [GLORIA] EXERC ITVS</p> <p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında tek standart duruyor. Kesimde:</p> <p>SMKA</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 1.85 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : LRBC 1261; Ireland Amasya, s.77, 2735</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 335-337)</p> <p>Kat. No :61</p> <p>Env. No. : 2013/149</p> <p>Ön Yüz : [CON]STANTINVS [MAX AVG]</p> <p>İmparatorun diademli, giyimli büstü, sağa</p> <p>Arka Yüz : [GLORIA EXERC IT]VS</p> <p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında tek standart duruyor. Kesimde :</p>	
<p>SMKA</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, Follis, 1.70 gr, 1.6 mm, 0.1,5 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : LRBC 1261; Ireland Amasya s.77, 2735</p>	

<p>ÖLÜMÜNDEN SONRA BASILAN ANI SİKKESİ</p> <p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 337-339)</p> <p>Kat. No :62</p> <p>Env. No. : 2017/109</p> <p>Ön Yüz : [DV CONS]TANTI NVS PT A[VGG]</p> <p>İmparatorun örtülü başı, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz :</p> <p>İmparator quadrigada, üstte Tanrı'nın eli uzanıyor. Kesimde: SMKE</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 1.60 gr, 1.6 mm, 0.2 mm, k.y. 7h Referans</p> <p>: RIC VIII, s.500, 19; LRBC I, s. 29, 1287</p>	

<p>ÖLÜMÜNDEN SONRA BASILAN ANI SİKKESİ Darphane/Tarih: Antiochia (MS 337-341)</p> <p>Kat. No :63 Env. No. : 2017/102 Ön Yüz : DV CONSTANTI [NVS] PT AVGG İmparatorun örtülü başı, sağa</p> <p>Arka Yüz : İmparator quadrigada üstte Tanrı'nın eli uzanıyor. Kesimde: SMANA</p> <p>Ölçüleri : AE, Ant. 1.75 gr, 1.5 mm, 0.2 mm, k.y. 7h Referans : LRBC I, 1372</p>	
--	---

<p>ÖLÜMÜNDEN SONRA BASILAN ANI SİKKESİ Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :64 Env. No. : 2013/146 Ön Yüz : [DV CONSTANTI NVS PT AVGG] İmparatorun örtülü başı, sağa</p> <p>Arka Yüz : İmparator ayakta, başı örtülü. Boşlukta: VN - MR</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, AE Follis, 1.60 gr, 1.5 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p>	
--	--

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :65</p> <p>Env. No. : 2013/127</p> <p>Ön Yüz : CONSTANTI NVS [MAX AVG]</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : GLOR IA [EXERCITVS]</p> <p>İki asker miğferli, karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında iki standart duruyor.</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 2.15 gr, 1.9 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p>	

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :66</p> <p>Env. No. : 2013/139</p> <p>Ön Yüz : CONSTANT[INVS M]AX AVG</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [GLORIA] EXERC ITVS</p> <p>İki asker miğferli, karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında tek standart duruyor.</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, AE Follis, 1.05 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 6h</p>	

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :67</p> <p>Env. No. : 2014/11</p> <p>Ön Yüz : [IMP CONSTANTINVS PF AVG</p> <p>İmparatorun rozet diademli giyimli büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : SOLIINVICTOCOMITI</p> <p>Sol ayakta, sola. Sağ elini yukarıya kaldırmış, sol elinde küre tutuyor.</p> <p>Kesim: [...]</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 3.85 gr, 2.4 mm, 0.2 mm, k.y. 7h</p>	
---	---

<p><u>LLICINIUS (MS 308-324)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Alexandria (MS 321-324)</p> <p>Kat. No :68</p> <p>Env. No. : 2017/95</p> <p>Ön Yüz : IMP C VAL LICIN LICINIVS P F AVG</p> <p>İmparator'un ışın taçlı, giyimli büstü sağa</p> <p>Arka Yüz : IOVI CONS ERVATORI</p> <p>Jupiter ayakta, çıplak sola; omzunda chlamys; sağ elinde küre üstünde Victoria, sol elinde asa tutuyor. Önünde yerde ağzında çelenk ile kartal. Sağda yerde oturan esir. Sağda boşlukta: XII Kesimde: SMALA Ölçüleri : AE, Follis, 3.30 gr, 2 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC VII, s.708, 28</p>	
--	--

<p>Darphane/Tarih: Nicomedia (MS 321-324)</p> <p>Kat. No :69</p> <p>Env. No. : 2013/276</p> <p>Ön Yüz : IMP C VAL LICIN LICINIVS PF AVG</p> <p>İmparator'un ışın taçlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [IOVI CONSERVATORI]</p> <p>Jupiter, ayakta, çıplak, sola; omzunda chlamys; sağ elinde küre üstünde Victoria, sol elinde asa tutuyor. Yerde, solda kartal, ağzında çelenk. Sağ boşlukta: X [III] ve oturan esir. Kesimde: [SMNA] Ölçüleri : AE, Follis, 3.25 gr, 2.1 mm, 0.2 mm, k.y. 12h Referans : RIC VII, s.607, 44; Tekin 1994, s.189, 786-789; Keleş 2009, s.70, 138</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :70</p> <p>Env. No. : 2014/30</p> <p>Ön Yüz : [IMP C VAL] LICIN LICINIVS PF AVG</p> <p>İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa</p> <p>Arka Yüz : [IOVI] CONSERVATORI</p> <p>Jupiter ayakta, sola.</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 2.95 gr, 1.9 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p>	
	

<p><u>CRISPUS (MS 316-326)</u> Darphane/Tarih: Nicomedia (MS 317-320) Kat. No :71 Env. No. : 2008/13 Ön Yüz : D N FL IVL CRISPVVS NOB [CAE]S İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa. Arka Yüz : PROVIDEN TIAE CAESS Jupiter ayakta, çıplak, sola; omzunda chlamys; sağ elinde küre üstünde Victoria; sol elinde asa tutuyor. Solda palmye dalı; Sağda: A, Kesimde: SMN Ölçüleri : Bakır/bronz, AE Follis, 3.20 gr, 1.9 mm, 0.2 mm, k.y. 6h Referans : RIC VII, s.604, 31</p>	
	

<p><u>CONSTANTİNÖPOLİS (MS 330-337)</u> <u>ANI SİKKESİ</u> Darphane/Tarih: Heraclea (MS 330-5) Kat. No :72 Env. No. : 2013/144 Ön Yüz : [CONSTANTINOPOLIS] Constantinopolis'in miğferli büstü sola. Mantolu ve mızraklı. Arka Yüz : Victoria gemi pruvası üstünde, ayakta, sola; sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Kesimde: SMHI Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE Follis, 1.25 gr, 1.8 mm, 0.1 mm, k.y. 12h Referans : RIC VII, s.557, 115; LRBC s.22, 903; Ireland Amasya, s.78, 2777</p>	
	

<p>CONSTANTİNOPOLİS (ANI SİKKESİ) Darphane/Tarih: Antiochia (MS 330-7) Kat. No :73 Env. No. : 2008/3 Ön Yüz : CONSTAN TINOPOLİS Constantinopolis'in miğferli büstü, sola. Mantolu ve mızraklı. Arka Yüz : Victoria gemi pruvası üstünde, ayakta, sola; sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Kesimde: SMANI Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE Follis, 2.55 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 5h Referans : RIC VII, s. 697, 114; LRBC 1360-1369; Ireland Amasya, s.79, 2789</p>	
--	---

<p>CONSTANTİNOPOLİS (MS 330-333) Darphane/Tarih: Constantinopolis (MS 330-333) Kat. No :74 Env. No. : 2008/4 Ön Yüz : CONSTAN TINOPOLİS Constantinopolis'in miğferli büstü, sola. Mantolu ve mızraklı. Arka Yüz : Victoria gemi pruvası üstünde, ayakta, sola; sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Kesimde: CONSA Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE Follis, 2.25 gr, 1.9 mm, 0.2 mm, k.y. 5h Referans : RIC VII, s. 579, 63</p>	
---	---

<p>CONSTANTİNOPOLİS (ANİSİKKEŞİ) Darphane/Tarih: Antiochia (MS 335-337) Kat. No :75 Env. No. : 2017/111 Ön Yüz : CONSTAN TINOPOLİS Constantinopolis'in miğferli büstü, sola. Mantolu ve mızraklı. Arka Yüz : Victoria gemi pruvası üstünde, ayakta, sola; sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Kesimde: SMANI Ölçüleri : AE, Follis, 1.65 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 12h Referans : RIC VII, s. 697, 114</p>	
	
<p><u>II.CONSTANTİNUS (MS 337-340)</u> Darphane/Tarih: Heraclea (MS 324) Kat. No :76 Env. No. : 2014/33 Ön Yüz : CONSTANTINVS IVN NOB C İmparatorun defne çelenkli, giyimli ve zırlı büstü, sağa. Arka Yüz : [DOM]INOR NOSTROR CAESS Çelenk içinde iki satır halinde VOT V . Kesimde: SMH[ ] Ölçüleri : AE, Follis, 2.20 gr, 2 mm, 0.2 mm, k.y. 5h Referans : RIC VII, s.549, 63</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Thessalonica (MS 324)</p> <p>Kat. No :77</p> <p>Env. No. : 2008/14</p> <p>Ön Yüz : CONSTANTINVS IVN NOB C</p> <p>İmparatorun defne çelenkli, giyimli ve zırlı büstü, sola.</p>	
<p>Arka Yüz : CAESARVM NOSTRORVM</p> <p>Çelenk içinde iki satır halinde VOT X . Kesimde: TSBVI</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE Follis, 3 gr, 1.9 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC VII, s.513, 128</p>	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 337-341)</p> <p>Kat. No :78</p> <p>Env. No. : 2009/28</p> <p>Ön Yüz : [CONSTAN]TINVS AVG</p> <p>İmparatorun inci diademli başı, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : GL[OR IA EXERC ITVS]</p> <p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında tek standart duruyor. Kesimde: SMANT</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE Follis, 1.25 gr, 1.5 mm, 0.1 mm, k.y. 4h</p> <p>Referans : RIC VIII, s.515, 40; LRBC I, s.31, 1375</p>	

<p><u>CONSTANS (MS 337-350)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 330-335)</p> <p>Kat. No :79</p> <p>Env. No. : 2013/162</p> <p>Ön Yüz : FL IVL CON[STANS] NOB C</p> <p>İmparatorun defne çelenkli, giyimli büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GLOR IA EXER[CITVS]</p> <p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında tek standart duruyor.</p> <p>Kesimde: SMAN[ ]</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE Follis, 1.80 gr, 1.6 mm, 1.5 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC VII, s.693, 89</p>	
--	---

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 337-339)</p> <p>Kat. No :80</p> <p>Env. No. : 2013/153</p> <p>Ön Yüz : DN CONSTA NS PF AVG</p> <p>Constans'ın band diademli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GLOR IA EXE[RCITVS]</p> <p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında tek standart duruyor.</p> <p>Kesimde: SMK[Γ]</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 1.35 gr, 1.6 mm, 0.1 mm, k.y. 1h</p> <p>Referans : LRBC 1, 1290; Tekin 1994, s.201, 860</p>	
---	---

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 340)</p> <p>Kat. No :81</p> <p>Env. No. : 2017/101</p> <p>Ön Yüz : [D N CONSTA]NS P F AVG</p> <p>Constans'ın band diademli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [GLOR] IA EXERC ITVS</p> <p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında tek standart duruyor. Kesimde:</p> <p>[SM]KA</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 1.35 gr, 1.6 mm, 0.1 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC VIII, s.490, 14; LRBC I, 1286</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: Alexandria (MS 341-346)</p> <p>Kat. No :82</p> <p>Env. No. : 2017/89</p> <p>Ön Yüz : D N CONST ANS P F AVG</p> <p>Constans'ın inci diademli başı, sağa.</p> <p>Arka Yüz : Çelenk içerisinde dört satır halinde</p> <p>VOT/XX/MVLT/XXX</p> <p>Kesimde: SMAL[A]</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 1.35 gr, 1.6 mm, 0.1 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : LRBC I, s.33, 1476</p>	
	

<p><u>II.CONSTANTIUS (MS 337-361)</u> Darphane/Tarih: Antiochia (MS 330-335) Kat. No :83 Env. No. : 2008/7 Ön Yüz : FL IVL CONSTANTIVS NOB C İmparatorun diademli, giyimli büstü, sağa Arka Yüz : [GLOR I]A EXERC ITVS</p>	
<p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında iki standart duruyor. Kesimde: SMANH Ölçüleri : Bakır/bronz, AE Follis, 2.95 gr, 1.7 mm, 0.2 mm, k.y. 12h Referans : RIC VII, s.693, 88; Sear 17698</p>	

<p>Darphane/Tarih: Constantinopolis (MS 330-5) Kat. No :84 Env. No. : 2009/23 Ön Yüz : FL IVL CONSTANTIVS NOB C Constans'ın band diademli başı, sağa. Arka Yüz : [GLORIA] EXERC [ITVS]</p>	
<p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında iki standart duruyor. Kesimde: CONS[S] Ölçüleri : Bakır/bronz, AE Follis, 2.50 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 5h Referans : LRBC I, 1007; Ireland Amasya, s.82, 2873</p>	

<p>Darphane/Tarih: Nicomedia (MS 330-335)</p> <p>Kat. No :85</p> <p>Env. No. : 2008/8</p> <p>Ön Yüz : FL IVL CONSTAN TIVS NOB [C]</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GLOR IA EXERC ITVS</p> <p>İki asker miğferli, karşılıklı ayaktalar. Bir ellerinde mızrak, diğer elleriyle yanlarındaki kalkanlarını tutuyorlar. Aralarında iki standart duruyor.</p>	
<p>Kesimde : SMNT</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE Follis, 2.55 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : LRBC 1119; Ireland Amasya, s. 82, 2886</p>	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 330-348)</p> <p>Kat. No :86</p> <p>Env. No. : 2017/94</p> <p>Ön Yüz : FL IVL CONSTANTIVS NOB C</p> <p>İmparatorun diademli, giyimli büstü, sağa</p> <p>Arka Yüz : [GLOR I]A EXERC ITVS</p>	
<p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında iki standart duruyor. Kesimde: SMANZ</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 3.40 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : RIC VII, s.693, 88; Sear 17698</p>	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia (MS 330-348)</p> <p>Kat. No :87</p> <p>Env. No. : 2008/10</p> <p>Ön Yüz : FL IVL CONSTANTIVS NOB C</p> <p>İmparatorun diademli, giyimli büstü, sağa</p> <p>Arka Yüz : [GLOR I]A EXERC ITVS</p> <p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında iki standart duruyor. Kesimde: [SMAN]Z</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, AE Follis, 2.15 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC VII, s.693, 88; Sear 17698</p>	
<p>Ölçüleri : Bakır/bronz, AE Follis, 2.15 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : RIC VII, s.693, 88; Sear 17698</p>	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 337-339)</p> <p>Kat. No :88</p> <p>Env. No. : 2013/134</p> <p>Ön Yüz : DN CONSTA[NTI]VS PF AVG</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli büstü, sağa</p> <p>Arka Yüz : GLOR IA EXERC ITVS</p> <p>İki asker, karşılıklı, ayakta, sağ ellerinde mızrak tutuyorlar, sol elleri yere dayalı kalkanların üstünde. Aralarında tek standart duruyor. Kesimde: SMK[A] ?</p> <p>Ölçüleri : AE, Follis, 1.80 gr, 1.6 mm, 0.1 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : RIC VIII, s.490, 16; LRBC I 1280; Keleş 2009, s. 83, 182</p>	
<p>Ölçüleri : AE, Follis, 1.80 gr, 1.6 mm, 0.1 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : RIC VIII, s.490, 16; LRBC I 1280; Keleş 2009, s. 83, 182</p>	

<p>Darphane/Tarih: Geç Roma (MS 353-354) Belirsiz Darphane</p> <p>Kat. No :89</p> <p>Env. No. : 2018/2</p> <p>Ön Yüz : [DN CONSTANTIVS PF AVG] İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : FEL TEMP [REPARATIO] Virtus atından düşen düşmana mızrağını saplıyor.</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE Follis, 2.60 gr, 1.9 mm, 0.2 mm, k.y. 5h</p> <p>Referans : Keleş 2009, s.85, 190</p>	

<p>Darphane/Tarih: Antiochia ? (MS 341-46)</p> <p>Kat. No :90</p> <p>Env. No. : 2013/148</p> <p>Ön Yüz : DN CONSTAN [TIVS] P F AVG İmparatorun inci diademli başı, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : Çelenk içinde dört satır halinde VOT XX MVLT XXX</p> <p>Kesimde: [SMANA]?</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE Follis, 1.30 gr, 1.6 mm, 0.1 mm, k.y. 4h</p> <p>Referans : RIC VIII, s.521, 113; LRBC, 1398</p>	

<p><u>CONSTANTIUS GALLUS (MS 351-354)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Constantinopolis (MS 351-354)</p> <p>Kat. No :91</p> <p>Env. No. : 2013/138</p> <p>Ön Yüz : [D N FL CL CO]NSTANTIVS NOB CAES</p> <p>İmparatorun diademli, zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [FEL TEMP REPARATIO]</p> <p>Virtus, atından düşen düşmana mızrağını saplıyor. Kesimde: [C]ONSA</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE 3, 2.45 gr, 1.7 mm, 0.2 mm, k.y. 2h</p> <p>Referans : LRBC 2044; Ireland Amasya, s.87, 3039</p>	
	

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :92</p> <p>Env. No. : 2013/159</p> <p>Ön Yüz : [D N FL CL CONSTANTIVS NOB CAES]</p> <p>İmparatorun diademli, zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [FEL TEMP REPARATIO]</p> <p>Virtus, atından düşen düşmana mızrağını saplıyor. Kesimde: SM[ ]?</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE 3, 1.65 gr, 1.6 mm, 0.2 mm, k.y. 9h</p>	
	

<p><u>VALENTINIANUS (MS 364-375)</u> Darphane/Tarih: ? Kat. No :93 Env. No. : 2013/136 Ön Yüz : [DN] VALEN[TINIAN]VS PF [AVG] İmparator'un inci diademli, giyimli büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [GL]ORIA [ROMANORVM] İmparator ayakta sola, sol elinde tropheum, arkasındaki esiri sürüklüyor. Ölçüleri : Bakır/bronz, AE Follis , 2.70 gr, 1.6 mm, 0.2 mm, k.y. 6h Referans : Keleş 2009, s.90, 205</p>	

<p><u>VALENS (MS 364- 378)</u> Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 364-75) Kat. No :94 Env. No. : 2013/135 Ön Yüz : D N VALEN S PF AVG İmparatorun inci diademli, bol dökümlü büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : SECVRITAS [REI PVBLICAE] Sola doğru ilerleyen Victoria, sol elinde palmye, sağ elinde çelenk tutuyor. Kesimde: SMKA Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE 3, 1.80 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 5h Referans : RIC IX, s.241, 11(b)</p>	

<p>Darphane/Tarih: (MS 364-75)</p> <p>Kat. No :95</p> <p>Env. No. : 2013/163</p> <p>Ön Yüz : [DN] VALENS [PF AVG]</p> <p>İmparatorun inci diademli, giyimli büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [SECVRITAS REIPVBLICAE]</p> <p>Victoria sola doğru yürüyor, bir elinde palmiye dalı, diğer elinde çelenk tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE 3, 1.25 gr, 1.5 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : Ireland Amasya, s.90, 3107</p>	

<p>Darphane/Tarih: (MS 364-75)</p> <p>Kat. No :96</p> <p>Müze Env. No. : 2013/156</p> <p>Ön Yüz : [DN] VALEN[S PF AVG]</p> <p>İmparatorun inci diademli, giyimli büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [SECVRITAS REIPVBLICAE]</p> <p>Victoria sola doğru yürüyor, bir elinde palmiye dalı, diğer elinde çelenk tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE 3, 1.25 gr, 1.5 mm, 0.2 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : Ireland Amasya, s.90, 3107</p>	

<p><u>GRATIÄNUS (MS 367-383)</u></p> <p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :97</p> <p>Env. No. : 2013/164</p> <p>Ön Yüz : [DN GRAT]IANVS PF AVG</p> <p>İmparatorun inci diademli, giyimli büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [CONCORDIA AVGGG]</p> <p>Roma oturuyor. Bir elinde mızrak, diğer elinde küre tutuyor. Ölçüleri : Bakır/Bronz, 1 gr, 1.3 mm, 0.1 mm, k.y. 5h</p>	
---	---

(I. Theodosius'tan itibaren AVG, AVGG ve AVGGG kısaltmalarındaki G'ler C şeklinde sikkenin üzerinde görüldüğü gibi yazılmıştır. Fakat doğrusu G'dir.)

<p><u>I.THEODOSİUS (MS 379-395)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Nicomedia (MS 388-392)</p> <p>Kat. No :98</p> <p>Env. No. : 2017/87</p> <p>Ön Yüz : [DN TH]EODO SIVS PF AVC</p> <p>İmparator'un inci diademli, giyimli büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : GLORIA ROMAN[ORV]M</p> <p>İmparator ayakta, cepheden, baş sağa; sağ elinde labarum, sol elinde küre tutuyor. Kesimde: SMNA</p> <p>Ölçüleri : AE, Aes 3, 5.15 gr, 2.1 mm, 0.3 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : RIC IX, s.257, 25 c</p>	
---	---

<p><u>ARCADIUS (MS 383-395)</u></p> <p>Darphane/Tarih: Constantinopolis (MS 395-401)</p> <p>Kat. No :99</p> <p>Env. No. : 2013/122</p> <p>Ön Yüz : DN ARCADI VS PF [AVC]</p> <p>İmparatorun inci diademli, paladumentumlu ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : VIRTVS [EXERCITI]</p> <p>İmparator, ayakta, cepheden, baş sağa; sağ elinde mızrak, sol elinde yere dayalı mızrak tutuyor. Sağda Victoria, sağ eliyle imparatorun başına çelenk koyuyor. Sol elinde palmiye dalı tutuyor. Kesimde: CONS A</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, AE 3, 3 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC X, s.246, 60; LRBC II, 2205; Tekin 1994, s.214, 943; Keleş 2009, s.99, 234</p>	
<p>Ölçüleri : Bakır/bronz, AE 3, 3 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC X, s.246, 60; LRBC II, 2205; Tekin 1994, s.214, 943; Keleş 2009, s.99, 234</p>	

<p>Darphane/Tarih: Constantinopolis (MS 395-401)</p> <p>Kat. No :100</p> <p>Env. No. : 2013/130</p> <p>Ön Yüz : [DN ARCADIVS PF AVC]</p> <p>İmparatorun inci diademli, paladumentumlu ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [VIRTVS EXERCITI]</p> <p>İmparator, ayakta, cepheden, baş sağa; sağ elinde mızrak, sol elinde yere dayalı mızrak tutuyor. Sağda Victoria, sağ eliyle imparatorun başına çelenk koyuyor. Sol elinde palmiye dalı tutuyor. Kesimde: [CONS A] Ölçüleri</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, AE 3, 2.20 gr, 1.9 mm, 0.1 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC X, s.246, 60; LRBC II, 2205; Tekin 1994, s.214, 943; Keleş 2009, s.99, 234</p>	
<p>Ölçüleri : Bakır/bronz, AE 3, 2.20 gr, 1.9 mm, 0.1 mm, k.y. 6h</p> <p>Referans : RIC X, s.246, 60; LRBC II, 2205; Tekin 1994, s.214, 943; Keleş 2009, s.99, 234</p>	

<p>Darphane/Tarih: Constantinopolis (MS 395-401)</p> <p>Kat. No :101</p> <p>Env. No. : 2013/133</p> <p>Ön Yüz : [DN ARCADIVS PF AVC]</p> <p>İmparatorun inci diademli, paladumentumlu ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [VIRTVS EXERCITI]</p> <p>İmparator, ayakta, cepheden, baş sağa; sağ elinde mızrak, sol elinde yere dayalı mızrak tutuyor. Sağda Victoria, sağ eliyle imparatorun başına çelenk koyuyor. Sol elinde palmiye dalı tutuyor. Kesimde: CONS A Ölçüleri : Bakır/bronz, AE 3, 2.75 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 12h Referans : RIC X, s.246, 60; LRBC II, 2205; Tekin 1994, s.214, 943; Keleş 2009, s.99, 234</p>	
---	---

<p>Darphane/Tarih: Constantinopolis (MS 395-401)</p> <p>Kat. No :102</p> <p>Env. No. : 2013/143</p> <p>Ön Yüz : [DN ARCADIVS PF AVC]</p> <p>İmparatorun inci diademli, paladumentumlu ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : VIRTVS EXERCITI</p> <p>İmparator, ayakta, cepheden, baş sağa; sağ elinde mızrak, sol elinde yere dayalı kalkan tutuyor. Sağda Victoria, sağ eliyle imparatorun başına çelenk koyuyor. Sol elinde palmiye dalı tutuyor. Kesimde: CONS A Ölçüleri : Bakır/bronz, AE 3, 2.45 gr, 1.8 mm, 0.2 mm, k.y. 6h Referans : RIC X, s.246, 60; LRBC II, 2205; Tekin 1994, s.214, 943; Keleş 2009, s.99, 234;</p>	
---	---

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 395-408)</p> <p>Kat. No :103</p> <p>Env. No. : 2013/142</p> <p>Ön Yüz : [D]N ARCADI VS [PF AVC]</p> <p>İmparatorun inci diademli, paladumentumlu ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [VIRTVS EXERCITI]</p> <p>İmparator, ayakta, cepheden, baş sağa; sağ elinde mızrak, sol elinde yere dayalı mızrak tutuyor. Sağda Victoria, sağ eliyle imparatorun başına çelenk koyuyor. Sol elinde palmiye dalı tutuyor. Kesimde: SMKA</p>	
<p>Ölçüleri : Bakır/bronz, AE 3, 1.80 gr, 1.8 mm, 0.1 mm, k.y. 7h</p> <p>Referans : RIC X, s.247, 66; LRBC 2580; Ireland Amasya, s.94, 3245</p>	

<p>Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 395-408)</p> <p>Kat. No :104</p> <p>Env. No. : 2013/154</p> <p>Ön Yüz : [DN] ARCADI[VS PF] AVC</p> <p>İmparatorun inci diademli, giyimli büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [VIRTVS EXERCITI]</p> <p>İmparator (solda), ayakta, cepheden, baş sağa; sağ elinde mızrak, sol elinde yere dayalı kalkamı tutuyor. Victoria (sağda) bir eliyle İmparatorun başına çelenk koyuyor, diğer eliyle palmiye dalı tutuyor. Kesimde: SMKA</p>	
<p>Ölçüleri : Bakır/Bronz, AE 3, 2 gr, 1.7 mm, 0.2 mm, k.y. 7h</p> <p>Referans : RIC X, s.247, 66; LRBC 2580; Ireland Amasya, s.94, 3245</p>	

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :105</p> <p>Env. No. : 2013/137</p> <p>Ön Yüz : [DN ARCADIVS] PF AVC</p> <p>İmparatorun inci diademli, paladumentumlu ve zırlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [VIRTVS EXERCITI]</p> <p>İmparator, ayakta, cepheden, baş sağa; sağ elinde mızrak, sol elinde yere dayalı mızrak tutuyor. Sağda Victoria, sağ eliyle imparatorun başına çelenk koyuyor. Sol elinde palmiye dalı tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : Bakır/bronz, 1.75 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 12h</p> <p>Referans : Keleş 2009, s.101, 238</p>	

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No :106</p> <p>Env. No. : 2017/110</p> <p>Ön Yüz : DN ARCA[DIVS PF AVC]</p> <p>İmparatorun inci diademli, paladumentumlu ve zırlı büstü, sağa.</p>	
<p>Arka Yüz : [VIRTVS EXERCITI]</p> <p>İmparator, ayakta, cepheden, baş sağa; sağ elinde mızrak, sol elinde yere dayalı mızrak tutuyor. Sağda Victoria, sağ eliyle imparatorun başına çelenk koyuyor. Sol elinde palmiye dalı tutuyor.</p> <p>Ölçüleri : AE, 2.10 gr, 1.6 mm, 0.2 mm, k.y. 11h</p> <p>Referans : Keleş 2009, s.101, 238</p>	

<p><u>II.THEODOSIUS (MS 402-450)</u> Darphane/Tarih: Cyzicus (MS 406-408) Kat. No :107 Env. No. : 2013/140 Ön Yüz : D N THE[ODO] SIVS [P F] AVC İmparatorun inci diademli, bol dökümlü giyimli büstü, sağa. Solda yıldız. Arka Yüz : [GLORI A ROMA NORVM] Üç imparator ayakta duruyor. En dıştaki iki kişi uzun boyludur ve başları birbirlerine doğru dönüktür. Ellerinde mızrak tutuyorlar. Ortadaki daha kısa boylu, başı sağa doğru dönük ve bir elinde küre, diğer elinde mızrak tutuyor. Kesimde: SMK[ ] Ölçüleri : Bakır/bronz, AE 3, 1.95 gr, 1.6 mm, 0.2 mm, k.y. 1h Referans : RIC X, s.251, 150; LRBC II, 2448</p>	
<p>BELİRSİZ SİKKELER Darphane/Tarih: ? Kat. No :108 Müze Env. No. : 2013/125 Müzeye Geliş Şekli : Mahkeme Ön Yüz : [...] İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa. Arka Yüz : [ESTI....] Ayakta duran insan figürü, sağ elinde asası var. Ölçüleri : AE, 1.60 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 12h</p>	

<p>BELİRSİZ SİKKELER Darphane/Tarih: ? Kat. No :108 Müze Env. No. : 2013/125 Müzeye Geliş Şekli : Mahkeme Ön Yüz : [...] İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa. Arka Yüz : [ESTI....] Ayakta duran insan figürü, sağ elinde asası var. Ölçüleri : AE, 1.60 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 12h</p>	
<p>BELİRSİZ SİKKELER Darphane/Tarih: ? Kat. No :108 Müze Env. No. : 2013/125 Müzeye Geliş Şekli : Mahkeme Ön Yüz : [...] İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa. Arka Yüz : [ESTI....] Ayakta duran insan figürü, sağ elinde asası var. Ölçüleri : AE, 1.60 gr, 1.7 mm, 0.1 mm, k.y. 12h</p>	

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No : 109</p> <p>Müze Env. No. : 2014/13</p> <p>Ön Yüz : [...VS AVG...] İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırlı büstü, sağa. Arka Yüz : [...]</p> <p>Ayakta duran iki insan figürü, sağdaki figürün elinde asası var.</p> <p>Ölçüleri : AE, 3.95 gr, 2.3 mm, 0.2 mm, k.y. 5h</p>	
---	---

<p>Darphane/Tarih: ?</p> <p>Kat. No : 110</p> <p>Müze Env. No. : 2013/160</p> <p>Ön Yüz : [...]</p> <p>İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.</p> <p>Arka Yüz : [...]</p> <p>Ayakta duran iki asker figürü, ikisinin de elinde asası var. Aralarında tek standart duruyor.</p> <p>Ölçüleri : AE, 1.85 gr, 1.4 mm, 0.2 mm, k.y. 7h</p>	
--	---

DİZİN**Müze Envanter No:****Katalog No:**

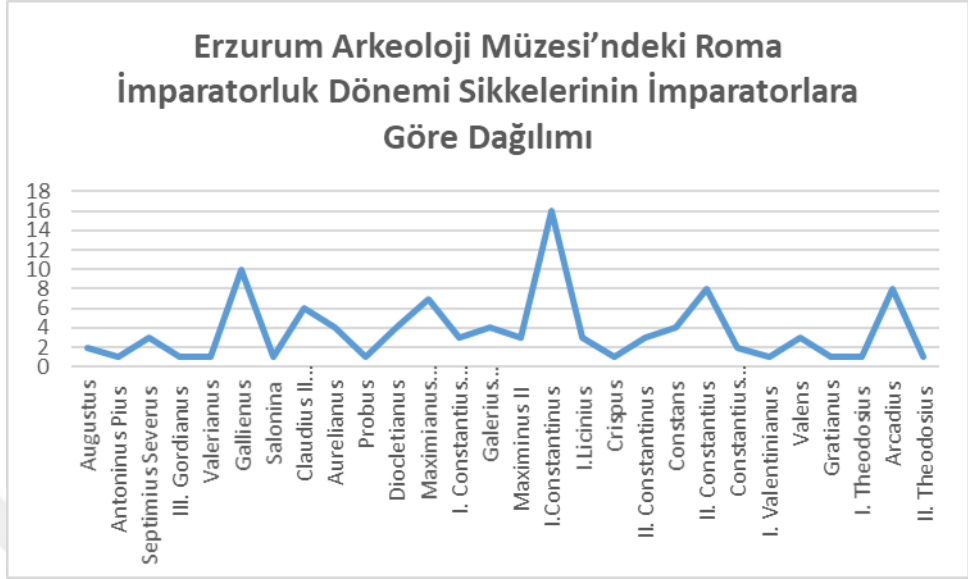
2014/4	1
2017/188	2
2017/83	3
2017/74	4
2017/73	5
2017/71	6
2017/72	7
2017/68	8
2017/66	9
2017/70	10
2017/69	11
2017/96	12
2014/16	13
2014/18	14
2013/118	15
2017/67	16
2013/120	17
2017/113	18
2017/114	19
2014/22	20
2014/24	21
2014/9	22
2017/91	23
2017/84	24
2014/8	25
2014/14	26
2017/108	27
2017/98	28
2014/6	29

2017/107	30
2017/103	31
2014/23	32
2014/12	33
2014/21	34
2017/105	35
2017/90	36
2014/31	37
2010/50	38
2014/29	39
2017/85	40
2017/86	41
2014/26	42
2017/100	43
2008/1	44
2017/88	45
2017/93	46
2017/99	47
2017/92	48
2017/106	49
2017/112	50
2013/119	51
2008/2	52
2008/9	53
2008/6	54
2008/12	55
2008/11	56
2009/31	57
2017/97	58
2008/5	59
2017/104	60
2013/149	61

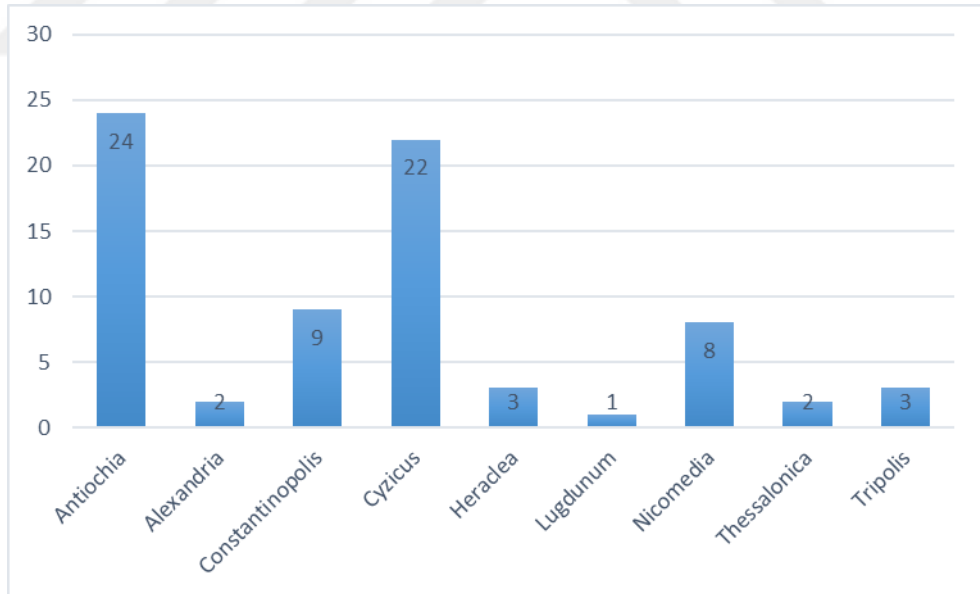
2017/109	62
2017/102	63
2013/146	64
2013/127	65
2013/139	66
2014/11	67
2017/95	68
2013/276	69
2014/30	70
2008/13	71
2013/144	72
2008/3	73
2008/4	74
2017/111	75
2014/33	76
2008/14	77
2009/28	78
2013/162	79
2013/153	80
2017/101	81
2017/89	82
2008/7	83
2009/23	84
2008/8	85
2017/94	86
2008/10	87
2013/134	88
2018/2	89
2013/148	90
2013/138	91
2013/159	92
2013/136	93

2013/135	94
2013/163	95
2013/156	96
2013/164	97
2017/87	98
2013/122	99
2013/130	100
2013/133	101
2013/143	102
2013/142	103
2013/154	104
2013/137	105
2017/110	106
2013/140	107
2013/125	108
2014/13	109
2013/160	110

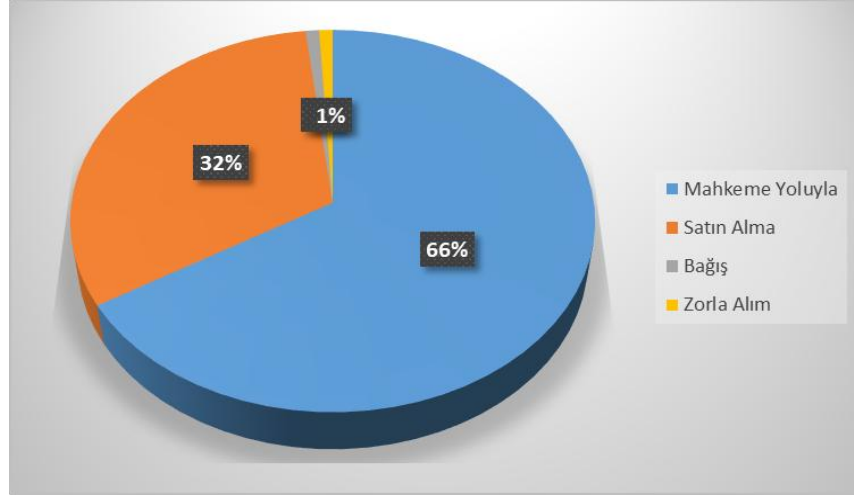
EKLER

Grafik 1. Katalogda Yer Alan Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkelerinin İmparatorlara Göre Dağılımı

Grafik 2. Darphanesi Belli Olan Sikkelerin Darphane Dağılımları

Grafik 3. Katalogda Yer Alan Sikkelerin Müzeye Geliş Şekilleri

Tablo 1. Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkelerinin Ağırlık ve Çapları

Kat.	Metal	Çap	Gram	Kat.	Metal	Çap	Gram
1	AR	2.1 mm	3.65 gr	56	Bakır/Bronz	2 mm	2.10 gr
2	AR	1.9 mm	3.85 gr	57	Bakır/Bronz	1.7 mm	1.15 gr
3	AE	3.2 mm	21.20 gr	58	AE	2 mm	1.55 gr
4	AR	1.7 mm	2.40 gr	59	Bakır/Bronz	1.7 mm	1.35 gr
5	AR	1.7 mm	2.70 gr	60	AE	1.7 mm	1.85 gr
6	AR	1.9 mm	2.35 gr	61	Bakır/Bronz	1.6 mm	1.70 gr
7	AR	2.3 mm	4.70 gr	62	AE	1.6 mm	1.60 gr
8	AR	2.2 mm	3.45 gr	63	AE	1.5 mm	1.75 gr
9	AR	2.4 mm	3.25 gr	64	Bakır/Bronz	1.5 mm	1.60 gr
10	AR	2.2 mm	3 gr	65	AE	1.9 mm	2.15 gr
11	AR	2.1 mm	2.40 gr	66	Bakır/Bronz	1.7 mm	1.05 gr
12	AE	1.8 mm	3.90 gr	67	AE	2.4 mm	3.85 gr
13	AE	2.1 mm	3.05 gr	68	AE	2 mm	3.30 gr
14	AE	2.2 mm	3.25 gr	69	AE	2.1 mm	3.25 gr
15	Bakır/Bronz	2 mm	2.45 gr	70	AE	1.9 mm	2.95 gr
16	AR	2.2 mm	3.65 gr	71	Bakır/Bronz	1.9 mm	3.20 gr
17	AE	2 mm	2.25 gr	72	Bakır/Bronz	1.8 mm	1.25 gr
18	AE	2.2 mm	4.50 gr	73	Bakır/Bronz	1.8 mm	2.55 gr
19	AE	2.1 mm	4.20 gr	74	Bakır/Bronz	1.9 mm	2.25 gr
20	AE	1.9 mm	4.40 gr	75	AE	1.7 mm	1.65 gr
21	AE	2.1 mm	3.65 gr	76	AE	2 mm	2.20 gr
22	AE	2 mm	3.40 gr	77	Bakır/Bronz	1.9 mm	3 gr
23	AE	2.6 mm	2.90 gr	78	Bakır/Bronz	1.5 mm	1.25 gr
24	AE	2.1 mm	3.75 gr	79	Bakır/Bronz	1.6 mm	1.80 gr
25	AE	2.2 mm	3.25 gr	80	AE	1.6 mm	1.35 gr
26	AE	2.1 mm	3.20 gr	81	AE	1.6 mm	1.35 gr
27	AE	2.9 mm	3.70 gr	82	AE	1.6 mm	1.35 gr
28	AE	2.1 mm	3.15 gr	83	Bakır/Bronz	1.7 mm	2.95 gr
29	AE	2.3 mm	3.60 gr	84	Bakır/Bronz	1.8 mm	2.50 gr
30	AE	2.3 mm	3.45 gr	85	Bakır/Bronz	1.8 mm	2.55 gr
31	AE	2.2 mm	3.45 gr	86	AE	1.8 mm	3.40 gr
32	AE	2.2 mm	3.05 gr	87	Bakır/Bronz	1.8 mm	2.15 gr
33	AE	2.1 mm	4.05 gr	88	AE	1.6 mm	1.80 gr
34	AE	2.1 mm	3.35 gr	89	Bakır/Bronz	1.9 mm	2.60 gr
35	AE	2.1 mm	3.20 gr	90	Bakır/Bronz	1.6 mm	1.30 gr
36	AE	2.1 mm	3.35 gr	91	Bakır/Bronz	1.7 mm	2.45 gr
37	AE	2.3 mm	3.40 gr	92	Bakır/Bronz	1.6 mm	1.65 gr
38	AE	2.1 mm	4.20 gr	93	Bakır/Bronz	1.6 mm	2.70 gr

39	AE	2.2 mm	2.60 gr	94	Bakır/Bronz	1.8 mm	1.80 gr
40	AE	2.2 mm	2.95 gr	95	Bakır/Bronz	1.5 mm	1.25 gr
41	AE	2.2 mm	3.35 gr	96	Bakır/Bronz	1.5 mm	1.25 gr
42	AE	2.2 mm	2.55 gr	97	Bakır/Bronz	1.3 mm	1 gr
43	AE	2.1 mm	1.75 gr	98	AE	2.1 mm	5.15 gr
44	Bakır/Bronz	2 mm	3.25 gr	99	Bakır/Bronz	1.8 mm	3 gr
45	AE	2.4 mm	5.30 gr	100	Bakır/Bronz	1.9 mm	2.20 gr
46	AE	2.5 mm	4.95 gr	101	Bakır/Bronz	1.7 mm	2.75 gr
47	AE	2.3 mm	3.40 gr	102	Bakır/Bronz	1.8 mm	2.45 gr
48	AE	2.1 mm	2.80 gr	103	Bakır/Bronz	1.8 mm	1.80 gr
49	AE	2.8 mm	5.20 gr	104	Bakır/Bronz	1.7 mm	2 gr
50	AE	2.3 mm	6.70 gr	105	Bakır/Bronz	1.7 mm	1.75 gr
51	Bakır/Bronz	2.3 mm	4.70 gr	106	AE	1.6 mm	2.10 gr
52	Bakır/Bronz	2 mm	3.48 gr	107	Bakır/Bronz	1.6 mm	1.95 gr
53	Bakır/Bronz	1.8 mm	2.15 gr	108	AE	1.7 mm	1.60 gr
54	Bakır/Bronz	1.8 mm	2.95 gr	109	AE	2.3 mm	3.95 gr
55	Bakır/Bronz	1.7 mm	3.25 gr	110	AE	1.4 mm	1.85 gr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Merve YILDIRIM
Doğum Yeri ve Tarihi	ERZURUM, 30.03.1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	-
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	2015-Alabanda Kazısı (Aydın)
İş Deneyimi	
Stajlar	Erzurum Arkeoloji Müzesi - 2014
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	mtohumcu_92@hotmail.com
Tarih	2020